

**АНАСТАС РАЗБОЙНИКОВ
ГРАДЪ СОЗОПОЛЪ
И ЛЪТУВАНЕТО НА
ПЛОВДИВСКАТА ДЕТСКА
КОЛОНИЯ**

chitanka.info

СОЗОПОЛЪ И ОКОЛНОСТЪТА МУ.

ЧЕРНО МОРЕ И НЕГОВИТЪ СТРАНДЖАНСКИ БРЪГОВЕ.

Черно море е частъ отъ голѣмото нѣкогашно „Сарматско море“, което въ минало геолошко време се простирало до Виена и обемало цѣла южна Русия, като се е свързвало и съ днешното Каспийско море. Въ сегашнитѣ си размѣри то датува отъ края на третичната ера насамъ, а връзката му съ Мраморно море е още по-млада, — тя е едва отъ предисторическо време. Черно море е *безостровно море*, и при нашия черноморски брѣгъ е плитко, но колкото повече се отдалечаваме отъ него и отиваме навътре въ морето, последното става все по-дълбоко, докато дълбочината му надмине 2,000 метра (най-много 2618 м.). Черно море притежава само нѣколко и то крайбрѣжни малки островчета. Всички тия островчета сж абразионни остатъци отъ близката брѣгова суша, т.е. морскитѣ вълни сж ги откъснали отъ близкия брѣгъ. Предъ нашето странджанско крайбрѣжие лежатъ самотни и голи слѣдните островчета: Св. Анастасия, Св. Иванъ и Св. Петъръ, до Созополъ е Св. Кирилъ (Кириякъ, Кирикъ). Далечно на югъ отъ Созополъ е островчето Св. Тома, а следи отъ такива островчета имаме още между с. Кюприя и гр. Ахтополъ, както и другаде.

Но Черно море нѣма и заливи, като изключимъ единственото Азовско море, което може да се вземе неговъ заливъ. Черноморските заливи сж малки заливчета или бухти. Най-голѣми сж Варненскиятъ заливъ и особно Бургаскиятъ, който се откроява като голѣма пречупена на нѣколко мѣста джга отъ носъ Емине до Созополския п-овъ или до н. Колокита, югоизточно отъ Созополъ. Тукъ при Бургасъ морето най-силно се е врѣзало навътре въ сушата, затова върхътъ на Бургаския заливъ е най-западната точка на Черно море. А на югъ отъ Бургасъ започва най-красивата частъ отъ нашия черноморски брѣгъ — *странджанскиятъ брѣгъ*. Тукъ брѣговата линия нагъсто е огъната или пречупена, вследствие на което сж образувани многобройни по-голѣми и по-малки заливчета, а сжщо навътре въ морето се вдаватъ ту повече, ту по-малко скалисти, тѣпи или остри носове, много пѣти продължени навътре въ морето или защищавани отъ полуподводни скали, свидетели за нѣкогашното продължение на носовѣтъ или изобщо на сушата.

Разгънете коя да е карта и вие ще се увърите въ невъобразимото и невъможното огъване на нашия странджански черноморски бръгъ! Но красотата на това крайбръжие се усилюва отъ горскитѣ тъмно-зелени възвишения на Странджа планина. Нѣгде гората достига самитѣ морски води, като дърветата се издигатъ надъ бръга, или пъкъ гората се пресича отъ пѣсъчни дюни, както е случаятъ западно отъ Созополъ при Солницитѣ, при Кавацитѣ, при р. Ропотамо и пр. Бръгътъ изобщо е високъ, скалистъ, низкъ е само въ заливитѣ, кждето, при всѣка подобна извивка, се е създалъ удобенъ пѣсъченъ плажъ. На нѣколко мѣста току въ съседство съ сушата изъ морското равнище се издигатъ малки, усамотени и голи скалисти островчета, все убежища — съгласно имената имъ — на разни светии, които островчета пѣстрятъ еднообразието на гладката синя морска повърхнина и увеличаватъ приятния изгледъ на околността. Предъ носъ Св. Анастасия е островчето св. Анастасия съ фаръ, който посочва пътя за Бургаското пристанище на всѣки корабъ вече влѣзълъ въ залива; северно отъ Созополъ сж островчетата Св. Кирилъ (Св. Кирикъ), Св. Иванъ и Св. Петъръ, а предъ носъ Св. Тома е островчето Св. Тома.

Отъ Бургасъ за Созополъ се минава край малкия о-въ Св. Анастасия.

Геоложкиятъ строежъ на странджанския бръгъ споделя геоложката структура на Странджа планина — той е повече масивенъ (Вж. по това проф. Д-ръ Г. Бончевъ — Петрографски бележки за черноморския бръгъ, Псп. LXI стр. 362 и след.). Геоложкото разнообразие е незначително. Съ малки изключения скалитѣ сж отъ еруптивень произходъ — представители главно на сиенита и андезита, но се забелязватъ и такива съ трахитоиденъ характеръ и малко туфове.

*Созополският п-въ навътре въ морето завършва съ скалистъ носъ
Скамни*

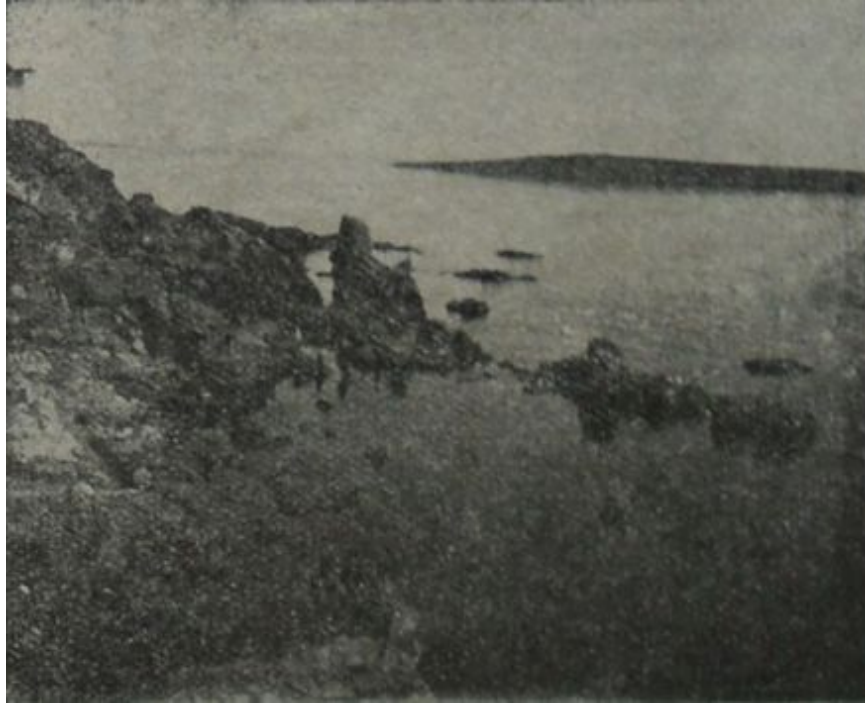
Източно отъ носъ св. Анастасия брѣгътъ е низъкъ, почти на височината на морското равнище, покритъ отъ съвремененъ морски пѣськъ; последниятъ е сивобоядисанъ, поради присъствието на ситенъ магнетитъ и авгитъ, и е отъ кварцъ-фелдшпатовъ произходъ съ мидени и охлювни частици. Изподъ пѣська до Буджакъ-баиръ (вис. 106 м.), който навътре въ морето се завършва съ носъ Атия, пакъ се показва сиенитътъ. Сиенитната скала продължава на изтокъ и завзѣма цѣлото крайбрѣжие до с. Св. Никола, сѣщо въ носовѣтъ Ативоло, Таласакра, Пахатура и Сотира. Тукъ тя се пресича на повърхността отъ морето и продължава въ островитѣ Св. Иванъ и до него много малкото островча Св. Петъръ. Сиенитътъ навътре въ сушата (на западъ) стига политѣ на Бакърлжка (вис. 379.6 м.), който е продължение отъ Странджа планина. Сиенитътъ е или биотитовъ (съ черна слюда), или обикновенъ сиенитъ. Цѣлото крайбрѣжие отъ н. Сотира до Созополскитѣ тухларници, около 3 клм., е заето пакъ отъ съвременни сивобѣли кварцъ-фелдшпатови пѣсьци, които навлазятъ, особно къмъ Солницитѣ, значително навътре въ сушата (до 500–600 м.). Тукъ пѣсьцитѣ иматъ дори низко-хълмиста повърхнина, прилични сж на мъртви морски дюни, съ типичната за дюнитѣ ситновълнообразна повърхнина.

Източно отъ Созополскитѣ тухларници, чакъ до Созополъ, брѣгътъ е вече младоеруптивенъ — отъ андезитъ. Андезитенъ е материалътъ — скалата и на о-въ Св. Кирилъ (Кирикъ) до Созополъ, както и на Созополския п-овъ, на вѣтрено-воденичния хълмъ и на полуострова и носа, на които сега е застроенъ голѣмиятъ бежански созополски кварталъ (н. Акротирионъ). Преобладава порфиръ-биотитъ андезитътъ, но нѣгде се мѣси съ туфове и авгитовъ андезитъ. Биотитъ-андезититѣ нѣгде сж по-тъмни, нѣгде по-свѣтли. Сиенитътъ се появява чакъ южно отъ носъ св. Тома, но по-нататкъ пакъ се прережда съ андезитъ. Обаче на втория заливъ, южно отъ Созополъ, заключенъ между носовѣтъ Акротирионъ и Колокита, при мѣстността „Корунята“ на нѣколко мѣста имаме по-голѣми пѣсѣчници — банки на етажи. Сравнително по-лѣките каменни пѣсѣчни блокове отъ тукъ се носятъ и сж били носени още въ отдавнашно време за строежъ на къщи въ гр. Созополъ. Тоя пѣсѣчникъ има най-голѣмо разпространение въ мѣстността Корунята, има го на Кавацитѣ и по на югъ.

Шията на Созополския п-овъ е низка, до 1–4 метра надъ морското равнище, и е покрита съ нови пѣсѣчни образувания. Полуостровътъ се свършва на изтокъ съ скалистъ носъ, Скамни. Пѣсѣцитѣ дълбоко навътре въ залива, образуванъ между Созополския полуостровъ и полуостровчето съ н. Акротирионъ^[1], образуватъ първия и най-близкия до града плажъ. Пѣсѣкътъ е кварцовъ, доста богатъ съ слюда, полученъ е отъ разрушението на сиенитнитѣ и андезитни скали. Той не е сивобоядисанъ, понеже почти нѣма магнетитъ. Пѣсѣкътъ е ситенъ и мекъ като тоя на месемврийскитѣ дюни. Вижда се, че разрушението на скалнитѣ късове отъ морските вълни е бавно, продължително и чакъ следъ това вълнитѣ успѣватъ да ги изтикатъ като пѣсѣкъ на брѣга, за да го поеме отъ тукъ вѣтрътъ. Известно е, че дюневитѣ пѣсѣци край Месемврия и изобщо всички плажни крайморски пѣсѣци сж създадени благодарение морскитѣ вълни и вѣтровѣтъ бризи, т.е. тѣ сж дѣло на вѣковна механическа работа на морето и вѣтъра. Морскитѣ вълни рушатъ скалите, раздробяватъ все повече скалнитѣ късове и заедно съ това ги тикатъ, въ завоите, навънъ къмъ брѣга. Тия кални, жълти вълни сж характерни при бурно море. Изхвърлени така на брѣга като ситенъ пѣсѣкъ тия материяли, щомъ изсъхнатъ, се подематъ отъ вѣтъра и се отстраняватъ отъ влиянието на вълнитѣ, за да не ги прибератъ последнитѣ пакъ въ морето. Пѣсѣкътъ на плажа, когато го не газятъ

хората, благодарение действието на вѣтъра, образува ситни малки вълни, т.е. ондюлации, както образуватъ всички дюневи пѣсъци, като се наклоняватъ на противната страна на вѣтъра. Къмъ вѣтъра тѣ сж полегати. Така сжщо е на ситни вълни и плиткото морско пѣсъчно дѣно, непосредствено до плажа. Но морето освенъ пѣсъкъ изхвърля и *димня* — морска трева, която расте по плиткото пѣсъчно дѣно. Употрѣбява се за пълнежъ на дюшеци и възглавници, за което я прибиратъ лѣтовниците.

Пѣсъкътъ на втория плажъ, южно отъ бѣжанския кварталъ, напротивъ, е по-едъръ. Тукъ морето е по-дълбоко, заливътъ по-широкъ, и по-силнитѣ морски вълни по-лесно изхвърлятъ още доста едритѣ пѣсъчни кжсове. Много едри сж сжщо миденитѣ и охлювни кжсове отъ черупки. Вѣтърътъ обаче не може да ги повлѣче навънъ достатъчно далеко къмъ сушата, затова морскитѣ вълни наново ги стигатъ, отвличатъ ги навътре и следъ време пакъ ги изхвърлятъ на брѣга, вече по-ситни, за да ги подеме вече и вѣтърътъ и за да ги отдалечи отъ обсега на морскитѣ вълни. Морето предъ плажа бързо става дълбоко и, въ връзка съ вълнението, си мѣни дълбочината. Това смѣняване на морската дълбочина предъ брѣговетѣ, или предъ плажоветѣ, е характерно отъ м. августъ насетне, отъ когато вѣтроветѣ се засилватъ. Следъ по-голѣмо или по-малко вълнение, тамъ кждето вчера е било плитко, — днеска е дълбоко. Така се даватъ жертви въ удавяния. Справедливо у мѣстното население има суевѣрие, че следъ св. Богородица вече не бива да се кжпемъ въ морето, понеже то си искало жертви.

*Отъ носъ Скамни — погледъ на северъ; вижда се „Сфинксът“ и
далеко о-въ Св. Иванъ*

---

[1] Цѣлия полуостровъ съ новата бѣжанска махала наричатъ Кротиръ (отъ акротиронъ, т.е. носъ). ↑

ЧЕРНО МОРЕ И ЧЕРНОМОРСКАТА КУЛТУРА.

Физическият живот на океанитъ е твърде еднообразенъ: на голъмитъ дълбочини водитъ имъ иматъ температура приблизително около 0°, на 3/4 отъ водния имъ обемъ температурата не надминава 3°, солеността на океанската вода не се отклонява много отъ процента 3% и пр. Моретата, напротивъ, сж изложени на по-разнообразенъ животъ, на твърде много аномалии, спрямо сжщия животъ на океанитъ. Аномалиитъ сж толкова по-голъми, колкото морето е по-изолирано. Такъвъ е случаятъ съ Черно море.

То е едно изолирано или континентално море, понеже е далеко и въ слаба връзка съ всемирния океанъ и понеже е заобиколено отъ континентална суша, влиянието на която не може то да не изпита. Черно море е почти затворено море, затова физикогеографскиятъ му животъ е подложенъ, както се каза, на аномалии: то е слабо-солено, въ връзка съ годишнитъ времена повърхнината на водата му е изложена на колебание и вертикална циркулация за неговитъ води е възможна до 90 м. дълбочина. Подъ тоя 90-метровъ дебелъ слой водитъ му сж въ покой. Поради липса на възможность въ дълбочината му да проникне кислородъ, по-долу отъ 200 м. дълбочина въ него нъма никакъвъ животъ — то е *мъртво*. Въ нашето Черно море има само 75 вида рибна фауна, а въ Срѣдиземно море — 700 вида. Бедна е черноморската фауна, слаби условия то ни дава за икономически животъ, разбира се, това спрямо много други морета.

Черно море е 4 пжти по-голъмо отъ България. Съ всемирния океанъ то се свързва чрезъ Босфора, Мраморно море, Дарданелитъ, Бѣло море, Срѣдиземно море и Гибралтаръ. Една дълга и трудна връзка. Като прибавимъ къмъ това неговото по-северно положение, вливането въ него на голъми рѣки, каквито сж Дунавъ, Днѣстъръ и Днѣпъръ, ще разберемъ особния, самостоятелния животъ на Черно море. Едно значително течение отъ по-сладки води се движи покрай нашето крайбрѣжие отъ Дунава по направление на Босфора — Мраморно море; то се подпомага и отъ господстващитъ с.-източни вѣтрове — това е Дяволското течение („Шейтанъ акантасж“),

опредѣлено още отъ моряцитѣ. На това течение отговаря друго отъ Босфора край М. Азия по направление на изтокъ (Батумъ): то носи посолена вода. Тия течения иматъ голѣмо културно-географско значение: най-древнитѣ културни и колонизаторски народи по-лесно и по-рано сж посетили малоазиятскитѣ крайбрѣжия на Черно море, отколкото крайбрѣжието на нашия полуостровъ. Затова нашиятъ черноморски брѣгъ по-късно влѣзе въ обсега на културнитѣ народи отъ далечната древностъ и така по-късно е заживѣлъ културенъ, исторически животъ, отколкото малоазиятското крайбрѣжие.

Най-древнитѣ културни народи, които историята познава като културтрегери и търговци, безспорно сж *финикийцитѣ*. Вѣроятно тѣ сж посетили и нашето черноморско крайбрѣжие около 9.—8. вѣкъ пр.Р.Хр. Това е периодътъ, ако може да се каже, на *културното фенисеизиране* на черноморското балканско крайбрѣжие — периодъ още неисследванъ и научно още неустановенъ. Следи отъ финикийското влияние въ западнитѣ води на Срѣдиземно море (въ гробове, въ Италия) се срѣщатъ отъ 9.—8. вѣкъ пр. Христа. Поради тия причини твърде е за вѣрване, че финикийскитѣ търговци сж посещавали и Черно море — неговитѣ крайбрѣжия, като сж търгували съ крайбрѣжното население, както е билъ тѣхниятъ обичай — дори да грабятъ роби. Обаче ако може да се допустне финикийска търговия, много по-трудно е да се допустне тѣхна колонизация. За последната никакви следи нѣма. Но както се каза, това е още непроучена областъ. Обаче финикийското влияние въ черноморскитѣ води не ще да е било много голѣмо. То се е последвало и бързо е било напълно измѣстено отъ *грѣцката колонизация*, която е нѣщо доказано. Тя е започнала отъ 7. вѣкъ пр.Хр. за търговски връзки съ мѣстното население. Отъ тогава започва *грѣцкиятъ периодъ* на черноморския културенъ животъ. Отъ начало малоазиятскитѣ брѣгове, а следъ това балканскитѣ и южно-рускитѣ, се населватъ отъ колонисти, основаватъ се укрепени пунктове за търговия и морето се броди отъ търговска тогавашна флота, която е донасяла произведенията на изкуството, или изобщо на по-напредналата грѣцка индустрия, а е изнасяла за грѣцкитѣ по-гжсто населени области сурови материяли. Интересно е, че всички тия колонии сж възникнали до по-стари тракийски заселища.

Презъ този периодъ е възникнало и сегашното селище *Созополъ*, подъ име *Аполония*. Цѣлото крайбрѣжие презъ този грѣцки или

елински периодъ, който продължава до римското завоевание, е играло голѣма роля като съобщителна линия между културата на гърцитѣ и на другитѣ източни народи и народитѣ, които сж населявали това крайбрѣжие като мѣстни (коренни) жители. Крайбрѣжието още отъ VII в. пр. Хр. е било известно като „Лъвѣ брѣгъ на Понта“ Тукъ сж изникнали грѣцкитѣ колонии, главни отъ които сж: Салмидесъ (Мидия), Ахтополъ, Аполония (Созополъ), Анхиало, Месемврия и др. по на северъ или по на югъ.

Следъ тоя периодъ иде новъ — римското завоевание на Балканския полуостровъ.

Обаче, *римската култура* не е упражнила голѣмо влияние върху нашето черноморско крайбрѣжие. Въ странджанската област единствена римска колония се явява Деултумъ (до сегашното село Якезли).

Настава следъ това *византийскиятъ периодъ* или *сръдновѣковниятъ* периодъ за черноморската култура. Госодствуваще положение въ Черно море и крайбрѣжието му презъ това време заематъ Византия и италиянскитѣ търговски републики Венеция и Генуа, сжщо и дубровничанитѣ (Рагуза или Дубровникъ).

Етнографската физиономия на черноморскитѣ страни сжщо се е промѣняла, но крайбрѣжнитѣ търговски градове сж оставали винаги подъ грѣцко културно и етнично влияние, обаче търговското надмощие на италиянскитѣ републики и било безспорно.

НАЙ-ДРЕВНО МЪСТНО НАСЕЛЕНИЕ КРАЙ ЧЕРНО МОРЕ.

И тука насъ ще ни интересува оная частъ отъ черноморското крайбрѣжие, която е около Созополъ. По черноморското крайбрѣжие и въ вжтрешността днеска ние виждаме, че сж разпрѣснати остатъци на разнообразни култури, още не навсѣкжде достатъчно изследвани. Най-слабо изследвана и известна е странджанската област. Но най-старо население въ тая страна не сж били тракийцитѣ. Преди тѣхъ сж обитавали брѣговетѣ на Черно море други народи, имената на които ние не знаемъ, обаче отъ тѣхъ сж ни останали важни веществени паметници: следи отъ надколни постройки, мегалитни паметници, предисторични паметници и пр.

Когато става въпросъ, обаче, за най-старото историческо население на югъ отъ Бургаския заливъ, около Созополъ и изобщо въ Странджа планина, ние трѣбва да се обърнемъ къмъ *Херодота*, баща на историята (484.—425. г.пр.Хр.). Той на дълго и широко ни описва разположението, политическия и общественъ животъ на тракитѣ, най-стари исторически жители на полуострова, и специално тия живущи въ предѣлитѣ на днешнитѣ български земи. Обаче Херодотъ е много кратъкъ, когато говори за околосозополската област. Тукъ той се спира мимоходомъ, когато описва похода на персийския царь Дарий Хистаспъ презъ Тракия срещу скититѣ, на северъ отъ Дунава. „Тракийцитѣ отъ Салмидесъ (днешна Мидия), — казва Херодотъ — и тѣй нареченитѣ кирмиани и нипсеи, които живѣятъ надъ градоветѣ Аполония (т.е. днешни Созополъ) и Месемврия, безъ бой се предали на Дария“ (Цитирано по Г. И. Кацаровъ и Д. Дечевъ — Извори за старата история и география на Тракия и Македония, София, 1915. г.). Нипсеитѣ се поставятъ по на югъ — тѣ обитавали Странджа планина и нейнитѣ южни склонове, а кирмианитѣ живѣли по на северъ, около Созополъ, Бургасъ и Месемврия. Херодотъ не дава името на тракийцитѣ „отъ Салмидесъ“ (около Мидия), но другъ гръцки авторъ, Ксенофонтъ (440.—355. г.пр.Хр.), ги нарича „тракийци-мелинофаги“, т.е. просоядци. Такива ще да сж били и кирмианитѣ и нипсеитѣ.

Другаде тракийцитѣ около днешна Мидия сжщиятъ Ксенофонтъ нарича *тинийци*, като поставя въ Странджа планина и други племена: *меландити* и *транипси*. „Презъ земята на тѣй нареченитѣ тракийци-мелинофаги, стигнали въ Салмидесъ. Тукъ — продължава Ксенофонтъ — претърпяватъ крушение много отъ корабитѣ, които плуватъ изъ Понта (Черно море) и се изхвърлятъ на брѣга: защото морето тамъ изобщо е плитко. А тракийцитѣ, които живѣятъ по тия мѣста, сж раздѣлили чрезъ стълбове мѣстата и всѣки плячкосва това, което се изхвърли отъ морето въ неговия дѣлъ. А докато не си били опредѣлили такива граници, както се разправя, мнозина тракийци, когато събирали плячка, взаимно се избивали. Тамъ у тракийцитѣ се намирали много обѣдни легла, много скринове, много написани книги и много други стоки, каквито моряцитѣ пренасятъ въ дървени сждове“. Тия ограбвачи мелинофаги Страбонъ нарича *астии*: „Тия, които попаднатъ въ тоя брѣгъ биватъ ограбвани отъ аститѣ, тракийско племе, което живѣе тамъ.“ Всичко това се отнася за живущитѣ по странджанското крайбрѣжие тракийци.^[1]

Интересно е, че такава плячка и днеска още е навикнало да търси крайбрѣжното население. Разправяха ми, че светиниколскитѣ българи, които не нагазватъ въ морето и го отбѣгватъ, особно следъ буря, често излазяли ноше да дирятъ изхвърлена отъ морскитѣ вълни плячка. Между друго изхвърленитѣ удавени трупове все по тоя начинъ сж бивали предварително обирани и следъ това обаждани на властѣта. Плячкаджийството въ това крайбрѣжие, значи, датува още отъ тракийско време. Разграничаването на брѣга по този начинъ нѣгде сжществувало дори и до преди освобождението, както съобщава К. Шкорпилъ. Въ старата частъ на гр. Василико, на единъ носъ, се намирали и досега остатъцитѣ отъ една крепостъ, въ която е живѣла една пиратска фамилия, владѣтелка по наследство на опредѣленъ дѣлъ отъ брѣга за ограбване кораби (К. Шкорпилъ — Мегалитни паметници и могилища, старини въ черноморската областъ, изд. Народ. Музей София, 1925. год.).

Това занятие Шкорпилъ, цитирайки Ксенофонта, нарича „пиратство“ за старитѣ крайбрѣжни траки, обаче то е пиратство, както виждаме, но на сухо. И К. Иречекъ, сжщо цитирайки Ксенофонта, приема „пиратско занятие“ за мѣстното тракийско население. Обаче нигде у Ксенофонта не личи, както и у другитѣ стари автори, тракитѣ

да се впускали въ морето да „пиратствуватъ“. Тѣ сж чакали на брѣговетѣ изхвърлена плячка, или най-много, когато се чувствували по-силни, ще сж нападали засядащитѣ кораби, слазящитѣ на сухо търговци или търговскитѣ колонии. За това мѣстното крайбрѣжно население Иречекъ на друго мѣсто по-право характеризира като „разбойници домородци“ (К. Иречекъ — Княж. България, Пжтувания, Пловдивъ, 1899. год.) Тоя въпросъ ни е известенъ и отъ договора на Иванко, владѣтеля на Добруджа, съ генуезцитѣ. Изобщо това ограбване е било съгласно съ древното и срѣдновѣковното морско право.

Мжчно могатъ сега да се опредѣлятъ и посочатъ мѣстата на тракийскитѣ крайбрѣжни селища. За това сж нуждни специални и подробни изучвания. Изглежда, обаче, че тракийското население е било достатъчно богато, особно въ плодороднитѣ мѣста. Областъта на северъ и северозападъ отъ Византия (днешния Цариградъ) гърцитѣ наричали „Тракийска делта“ и тамъ имало „многобройна и богата плячка“ (Ксенофонтъ). Споредъ сжщия Ксенофонтъ, щомъ се излѣзло отъ Цариградъ, имало „много ечемикъ, пшеница и други храни“. Но по на северъ въ планината ще да сж били по-беднитѣ — „просоядцитѣ“.

Изобщо, предисторията на нашето странджанско крайбрѣжие още достатъчно не е разработена.

---

[1] Арианъ (95.—175.сл.Хр.), като цитира Ксенофонта, пише: „Ксенофонтъ е разказалъ много нѣща за липсата на пристанища въ тая мѣстность, какъ корабитѣ се изхвърлятъ тукъ отъ бурята и какъ близкоживущитѣ тракийци се биятъ помежду си за останкитѣ отъ корабокрушенията.“ ↑

ОСНОВАВАНЕ НА ГР. АПОЛОНИЯ.

Както казахъ на друго мѣсто, възъ основа на досегашнитѣ данни, мжчно може да се посочатъ мѣстонахожденията на старитѣ крайбрѣжни предитракийски и тракийски заселища, но такива все ще да е имало. Но понеже тракитѣ, които сж обитавали тия прибрѣжия въ историческо време, не сж били търговци и риболовци, сигурно ще да сж населявали не самитѣ крайбрѣжия (носове или полуострови), а малко по-навжтре, кждето има условия за земедѣлие и скотовѣдство.

Тѣ ще да сж имали и наколни жилища въ блатата Алепу, Аркутино, Атанаскѣйско, Ваякѣйско и др. Неотдавна се откриха следи отъ наколни жилища въ Атанаскѣйското езеро. Самиятъ градъ Деултумъ или Деултусъ, при днешното село Якезлий, основанъ отъ императоръ Веспасиянъ за римски ветерани, на р. Карабунарска, е основанъ въ сжщностъ на мѣстото на старо тракийско селище, както се вижда отъ самото му нелатинско име. Ние имаме сведения отъ Херодота, че тракийцитѣ сж имали наколни жилища въ Бутковското езеро (до р. Струма). Защо да не се допустне сжщото и за езерата и блатата около Бургасъ или Созополъ? Но наколни жилища ще да сж имали вѣроятно и още по-старитѣ тукашни жители. При това положение съмнително е да се допустне, че *точно* на самото мѣсто на днешния градъ Созополъ ще да е имало преди това тракийско или предисторическо селище.

Археологически разкопки тукъ или наоколо на известни набелязани мѣста сж правени, но недостатъчно. Затова, за началото на Созополъ, трѣбва пакъ да прибѣгнемъ до сведенията на старитѣ автори и до топографски и др. съображения.

Известно е, че най-старото име на Созополъ е Аполония. Но за разлика отъ другитѣ едноименни градове, все основани отъ гърцитѣ и наричани въ честь на Аполона, нашиятъ градъ се е наричалъ *Ἀπολλωνία ἐν τῇ Πόντῳ*, т.е. Понтийска Аполония. На сегашенъ езикъ ние бихме я нарекли „Черноморска Аполония“.

Скимнось отъ Хиосъ (около 185. г.пр.Хр.), или по-право Псевдо-Скимнось, — ето какво казва за основаването на Аполония: „Тоя градъ основали милетчани, които дошли въ тия мѣста около 50 години преди

царуването на Кира. Тъ именно отъ Йония основали най-много колонии край Черно море, което по-рано се наричало «негостоприемно» (негостолюбиво, Ἰωνία), поради нападения на варваритѣ; тѣ го направили да добие прозвище «гостоприемно» (гостолюбиво — Εὐξείνως)“. Така споредъ Псевдо-Скимнось, Аполония била основана около 610. год.пр.Хр., тъй като Киръ е царувалъ отъ 558. до 530. г.пр.Хр. Елианъ добавя, че милетскитѣ колонисти при основаването на града били водени отъ съгражданина си философа Анаксимандъръ, който обаче е роденъ въ 611.—610. г.пр.Хр. Разбира се, такава честь не ще да е ималъ нашиятъ градъ! Цѣлото странджанско крайбрѣжие, като се излѣзе отъ Босфора, се е ползувало съ недобра слава у гърцитѣ. То е било въ очитѣ на гърцитѣ и старитѣ автори ту негостоприемно, нѣгде блаestino и опасно, ту заселено отъ опасни пирати, които дебнѣли да се разбие нѣкой грѣцки корабъ, за да му разграбятъ стоката. За Псевдо-Скимнось Черно море е „негостоприемно“ поради нападения на варваритѣ траки, а не защото самото море е бурно или опасно. Защото Херодотъ дава едно възторжено описание на самото Черно море, когато Дарий го наблюдавалъ: „Когато Дарий, въ похода си отъ Суза, стигналъ Халкедонъ на Босфора, гдето билъ направенъ мостътъ, качилъ се на единъ корабъ и отплувалъ къмъ тъй нареченитѣ Кианеи (скали при входа на Босфора, б.м.), които едно време блуждаели, както казватъ елинитѣ. Той се качилъ на носа имъ и гледалъ Понта (т.е. Черно море), който действително заслужава да се види, защото е най-чуденъ отъ всички морета“. Негостолюбивото море, за Херодота е „най-чудно отъ всички морета“! Но все пакъ жителитѣ му сж опасни: единъ вѣкъ следъ Херодота, неговиятъ сънародникъ Ксенофонтъ, като говори за тинийцитѣ около Мидия и крайморието казва, че „както се разправя, тѣ били най-опитни въ нощни нападения“. Изглежда, че за древнитѣ отъ по-голѣмо значение сж били описанията и мненията за Черно море на писателитѣ следъ Херодота.

Йонийскитѣ градъ Милетъ (Милетось) основалъ и много други колонии на черноморския брѣгъ: Томи (Кюстенджа), Одесось (Варна), Истъръ при устието на р. Дунавъ и пр. Градътъ е основалъ колонии дори по брѣговетѣ на Азовско море, а сжщо и по южнитѣ срѣдиземноморски брѣгове. Милетъ е билъ първиятъ градъ на Йонийската конфедерация (западнитѣ брѣгове на М. Азия) и пръвъ търговски градъ по онова време, като отстѣпвалъ само на Тиръ или

Картагенъ. Най-голѣмъ разцвѣтъ градътъ ималъ презъ VI в. Градътъ се славиль съ вълненитѣ си издѣлия и съ своя пурпуръ. Ималъ е 4 пристанища, запазени отъ вѣтрове чрезъ нѣколко островчета. Милетъ билъ разположенъ на полуостровъ и часть на континенталната суша — дветѣ части сж били свързани чрезъ тѣсенъ провлакъ. Тукъ храмътъ на Аполона е билъ най-славенъ въ цѣла М. Азия. Споредъ легендата, *Милетъ* билъ синъ на Аполона. Гр. Милетъ е родно мѣсто на Талесъ, Анаксимандръ, Анаксименъ, Есхиль, Аспазия и много други забележителни лица отъ гръцката история.

Споредъ сжщия Псевдо-Скимнось, Аполония е най-старъ отъ западнитѣ черноморски градове, основани отъ гръцитѣ. Дори удобниятъ и защитениятъ по мѣстоположение гр. Месемврия е билъ основанъ по-късно, въ 510.—511. г., а Варна въ 585. г. все пр.Хр. Плуването край нашето крайбрѣжие отъ Босфора до устието на Дунава по онова време траело 3 дни и 3 ноци (Скилаксь, IV в. пр.Хр.).

По-подробниятъ древенъ географъ *Страбонъ* (отъ 63. г. пр.Хр. до 19. г. сл.Хр.) ни дава друго интересно описание на Аполония: „Аполония е милетска колония; по-голѣмата часть отъ тоя градъ е разположена на едно островче, гдето има светилище на Аполона; отъ него Маркъ Лукулъ вдигналъ (въ 72. г. пр.Хр., б.м.) голѣмата статуя на Аполона, творение на Каламиса, и я поставиль на Капитола“. А Помпоний Мела нарича града „Голѣмата (Magna) Аполония“ (живѣль I в. сл.Хр.).

Прочее, кжде трѣбва да се постави началото на Аполония?

Конст. Иречекъ, позовавайки се на Страбона и Стефана Византийски, твърди, че „първоначално Аполония се е намирала на островъ — εν νήσῳ; пѣсьчниятъ низъкъ провлакъ се е образувалъ, следователно въ по-късно време“.

Г-нъ В. Миковъ (Известия на бълг. археолог, институтъ, III, 1925. г., стр. 236 и след.) въ една кжса бележка *Разкопки при Созополъ*, казва: „Само по-нататъшни изследвания ще изяснятъ най-добре, кжде е било първоначалното заселище, дали на острова (Св. Кирикъ) или тамъ, дето днесъ е градътъ, или пъкъ нѣйде въ близката околностъ (Кавацитѣ, Мапитѣ, Колокитасъ и Гурня). Отъ досега намѣренитѣ предмети би било прибързано да се вади заключение и ще бжде погрешно възъ основа на нѣколко по-стари фрагменти отъ сждове, намѣрени на Св. Кирикъ, да се твърди, че островътъ е заселенъ най-напредъ и отъ тукъ

сж били заселвани въ по-късни времена и околноститѣ“. Споредъ менъ свършено е недопустимо първоначално градътъ да е възникналъ на Кавацитѣ, Корунята^[1], Колокитасъ или Мапитѣ. Подобно предположение съ нищо не може да се подкрепи. Сигурното е, че първоначално още градътъ ще да е възникналъ на островъ или полуостровъ, за да се защитава по-добре и за да използва по лесно, като пристанище, морето. Това е въ съгласие и съ констатацията на К. Иречекъ: „Неговото мѣстоположение само по себе си е особено, като напомня ситуацията на многобройнитѣ крайморски старогръцки градове въ Мала-Азия и долна Италия, основани сжщо тѣй на малки полуострови съ пристанища отъ дветѣ страни“.

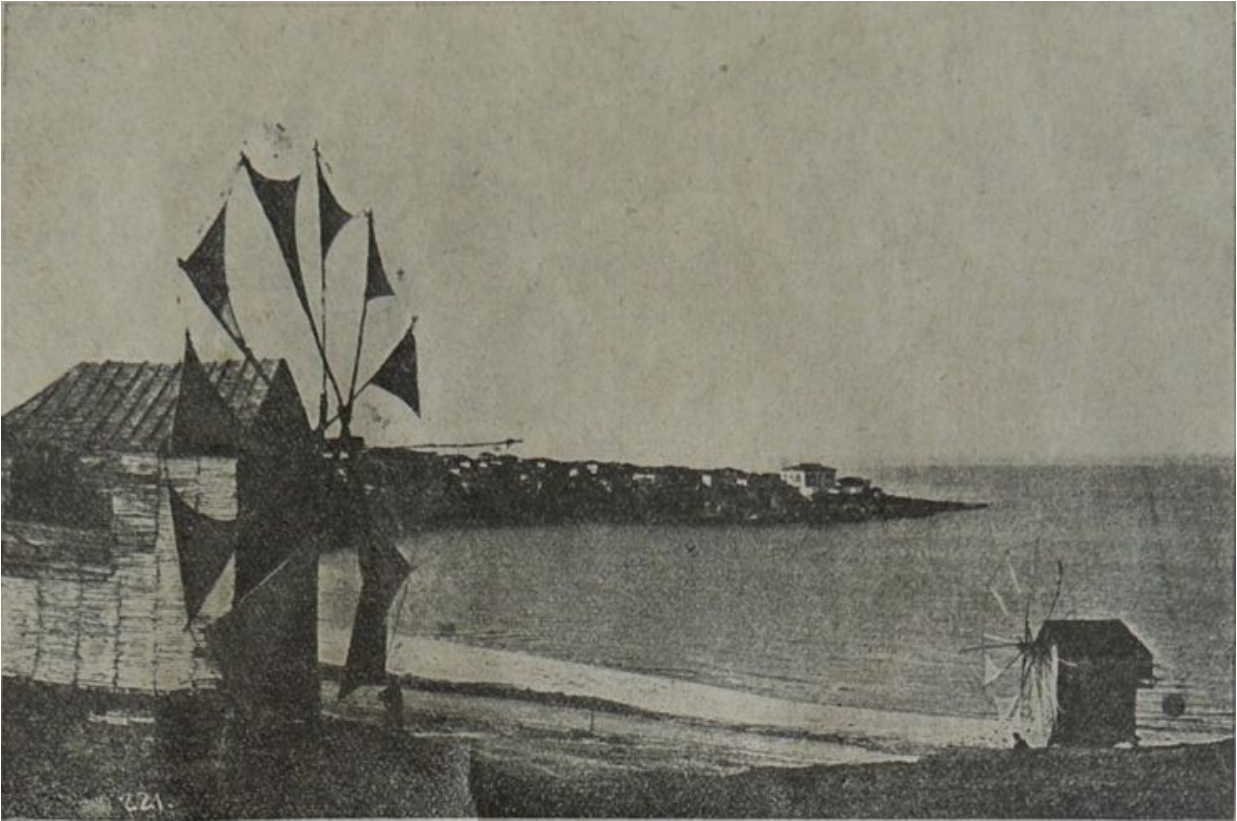
Твърдението, обаче, на К. Иречекъ, че първоначално градътъ се е намиралъ на островъ, който островъ въ последствие се е свързалъ съ сушата и образувалъ днешния Созополски полуостровъ, не почива на истината. Преди всичко, Страбонъ не казва, че цѣлиятъ градъ е на островче, споредъ него на островъ е разположена „по-голѣмата частъ“ отъ Аполония; разбира се мо-голѣмата по население и монументи (здания и пр.). Созополскиятъ полуостровъ не е отъ типа *присъединени* къмъ континенталната суша полуострови, и то присъединението да е станало въ толкова късно историческо време — следъ Страбона или презъ срѣднитѣ вѣкове. Подобни явления историята мжчно може да посочи, които да сж станали въ продълние на нейния кжсъ животъ. Днешниятъ Созополски полуостровъ е частъ отъ брѣга, отъ сушата, образувалъ се е като дѣлъ отъ нея. Наистина, на пръвъ и повърхностенъ погледъ — както това се е видѣло на К. Иречекъ — той изглежда като присъединенъ въ последствие къмъ сушата: такава илюзия ни дава пѣсъчната връзка съ сушата, образувана отъ съвремененъ (негеоложки) пѣсъкъ. Наистина, тоя пѣсъкъ е дѣло на морскитѣ вълни и вѣтроветѣ, обаче подъ него на височина надъ морската повърхностъ се намира скалата, която свързва и геоложки полуострова съ сушата. Именно тая скала е покрита съ пѣсъкъ, понеже е била сравнително по-низка.

Снимка на Созополъ отъ аеропланъ „Юнкерсъ“ презъ августъ 1926 г. Въ лѣво се вижда цѣлиятъ тригъленъ о-въ Кирилъ съ Рибарското уще и още недовършениятъ преграденъ вълноломъ. Долу въ дѣсно е вътреномелничниятъ хълмъ съ бѣжански къщи, горе — бѣжанскиятъ кварталъ, отъ дветѣ страни на който се очертаватъ двата плажа (лѣвиятъ плажъ е на малкия созополски заливъ).

Както се каза на друго мѣсто, нуждни сж специални проучвания и разкопки, за да се разкриятъ следитѣ отъ най-старото милетско селище, което е дало началото на Аполония. Обаче възъ основа на историческитѣ данни, които имаме отъ древнитѣ автори за крайбрѣжнитѣ опасни тракийски племена, възъ основа даннитѣ за другитѣ изобщо гръцки колонии по срѣдиземноморскитѣ брѣгове, възъ основа сжщо на топографски съображения, нѣма да сбъркаме, ако приемемъ, че първоначалното милетско търговско заселище е било на о-въ Св. Кирилъ (Св. Кирикъ). Тукъ на безопасно мѣсто се установили първитѣ моряци и търговци, тукъ сж хвърляли котва, въ по-спокойни води, тѣхнитѣ кораби и отъ тукъ лесно тѣ сж изнасяли и предлагали своитѣ произведения на крайбрѣжното „опасно“ население. Именно така ще трѣбва въ края на VII в. пр. Христа да си представимъ малкия островъ на северъ току до днешния гр. Созополъ: една оживена търговска и морска колония всрѣдъ чуждото и неприятелско или враждебно мѣстно население. Покойниятъ К. Иречекъ не успѣлъ да посети островчето Св. Кирилъ, той не е подозиралъ развалинитѣ на

него, нѣкои отчасти открити при постройката на сегашното рибарско училище. Ако всичко това той бѣ видѣлъ, неговиятъ прозорливъ умъ веднага щѣше да се спре на островчето, като първоначална ядка на Аполония Понтийска. Разбира се, не може да се допусне, че тоя островъ, на който първоначално е възникнала Аполония, може да бѣде днешниятъ о-въ Св. Иванъ, а не Св. Кирикъ (Кириякъ). Защото той е по-далеко отъ сушата и е мжчно достъпенъ. Археологътъ G. Seure сжщо изключва подобно допущане (*Archéologie Thrace*, въ *Revue Archéologique*, XIX 1924.). Наистина, Сьоръ не е посетилъ Созополъ и прави заключенията си въз основа проучванията на Дегранъ (Degrand) и Шаховский. Затова той неправилно твърди, че о-въ Св. Кирилъ е билъ само мѣсто за погребения (некрополъ). Но тая колония на о-въ Св. Кирилъ много скоро и много лесно ще да е стѣпила отъ острова на континенталния брѣгъ, точно на сегашния Созополски п-овъ, кждето сега е градътъ. Тукъ е ставалъ пазарътъ, тукъ се срѣщали грѣцкитѣ търговци и моряци съ мѣстното население. На пазарното мѣсто се издигнали сгради, тукъ се установили едни до други грѣцки колонисти и тракийски поселници и така селището все повече се увеличавало. Затова правъ е Страбонъ като казва, че „по-голѣмата частъ отъ тоя градъ е разположена на едно островче, гдето има светилище на Аполона.“ Това е било така дори около Р.Хр., когато е живѣлъ Страбонъ, макаръ да е черпилъ сведения и отъ по-стари автори. По-голѣмата или по-важна частъ все още значи си оставала на острова Св. Кирилъ, кждето е било началото на града. А Плиний, като изброява накратко понтийскитѣ (черноморскитѣ) острови, казва по̀ на кжсо: „*Apolloniatarum una, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apollinem advexit*“ (единъ отъ аполонийскитѣ, отъ които М. Лукулъ е задигналъ capitoлийския Аполонъ).

Изгледъ на Созополъ отъ вѣтrenoмелничния хълмъ. Отпредъ се вижда плажътъ, а далеко е крайниятъ носъ Скамни на Созополския п-въ; плажътъ е на самия заливъ.

При това положение, както се каза и по-горе, не може да се допусне сжщо, че тоя островъ не е билъ днешниятъ о-въ Св. Кирилъ, а другъ, напр. Св. Иванъ, понеже последниятъ е мжно достъпенъ и следователно твърде много откъснатъ отъ континента, — въ случая отъ полуостровния градъ, който сжществувалъ при задигането статуята на Аполона. Тя, островна Аполония, тукъ е била на по-безопасно мѣсто. Защото никога гръцкитѣ колонии по нашето крайбрѣжие не успѣли да проникнатъ по-навжтре и политически да подчинятъ мѣстното население, както това тѣ успѣли да направятъ на малоазиятскитѣ брѣгове, въ юж. Италия или Сицилия. Тукъ у насъ „Велики Гърции“ не сж създадени. На югоизтокъ отъ острова, въ естествения каналъ между о-въ Св. Кирилъ и Созополския полуостровъ, морето е по-плитко: при ясно и спокойно море може да се проследи дъното, осѣяно съ камъни. Нѣкои отъ тия камъни като скали се издигатъ надъ морската поврѣхнина; това е на частъта по-близо до Созополъ. Дали би могло да се допусне, че тукъ ще имаме следи, останки отъ каменна преграда —

вълноломъ, който да запазва едно защитно пристанище отъ идящитѣ отъ северъ вълни? По дъното има и разхвърлени камъни. Може би да е имало нѣкои улеснения за корабитѣ — кжси каменни прегради или приспособления за скели. А може би това да сж хвърлени въ морето камъни отъ нѣкогашнитѣ постройки. Островна Аполония, като първоначално селище, е притежавала и светилището на Аполона, своя богъ епонимъ (патронъ), тукъ е била и красивата и голѣма негова бронзова статуя, творение на Каламиса, задигната отъ римлянина завоевателъ Маркъ Лукулъ и отнесена, за да краси триумфа му, въ Римъ въ 72. год.пр.Хр., следъ това поставена върху Капитола. Така щото, макаръ, както казва К. Иречекъ, мѣстоположението на Аполония, „само по себе си е особно, като напомня разположението на многобройнитѣ крайморски старогръцки градове въ Мала-Азия и въ долна Италия, основани сжщо така на малки полуострови, съ пристанища отъ дветѣ страни“, нашата Понтийска Аполония, стжпила на островчето, здраво е държала дълго време сигурното си островно положение. Следъ като по сигурно се установила на острова, тя хвърлила погледъ и лека-полека стжпила и на полуострова. Това ще да е било много преди римското завоевание (72. год.пр.Хр.). Обаче до това завоевание островна Аполония си оставала най-старата, най-важната и свещена частъ, на града, затова тукъ се намирало и светилището на града — храмътъ на Аполона-пазителъ.

Пристанището и голѣмиятъ Созополски заливъ — при залѣз слънце.

Но следъ римското завоевание и разорението, причинено отъ това завоевание, полуостровна Аполония е започнала все повече свободно да се развива и увеличава, както и да надминава островната частъ, когато и вътрешното тракийско население, скрито въ планинитѣ до тогазъ, престанало да бжде неприятелско. Островната частъ на Аполония, лишена отъ статуята на бога-закрилникъ, е много изгубила. Обаче изглежда, че още дълго време следъ това старинитѣ, храмоветѣ и акрополтъ на островчето продължавали да бждатъ първи и най-много се почитали. Полуостровна Аполония, сжщо била заградена съ дебели стени отъ голѣми груби недѣлани блокове. Отъ тия стени, въ разни времена поправяни, сж останали доста следи, главно като основи, а откъде провлака сж запазени и по-високи части. Но тия стени, както и сегашното мѣсто на града, не сж проучвани. На острова, въпрѣки, че една частъ вече отъ него да е застроена съ рибарското училище, разкопки за проучване могат да се правятъ, обаче въ града, натрупанъ съ кжщи, никакви разкопки сега е невъзможно да се направятъ.

Разкопките на острова биха били сравнително лесни, понеже почвеният слой над скалата не е много дебел. Разбира се, в случая ще се открият главно основи. Голѣма част от каменния материал е послужила за постройки — фара и сградата на о-въ Св. Иванъ, здания въ града и пр.

---

[1] Въ сщност името е Курня, от „Круносъ“ — чешма, каквато има и сега, а не „Гурня“. ↑

СТАРАТА АПОЛОНИЯ И ХРИСТИЯНСКИЯТЪ СОЗОПОЛЪ.

Аполония е билъ цвѣтущъ и богатъ елински градъ, такъвъ си оста-налъ до римското завоевание. Развалинитѣ на островчето Св. Кирилъ (основи въ земята), сведенията на старитѣ автори, задигнатиятъ отъ римския завоевателъ грамаденъ бронзовъ колосъ — статуя на Аполона голѣма гордость за града, — всичко свидетелствува за великолеписе, разцвѣтъ и богатство. Помпоний Мела, живѣлъ въ I в.сл.Хр., но черпилъ сведения отъ по-стари автори, както видѣхме нарича града магна. Страбонъ сжщо така като забележителенъ градъ го описва. Аполония била първиятъ най-важенъ градъ за гръцката флота, навлѣзла въ Черно море напущайки Босфора. Прочути били неговитѣ „две голѣми пристанища“. Тия пристанища сж били следнитѣ: едното на западъ отъ сегашния полуостровенъ градъ, между о-въ Св. Кирилъ и града, като се е използувалъ, както и въ днешно време, голѣмиятъ Созополски заливъ; второто пристанище е било на противоположната страна, т.е. източно отъ сегашния градъ, като се е използувалъ малкиятъ тукъ заливъ. По този начинъ корабитѣ, съобразно вѣтроветѣ и вълнението, сж използували ту едното, ту другото пристанище. Градътъ се е развилъ толкова, щото самъ отъ своя страна е основалъ колонии. Такива сж *Анхиало*, наричанъ отъ Страбона „градъ на аполонийцитѣ“, сжщо Тиниада (днешна Иниада), наричана отъ сжщия Страбонъ „аполонийска област“, а сигурно и други още, за които сведения нѣмаме. Аполоновиятъ храмъ (светилище) на острова, заедно съ колосалната бронзова статуя на бога Аполона въ него, сж били истинска гордость за града. Нѣма запазено описание на храма, нито сж правени разкопки, за да се открие. Но за статуята, творение на художника Каламисъ, говори Страбонъ, а по-подробно — Плиний, който я виждалъ въ Римъ върху Капитола. И двамата я наричатъ „колосъ“ (Κολοσσός). Плиний, като изброява нѣкои статуи, отличаващи се съ смѣлость въ изпълнението, на първо мѣсто между колоситѣ поставя именно тази статуя на Аполона (Д-ръ Б. Филовъ, Археологически паралели, Мсб., кн. XXVI стр. 65 и след.). Плиний казва, че тя била висока 33 римски лакти (около 13.20 м.) и струвала

500 таланта. Статуята сега не е запазена. Сжщо и за твореца на статуята, Каламисъ, вѣроятно изъ Беотия, малко се знае. Той е работилъ презъ V в.пр.Хр.

Но отъ гр. Аполония сж запазени и други паметници, които говорятъ за величието на тоя градъ въ елинско време. Той е билъ въ жива духовна и материална връзка съ йонийскитѣ градове на малоазиятския брѣгъ и Бѣло море. Особно важна по древность и художество е запазената въ Нар. Музей въ София надгробна плоча на Анаксандра. За нея проф. Д-ръ Б. Филовъ казва, че е „най-важната и най-ценната отъ всички досегашни находки въ България. Тя се отличава не само съ голѣма древность (VI в.пр.Хр.), но и съ отлична художествена изработка на релефа, която ѝ осигурява едно отъ първитѣ мѣста между подобнитѣ ней паметници. Благодарение на голѣмия интересъ, който представя за историята на античното изкуство, тя си е спечелила вече видно мѣсто въ специалната литература, дето е издавана нѣколко пжти“ Релефътъ представлява мжжъ правъ, загънатъ въ мантията си и обърнатъ на дѣсно, съ лѣвата ржка се подпира на тояга, а съ дѣсната подава овчи кракъ на кучето си, което се надига, за да го поеме. На праздното мѣсто надъ релефа има следния надписъ въ стихове (на гръцки): „Тукъ почива Анаксандъръ, мжжъ най-отличенъ между гражданитѣ, който въ безукоризненъ животъ дочака смъртния си часъ.“

Анаксандър — най-отличният аполониецъ.

Изобщо измежду елинските колонии на нашия брѣгъ на Черно море, Аполония държи първо мѣсто като центъръ на старогръцкото и по-специално на йоническото изкуство. „Ако жителитѣ на отдалечената Аполония, продължава проф. Филовъ, сж могли да си позволят лукса да си поржчатъ статуята за светилището на Аполона у най-прочутия на времето си атински майсторъ, то въ това обстоятелство прозира тѣхното не само охолно материялно положение, но сжщо и тѣхното желание да конкуриратъ въ областъта на изкуството съ самата Атина.“

Градъ Аполония билъ уреденъ като самостоятелна община — държава, както и всички други елински градове и често билъ вълнуванъ отъ вътрешни размирици. За две такива размирици въ Аполония говори и Аристотель (IV в. пр. Хр.) въ една отъ своитѣ „Политеи“, като ги взема за примѣри. Едната размирица била предизвикана при повикването на нови колонисти, а причина за другата размирица сж били олигархитѣ въ града, които заграбили единъ общественъ имотъ, та противъ тѣхъ се повдигнали гражданитѣ и ги обвинявали въ прахосничество. Олигархия, долна градска маса, нови колонисти — всичко това говори

за икономическо и търговско развитие на града, ведно съ великолепието му.

Но освенъ съ търговия, аполонийцитѣ се занимавали съ лозарство и риболовство, както сегашнитѣ созополци (G. Seure — (Archéologie Thrace, въ Revue Archéologique, 1924, t. XIX)...

Аполонийцитѣ неприятелски посрещнали римлянитѣ. Затова Маркъ Лукулъ превзелъ града (72. год.пр.Хр.) и зле наказалъ гражданитѣ. Споредъ французкия консулъ Degrand, който е изучвалъ въ археологично отношение Созополъ и околността му (1904, 1905 г.) „името на Лукула и до днесъ въ Созополъ е предметъ на патриотично презрение, което възбужда смѣхъ у чужденеца“. Но разорението е било въ смисълъ на грабежъ, а не както другаде римлянитѣ сж затривали градоветѣ. Изглежда, че е трѣбвало известно време, докато градътъ се е застроилъ изново и се е съзвелъ. При това съзидане сж взели участие и тракийски граждани, както предполага и К. Иречекъ. Въ единъ запазенъ камененъ надписъ, зазиданъ въ последствие въ предверието на главната черква Св. Георги (сега Св. Климентъ), който трудно изцѣло може да се прочете и преведе, се чете, струва ми се, следното: „Метокъ Таруловъ, отъ производъ Декмовъ, който основа града следъ разрушаването и направи тривратието и храма на Аполона лѣкаря“. Μήτοχος Ταρούλου φύσι δέ Δέχμο, χτίσας τήν πόλιν μετά τήν ἔχλωσιν χαί ἐπισχευάσας τό τρίπυλον χαί τήν βαῆν Ἀπόλλωνι ἱητρῶ.

Множеството надгробни могили около Созополъ и далеко въ околността му (тумули), въ които сж погребвали тракийскитѣ шефове, говорятъ за голѣмия напливъ на тракийско население въ града, което по своитѣ религиозни обичаи се е погребвало извънъ града и извънъ елинскитѣ гробища. Но могилитѣ въ созополската областъ, тия които сж по-далеко, говорятъ и за тракийски поселения, селища. Изобщо населението на елинската колония отрано се било смѣсило съ траки. Колонията е била винаги гръцка по култура, но не и по кръвъ.

Градътъ презъ римската епоха се въздигналъ, ползувалъ се съ автономни права, но изглежда, че не достигналъ старото си величие. Той добилъ право и да кове монети (бронзови и медни). Между образитѣ на тия монети виждаме храмъ съ 4 стълпа на фасадата (лицето) и съ три идола вжтре, Палада — Атина, Ескулапъ, три нимфи и т.н.

Въ християнско време градътъ си е промѣнилъ името, както е станало съ всички древни градове, които сж носили имена на езически божества. Кога е направена промѣната, точно не се знае. Най-първо съ новото си име „Созополисъ“ ние го срѣщаме въ 431. год., когато се говори за единъ созополски епископъ. Следъ тържеството на християнската религия въ Римската империя при Константинъ Велики (313. год.), нѣколко Аполонии сж били преименувани въ Созополъ, т.е. „градъ на спасението“.

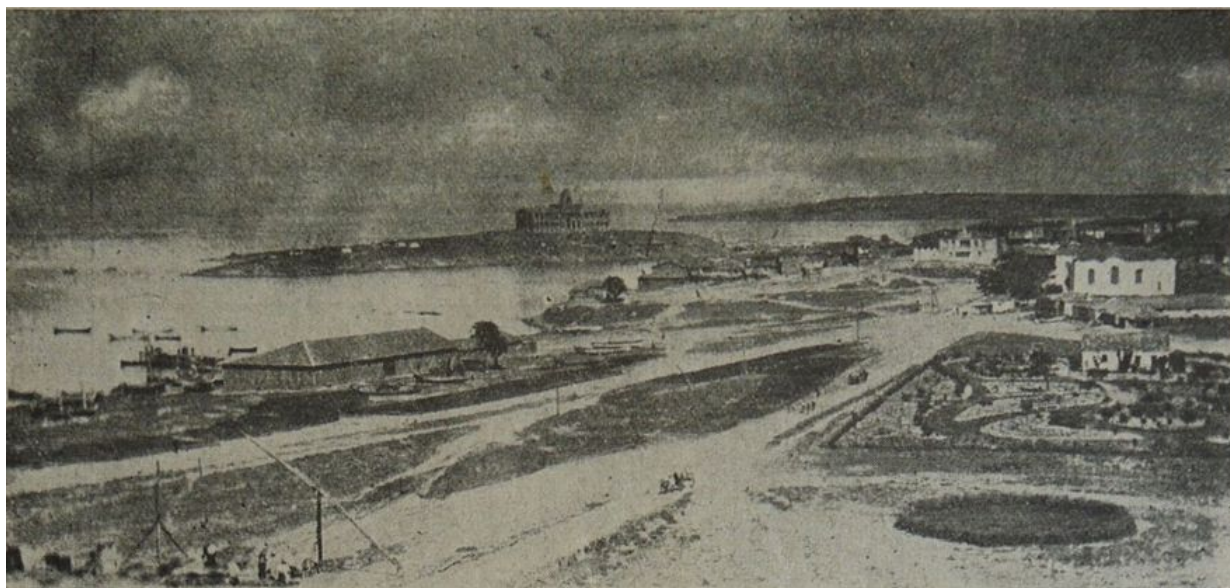
Презъ първитѣ столѣтия на византийския периодъ името Созополъ по-рѣдко се срѣща. Презъ време на Комнениитѣ, тукъ сж били изпрацани на заточение много първенци. Но скоро Созополъ пакъ процвѣтѣлъ. Това е станало, когато изново се развила черноморската търговия, но вече при други основи и други пионери. Отъ XIII в. насетне се издигнали италиянскитѣ търговски градове, главно Генуа и Венеция, корабитѣ на които бродили изъ всички познати тогазъ морета на Европа, като имали въ рѣцетѣ си и „източната търговия“. Името на Созополъ се срѣща въ търговскитѣ книги на дветѣ републики и въ морскитѣ имъ карти. Кантакузенъ нарича Созополъ „многолюденъ и голѣмъ“ или пъкъ го нарича „градъ хубавъ и пѣленъ съ всѣкакво добро“. Сѣщо Никифоръ Грегорасъ го нарича „много богатъ и многолюденъ градъ“. Тогазъ градътъ още е билъ разположенъ и на о-вчето св. Кирилъ, както и на по-голѣмия о-въ Св. Иванъ е имало заселници. Тукъ има развалини отъ стара черква, но разкопки на острова сжщо не сж направени. На островчето Св. Кирилъ се е издигалъ „царски и патриаршески манастиръ“ на великомъченицитѣ св. Кирикъ и Св. Юлита (майка и синъ изъ Икония, Мала Азия). Манастирътъ билъ ставропигиаленъ — подчиненъ направо на патриаршията. Вѣроятно той се е издигалъ на мѣстото на красивия храмъ на Аполона, за който се спомена по-горе.

Манастири е имало сжщо на полуостровната частъ, на голѣмия и на малкия острови. На голѣмия островъ — „Мегалониси“ — е имало манастиръ на Св. Иванъ Предтеча (Продромъ). Въ полуостровната частъ на града е имало черква св. Иванъ (сега св. Яни), принадлежаща на едноименния островенъ манастиръ.

Българитѣ презъ срѣднитѣ вѣкове не рѣдко сж овладявали непристъпния и естествено укрепенъ гр. Созополъ. При това той, поради своето мѣстоположение, е падаль малко на страни отъ

българското влияние. Българитѣ повече се стремѣли къмъ Анхиало и Месемврия, предѣ които на сушата се простирали обширни полета. Въ 1316. г. генуезцитѣ забранили на своитѣ поданници да посещаватъ българския гр. Созополъ, понеже тѣхни търговци били ограбени на българското крайбрѣжие.

Много пострадалъ Созополъ въ 1352. г., когато е билъ превзетъ и напълно оплененъ отъ генуезцитѣ, които водили война съ венецианцитѣ и съюзника имъ императоръ Кантакузенъ. Созополци гордо отказали предлаганата имъ помощъ отъ Кантакузена, но затова зле си изпатили. Явили се неочаквано генуезцитѣ съ 10 кораби и лесно превзели непригответения градъ. Напълно били ограбени черквитѣ, частнитѣ кжци, като били дори разравяни основитѣ имъ.

Изгледъ отъ вътреномелничния хѣлмъ: отпредъ е кладенецътъ, складното здание (за мрежи и лодки) и пристанището. Вижда се цѣль о-въ Св. Кирилъ съ рибарското у-ще, а далеко — о-въ Св. Иванъ. Въ дѣсно е градината „Царъ Борисъ III“, по-горе — входътъ за града.

Изглежда, че следъ тази грозна катастрофа Созополъ вече не успѣлъ да се издигне. Скоро се измѣнили и условията; следъ като минавалъ ту въ български, ту въ византийски рѣце, въ 1383. год. той падналъ подъ турска власть, Мурадъ I. Отъ сега нататъкъ Созополъ си останалъ единъ малъкъ градецъ въ вжтрешността на империята. Търговията се пренесла въ други посоки и нашиятъ Созополъ се превърналъ въ единъ обикновенъ крайморски градъ съ рибарско,

гемиджийско и лозарско население. Той не можалъ да запази или поднови ни една отъ монументалнитѣ сгради на миналото. Напротивъ, отъ руинитѣ на древнитѣ паметници започнали да градятъ своитѣ бедни къщи или да настилатъ камънитѣ изъ улицитѣ. Времето и човѣшката ржка всичко сж разрушили. За разрушение на града презъ последнитѣ вѣкове на турското владичество помогнали и казашкитѣ нападения. Веднажъ тѣ се настанили на острова въ манастиря св. Иванъ, следъ което последниятъ е билъ окончателно унищоженъ отъ турцитѣ (XVII в.).

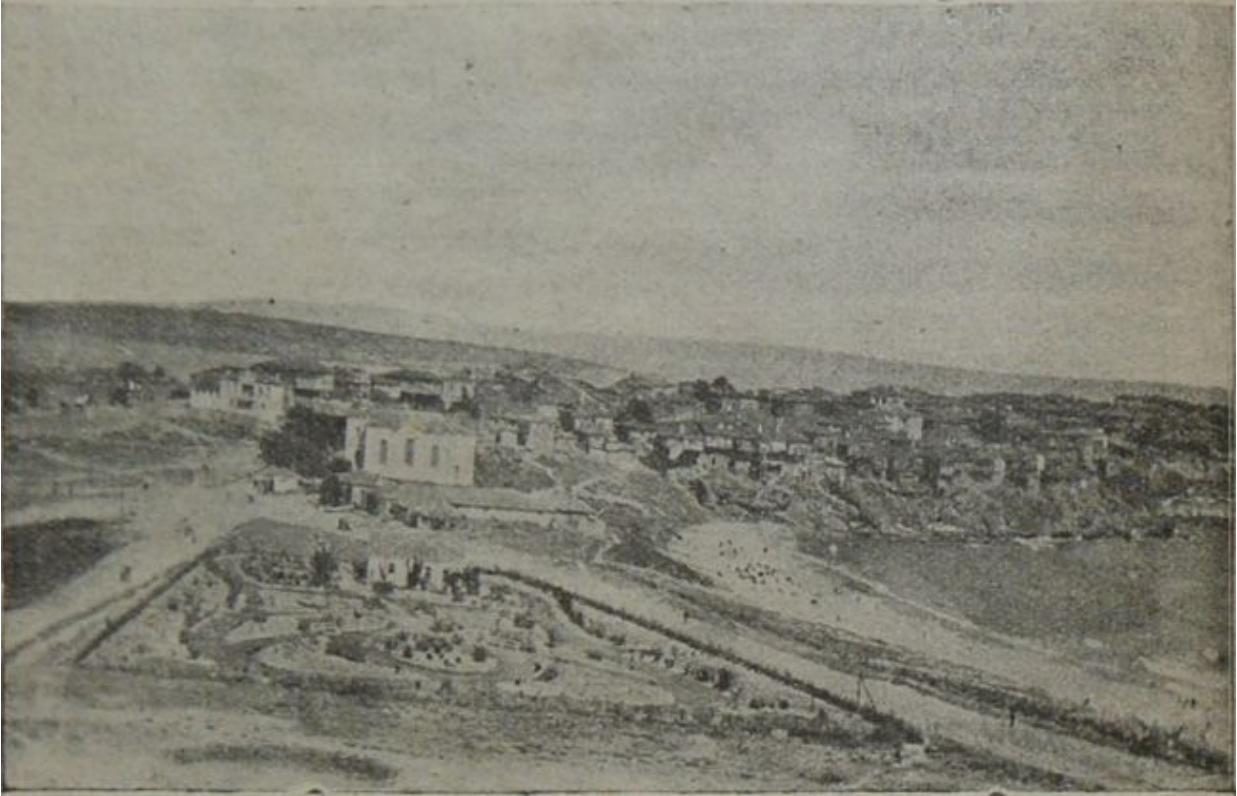
Едва презъ Кримската война (1853–4. г.) на Созополъ малко се усмихнало щастieto. Неговото удобно пристанище на западъ — цѣлиятъ Созополски заливъ, е билъ гжсто посетенъ отъ съединенитѣ флоти — турска, английска и французка. Най-много сж били английскитѣ кораби. Созополъ е билъ избранъ морска военна база за борбата на съюзницитѣ срещу Русия. На чело на флотата стоялъ турскиятъ адмиралъ Махзаръ паша. Още се сочи отъ населението „английската скеля“. При тая война, която е продължила доста дълго за онова време, созополскитѣ гемиджии или „капитани“ сж били въ услуга на чуждестранната военна флота, а гражданитѣ — въ услуга на моряците. Доста английски лири и французки франкове сж били оставени въ града. Отъ тогазъ датуватъ всички по-голѣми и по-хубави къщи, все строени по еднакъвъ планъ. Изобщо градътъ се възобновилъ и добилъ по-веселъ и охолень видъ.

Но това не било за дълго. Въпросътъ е, че градътъ си останалъ пакъ обикновенъ рибарски центъръ, и нищо друго. Такъвъ мина той и въ предѣлитѣ на нова България. Когато К. Иречекъ го е посетилъ презъ първитѣ години на Освобождението, направилъ му е не особно добро впечатление — „съ рибарско и гемиджийско население“. „Созополъ сега е забравенъ градъ, — продължава К. Иречекъ, — и пристигането на чуждъ пѣтникъ прави тамъ не малка сензация“. Обаче рибарството за града винаги било и си оставало доходенъ поминъкъ.

СОЗОПОЛЪ СЕГА.

Днешниятъ Созополъ заема и е разположенъ на цѣлия Созополски полуостровъ, кждето кжщитѣ сж гжсто сбити една до друга. Островитѣ не сж заселени, — само на о-въ Св. Кирилъ се издига още недовършена монументална сграда — рибарското училище, а на о-въ Св. Иванъ е фарътъ съ жилище на прислужника. Къмъ днешния Созополъ обаче трѣбва да прибавимъ и новия бѣжански кварталъ, разположенъ на южния полуостровъ близу до стария градъ, — полуострова съ носъ Акротирионъ, — кждето кжщитѣ се простиратъ навътре въ сушата, западно отъ пжтя, на хълма. Само че тукъ изгледътъ е вече съвършено селски: самитѣ бѣжанци сж селяни земеделци, затова кжщитѣ имъ сж прости кирпичени постройки; градени сж съ камъкъ и каль, покрити съ слама или керамиди, всички едноетажни и съ широки дворове, обикновено за да се използватъ при вършитба. Къмъ созополската община се отнася и чифликътъ **Равудиново** (Аравадино), нѣколко клм. на югозападъ, кждето се е създадо селище съ около 50 тракийски семейства отъ с. Карахадъръ, Лозенградско. Въ стария градъ Созополъ сжщо има бѣжанци, настанени въ изоставени гръцки кжщи — на изселили се гърци. Такива гръцки семейства се изселили до 300, но сж останали още до 200 семейства. Въ стария градъ сж настанени 180 български семейства изъ с. Мънастиръ, Гюмюлджинско — село, което много пострада презъ време на прочутата и импровизирана „Гюмюлджинска република“ (края на 1913. год.). Тукъ има и нѣколко семейства източнотракийци отъ с. Карахадъръ, а сжщо и нѣколчо семейства изъ с. Лжджакъой, Дедеагачко. Всичко източнотракийскитѣ семейства сж до 130 — въ новия кварталъ и въ Равудиново. Тѣ сж отъ с. Карахадъръ, но има нѣколко семейства отъ с. Колибитѣ и другаде. Въ стария градъ Созополъ е имало и стари български семейства, до 25, които и сега тукъ си живѣятъ, обикновено, въ собствени кжщи. Цѣлото население на Созополъ, заедно съ бѣжанския кварталъ, на 31. декемврий 1926. год. е било 3,286 души, къмъ които трѣбва да се прибавятъ и 238 д. въ с. Равудиново. На 31.XII.1920. г. е било 4,420 д., значи имаме едно намаление. Днесъ по-голѣмо впечатление прави бѣжанското население.

Изгледъ отъ вътреномелничния хълмъ. Отпредъ — градината „Царь Борисъ III“, въ дъсно плажътъ съ лътовници, далеко се вижда о-въ Св. Иванъ, а още по-далеко отвждъ голъмия Бургаски заливъ се очертава Стара-планина.

Така, покрай тъмната, прилична на морската повърхнина, носия на мѣстното гръцко население въ Созополъ, днеска вече ние срѣщаме синята носия на карахадърци и лжджакъойци (Дедеагачко), но градътъ особно се разнообразява отъ бѣлата лебедова носия на манастирската българка. Особно е интересна тя съ дългата бѣла кърпа намѣтната презъ глава назадъ до надъ петитѣ, съ червенъ первазъ по края и съ пояса си отъ ресни, сжщо спуснати почти до подъ колѣнетѣ, опасанъ около кръста надъ горната фуста. Тия ресни и леката вѣяща се кърпа презъ глава придаватъ една подвижностъ и грациозностъ на гюмюлджинската българка.

Мѣстното гръцко население на Созополъ, което сега постепенно се изселва за Гърция, не представлява потомци нито на древното гръцко население, нито дори на срѣдновековнитѣ гръко-византийци. Отъ разпититѣ, които имахъ, се установява, че въ града е имало преди последнитѣ изселвания само десетина чисто гръцки рода, които сж

дошли отъ Цариградъ или бѣломорскитѣ острови. Изобщо неспокойната сѣдба на града е промѣняла произхода на населението му. По-голѣмата частъ отъ грѣцкитѣ родове сѣ отъ български произходъ, както нѣкога сѣ били отъ тракийски произходъ. Запазени сѣ още имената на родове Недѣлчеви, Цървенкови, Драганови, Станкови и др. Синоветѣ или внуцитѣ на българитѣ преселенци въ града сѣ получавали чисто грѣцки (елински или сръдневѣковно-византийски) имена: Софокль Станковъ и пр. Въ миналото въ мѣстнитѣ грѣцки училища се преподавалъ и старогрѣцки езикъ.^[1]

Бѣжанки въ Созополъ — изъ с. Мѣнастиръ (Гюмюлджинско).

Най-интересенъ е стариятъ градъ — на Созополския полуостровъ. Като се слѣзе на пристанището, презъ пѣсъкливия провлакъ се навлазя въ града. Но за последния води само една улица. Току щомъ се влѣзе въ града, тая улица се раздѣля на *три клона*. Южниятъ клонъ-улица скоро свършва, обаче сръдната и северната улици продължаватъ дори до края на града — на изтокъ до морето (носъ Скамни). Това сѣ дветѣ главни артерии на града, благодарение на които вие лесно се ориентирате. Но тия артерии сѣ толкова широки, щото по тѣхъ едва може да се движи една каруца! Тѣ се свързватъ помежду си съ нѣколко много тѣсни напрѣчни улици — пѣтеки, но по-голѣми разклонения прави северната артерия, за да свърже всички кѣщи, които сѣ разположени по северозападния брѣгъ на Созополския полуостровъ, срещу островитѣ.

Нѣма ни една монументална сграда, само нѣколко се отличаватъ съ по-голѣма стойностъ, разбира се не и архитектурна стойностъ. Но тукъ ги нѣма и месемврийскитѣ старинни черкви. Много рушения, преживѣни отъ града, сѣ помели всички такива монументални постройки, каквито вѣроятно е имало. Сега има само четири по-голѣми

черкви, които обаче нѣматъ архитектурна или старинна стойностъ: Св. Георги (преименувана отъ българите Св. Климентъ), Св. Кирилъ и Методий, Св. Яни и Св. Богородица. На пѣсьчния провлакъ всрѣдъ градината е черквата Св. Зосимъ. Малкитѣ черквици — параклисчета сж: Св. Атанасъ, Св. Марина (две), Св. Параскева (две), Св. Константинъ, Св. Недѣля, Св. Хрисомагриотиса (?), Св. Евангелистра, Св. Христосъ (две), Св. Никола, Св. Галиний, Св. Възнесение, Св. Димитъръ (две), Св. Преображение, Св. Живоносни източникъ, Св. Апостоли, Прор. Илия. Такива черквици има и въ околността.

Входната улица на Созополъ — виждатъ се двѣте ѝ разклонения — улици, които достигатъ края на града (носъ Скамни).

Кжщитѣ въ Созополъ сж набити, притиснати една до друга. Рѣдко се срѣщатъ отдѣлени, самостоятелни постройки. Но една частъ отъ тия постройки сега сж полуразрушени. Изобщо кжщнитѣ развалини сж чести, — свидетелство, че градътъ е въ упадъкъ, поради изселващето се старо население. Но почти всички кжщи сж двуетажни. Долниятъ етажъ представлява обикновено широкъ тъменъ коридоръ, безъ

подраздѣления. Той е построенъ отъ камъкъ и варь, или камъкъ и калъ. Но ако камъкътъ е нѣщо обикновено, намираме го въ развалинитѣ на града, или като скала, то варьта е ценно богатство, което иде отъ далеко и трудно се пренася. Често ще видите голѣми блокове пѣсѣчници, които се носятъ на югъ отъ втория плажъ, където въ мѣстността Корунята има грамадни отвесни скали пѣсѣчникъ, нѣкои изтърколени чакъ въ морето. Горниятъ етажъ на созополскитѣ кѣщи е дървенъ — паянтовъ. Дървениятъ материялъ — греди и дъски — е джбовъ, произхожда отъ странджанскитѣ гори. Чамовиятъ материялъ, особно въ миналото, мжчно е идвалъ въ Созополь, но сега, макаръ по-рѣдко, все се срѣща.

Една отъ най-интереснитѣ архитектурни особености на тия горни етажи на созополскитѣ кѣщи е дъсчената имъ облицовка отвънъ. Тя се състои отъ кѣси и тѣсни джбови дъски, наредени една върху друга, както луспитѣ на риба. Тая облицовка нѣгде достига долу и на долния етажъ. Тя предпазва отъ атмосфернитѣ влияния стениитѣ. На всички посетители на Созополь това прави най-странно впечатление и никой не може да си обясни тая своеобразна украса на созополскитѣ кѣщи!

*Интереснитѣ созополски кѣщи обковани съ дѣбови дѣски за
предпазване отъ бури и дѣждове.*

Но трѣбва да се случите при лошо време въ Созополъ, за да ви стане всичко това много ясно. На 10. августъ 1926. год. следъ обѣдъ времето се развали. Завалѣ ситенъ дѣждъ, задуха студенъ вѣтъръ. Знаемъ, че лѣтото на 1926. год. бѣ много неспокойно. Всички добре облѣчени, ние излѣзохме да видимъ разбунтувалото се, „като презъ зимно време“, — както се изразяваха созополци, — море. Тичахме на изтокъ на крайния скалистъ носъ Скамни на Созополския полуостровъ. Тукъ скалитѣ сѣ яростно атакувани отъ силнитѣ вълни, които идатъ отъ откритото свободно море. Тѣ се издигатъ, блѣската се съ шумъ о

скалитѣ, бумтятѣ, разбиватѣ се, стѣнятѣ и се пѣнятѣ. Картината е страшна. Морската стихия е въ своето действие. Наистина, увѣряваме се всички, морето е една опасна сила. Преди обѣдѣ то бѣ синьо, а сега черно и страшно!

Стана студено. Вѣтърътѣ духа все по-силно и по-силно. И той иде отъ северо-изтокѣ, носи се неспирно надѣ морската поврѣхнина безѣ да срещне препятствие. Неговото поле на развитие и действие е свободно и обширно, затова той се вие, свири и ни шиба по лицата. Ние все повече се завиваме въ лѣтнитѣ си тънки дрехи и треперимѣ. Дѣждовнитѣ капки ни удрятѣ като сачми — ураганѣ сачми!

И сега на всички ни стана ясно, защо е нужна тая облицовка съ малки дѣсчици за созополските кѣщи. Вѣтърътѣ лудо блѣска воднитѣ дѣждовни капки въ стѣнитѣ. Тия капки, като-че-ли тукѣ сѣ по-тежки, това усѣщате, когато тѣ ви шибатѣ по лицето. А какво ще бѣде презѣ люта зима? Така стѣнитѣ на созополскитѣ кѣщи до подѣ стрѣхитѣ сѣ изложени и се измиватѣ, обстрелватѣ, рушатѣ и разяждатѣ отъ тоя сачмиенѣ ураганѣ. Стѣнитѣ на много тухлени кѣщи, градени сравнително неотдавна и останали неизмазани, сѣ силно олющени и надупчени чакѣ до подѣ стрѣхитѣ. А измазанитѣ сѣ позеленѣли — признакѣ, че стѣнитѣ лесно се миятѣ отъ дѣждоветѣ.

Вѣ строежа и вѣншния видѣ на созополскитѣ сгради силенѣ отпечатѣкъ е дала природата. Вѣ гѣстонаселения градѣ влажнитѣ долни етажи се отбѣгватѣ и въ тѣхѣ не се живѣе, — а се живѣе горе, кѣдето е по-сухо и хигиенично. Срецу силата на вѣтѣра сѣ противопоставени паянтови дѣрвени постройки. Тѣ сѣ защитени отъ буря, дѣждѣ, виявица, чрезѣ ситно окована броня отъ дѣбови дѣски, за която стана въпросѣ по-горе.

* * *

Край нашето черноморско крайбрѣжие много сѣ чести опаснитѣ зимни бури, придружени отъ дѣждѣ или снѣгѣ. Тия бури вдигатѣ покриви, отвличатѣ мауни, гемии или лодки, оставени зиме край брѣга и ги вкарватѣ въ морето, макарѣ тѣ вѣнѣ на сухо здраво да сѣ били прикрепени. „Тукѣ, казва Страбонѣ, черноморскитѣ брѣгѣ (между

Созополъ и Мидия) е пустъ, каменистъ, безъ пристанища и изложенъ изцѣло на северния вѣтъръ“.

И наистина, морскитѣ вълни, причинени отъ силния северенъ вѣтъръ на 10. августъ 1926. г., проявиха своята сила. На 11-и морето продължаваше да бжде бурно. Плѣсъкътъ на вълнитѣ ние наблюдавахме и на новостроящия се преграденъ вълноломъ между о-въ Св. Кирилъ (на северната му частъ) и Созополския полуостровъ. Вълноломътъ още не бѣ доизкаранъ до полуострова. Грамаднитѣ предни блокове първия день били поставени, но, още недобре прикрепени долу, и бурята се разбушувала. Размѣстени сж отъ вълнитѣ осемъ грамадни блока, съзидани отъ камъкъ и циментъ, два отъ които тежатъ по 30,000 кгр., а останалитѣ по 25,000 кгр. Можемъ да си представимъ какво налѣгане е било упражнено върху тѣхъ, за да бждатъ така размѣстени.

Изобщо зимнитѣ бури и виялици край нашитѣ брѣгове на Черно море по нѣкога сж истински стихии. Ето една отъ тия бури, която е върлувала преди нѣколко години, описана въ единъ вестникъ: „Незапомнена отъ много време буря бушуваше отъ обѣдъ 11. декемврий (1921. г.) до полунощъ на 12. Свирепиятъ вѣтъръ бѣ придруженъ отъ снѣжни виявици, въздухътъ е ималъ студъ — 12° и дори -13°. Срещу урагана издишането е било невъзможно. Много птици сж измрѣли, труповетѣ имъ сж разхвърлени на крайбрѣжието. Пострадали сж мауни, лодки, платноходи, паянтови сгради сж били съборени (край Варна)“. Или друго едно описание: „Отъ голѣмата буря презъ седмицата (10–17.XII.1921. г.) само въ Бургаския заливъ сж пострадали 8 платнохода, 1 моторенъ катеръ натоваренъ съ 400 тенекии съ газъ и 1 реморкьоръ. Жертва на стихията е станалъ единъ морякъ“.

На носъ Скамни — изгледъ къмъ югъ. Скалата на мечтателката.

На 23. августъ 1926. год. въ 5 ч. следъ обѣдъ излѣзе неособно силенъ вѣтъръ, идящъ отъ северозападъ, — опасниятъ за Созополското пристанище вѣтъръ, тукъ наричанъ *маистро-трамондана*. Следъ 15 минути само, морето захвана да се пѣни. Следъ 3 часа то бушуваше, бѣснѣеше, — яростно и страшно. Ето защо крайбрѣжното население, което познава вѣроятността за такива бързи промѣни, не довѣрва на морето и винаги отговаря — когато се касае за морето — условно, а не положително. И то нѣма вѣра въ морето!

Созополъ вжтре е доста нечистъ градъ. Преди всичко, той нѣма канализация, построенъ е на скала, затова всичко си остава на повърхността, не се попива. Лесно се чувствува въ града миризмата на старо, гнило. Само при прогледитѣ къмъ морето, лѣха пакъ свежиятъ морски въздухъ. Благоустройствениятъ въпросъ е отъ жизнено значение за града. Улицитѣ ще трѣбва да се разширятъ, да се отворятъ булеварди край морето, да се нареди правилното освобождаване на града отъ всички нечистотии и т.н. Въпросътъ за чистотата е наложителенъ.

Въ свързка съ благоустройството е и *водоснабдяването на града*. Созополският гражданинъ, както ясно това се вижда въ миналото, много се е мжчилъ, за да си набави необходимата вода, но той се мжчи и сега. Кладенцитѣ въ града сж съ соленогорчива вода. Тая вода може да се употрѣби само за миене на сѣдове или за обикновено поливане. Тамъ, кждето созополският пѣсчъненъ провлакъ стига скалитѣ подъ хълма на воденицитѣ, има изкопанъ кладенецъ съ сравнително помалко твърда вода. Съ нея може вече да се перѣ — тукъ постоянно има перачки, — а нѣкои дори (по-мързеливитѣ или по-слабо обзаведенитѣ) я пиятъ. При употрѣбление тя не поврежда, обаче не е вкусна. Новозаселилитѣ се българки съ менци на кобилици всѣка заранъ си носятъ отъ тука вода (за пиене, миене и пр.).

Поздравъ на морскитѣ вълни.

Мѣстното грѣцко население си доставя вода за пиене или отъ извора (чешмата) Корунята, въ края на втория плажъ, или отъ чешмата при Кавацитѣ — на три километра южно отъ града. За целта почти всѣка кжща си има магаре и две каци — това тукъ наричатъ „единъ товаръ вода.“ Които нѣматъ собствено магаре, се доволстватъ срещу пари отъ съседитѣ си.

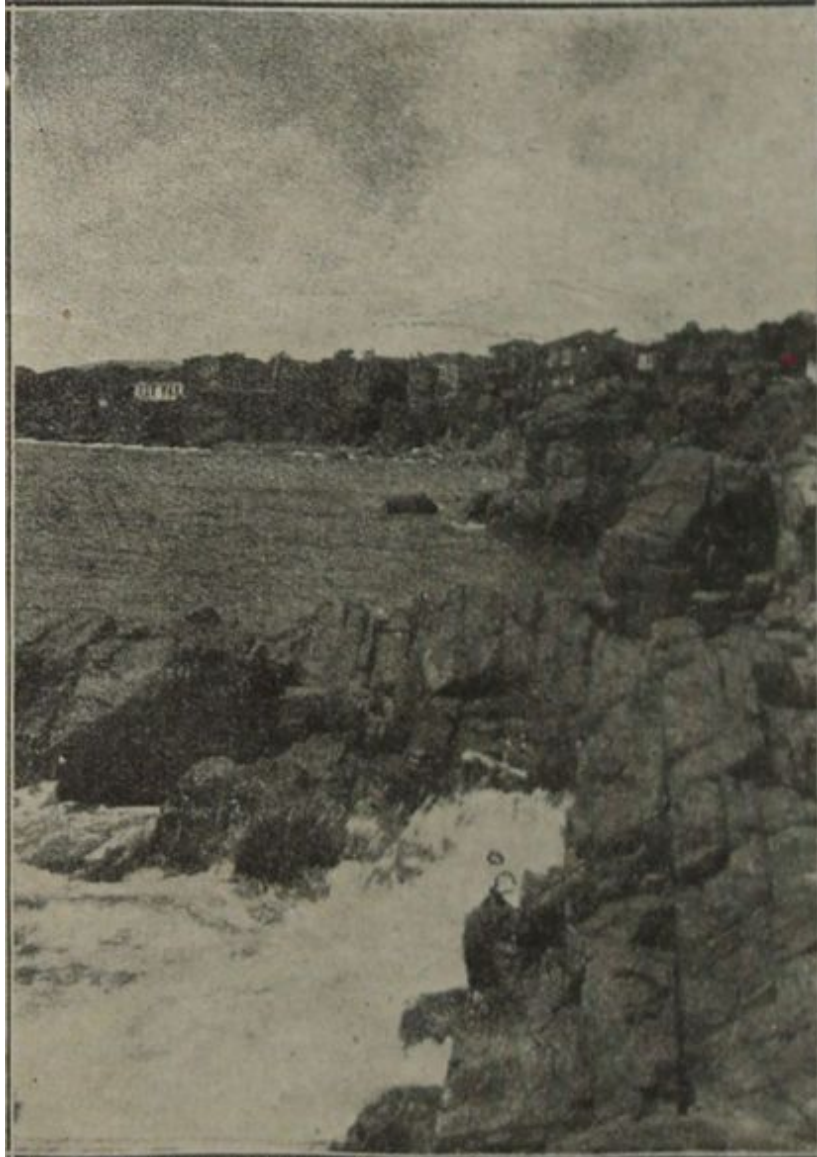
Водата въ кжщитѣ се пази въ голѣми кюпове, закопани въ земята. Кюповетѣ не винаги редовно се чистятъ, затова водата въ тѣхъ почти винаги добива дѣхъ на мухалъ. Дори се явяватъ и червеи. Такава вода изисканитѣ стомаси на курортиститѣ не могатъ да пиятъ.

Да си набавишъ „единъ товаръ вода“ — това е подвигъ. Още по-трудно е да можешъ да се снабдявашъ *всѣки день* съ прѣсна вода, т.е. да ти се доставя толкова, колкото ти е необходима за деня, та на следния день да си доставишъ нова прѣсна вода. Доставчицитѣ на вода страдатъ

отъ една рѣдка грандомания — да се считатъ важни търговци, и дори сж надменни. Прииждащитѣ въ Созополъ лѣтовници, навикнали на прѣсна вода, мжно се справятъ съ „водния въпросъ“ въ града. Мѣстното население си е свикнало и то си черпи мръсна и престоляла вода отъ кюповетѣ, децата черпятъ и пиятъ отъ тамъ, като дори остатъка въ канчето пакъ изливатъ въ кюпа.

На о-въ Св. Иванъ пазачтъ на фара и войникътъ се доволствуватъ отъ дъждовната вода. Всичката дъждовна вода или снѣжна, която пада върху построената тамъ за тѣхъ постройка, е хваната и се отвежда въ единъ резервуаръ. Отъ тукъ се черпи, както ми казаха, винаги прѣсна, вкусна вода. Вѣроятно, такава практика ще да има въ много изолирани острови, а нѣкога ще да е имало на съседното островче Св. Кирилъ и дори въ самия градъ Созополъ. Сигурно най-старото селище тукъ така ще да се е снабдявало съ прѣсна вода.

Така щото, градътъ още отъ най-старо време, та и до днесъ, е полагалъ голѣми грижи въ борбата си за вода, която винаги ще да била въ недостатъчно количество. Населението черпило вода отъ кладенцитѣ, отъ щернитѣ дъждовна вода, отъ близкия кладенецъ подъ мелничния хълмъ, или си е носило сладка вода отъ Корунята и Кавацитѣ.

Изгледъ отъ носъ Скамни — южния бръг на Созополъ.

Днесъ созополската община въ лицето на енергичния си кметъ Ив. Читаковъ серьезно се е загрижила да си достави добра и въ изобилие прѣсна вода за града — отъ изворитѣ на Кавацитѣ. Това е единъ културенъ подвигъ, какъвто нѣмаме отбелязанъ въ дългата и иначе богата минала история на гр. Созополъ. Съ реализирането на това културно дѣло, българитѣ ще отбележатъ единъ решителенъ моментъ въ сществуването и развитието на града, какъвто моментъ досега не е отбелязанъ отъ никого.

Покойниятъ историкъ на българския народъ К. Иречекъ, когато е посетилъ града, не му е направилъ особно добро впечатление (въ 1884.

г.), но все пакъ той говори съ възторгъ за неговото мѣстоположение. „Изгледътъ отъ Созополъ, казва Иречекъ, е омаенъ. Бургасъ отъ града не се вижда, но затова пъкъ налѣво отъ фара ясно се забелязва Анхиало на срещния низъкъ брѣгъ, а надѣсно отъ него е гористиятъ свършекъ на Хемусъ съ остро прерѣзаната скала на носъ Емине. На югозападъ край брѣга се виждатъ само близкитѣ гористи кжжели на Странджа планина“. А на друго мѣсто сжщиятъ К. Иречекъ добавя: „Созополъ сега е забравенъ градъ и пристигането на чужди пжтникъ тамъ прави не малка сензация.“

Сега, разбира се, градътъ не е вече така „забравенъ“ — всички условия за неговия напредкъ сж на лице. Все пакъ, обаче, еднообразенъ и монотоненъ е животътъ въ тия малки крайморски градчета. Но лѣте, препълнени съ лѣтовници, тѣ ставатъ весели и оживени. Дене се посрѣщатъ на пристанището платноходи, идящи отъ Бургасъ, или единствения български параходъ „Кирилъ“, който посещава Созополъ редовно, а ноще се изпращатъ отъ далеко свѣтящитѣ параходи, които напуцатъ Бургаското пристанище и минаватъ край Созополъ. Това е приятна картина за наблюдаване. Но созополското пристанище и созополскитѣ води още повече се развеселяватъ, когато се покажатъ или хвърлятъ тукъ котва българскитѣ миноноски.

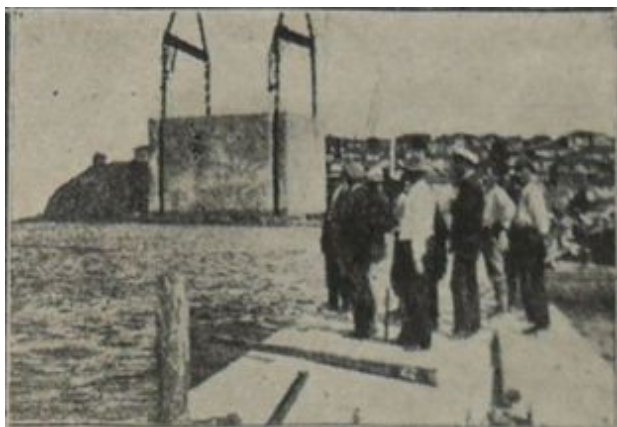
*Голъмата издигачка (бига), съ която се построи преградниятъ
вълноломъ.*

---

[1] Въ пловдивския в. „Марица“, брой 115 отъ 1879. г., единъ анонименъ авторъ е написалъ статья „Мнимитѣ гърци по брѣговетѣ на Черно море“. — „При всичката елинска външность на гражданитѣ. — казва авторътъ, — нѣма старъ човѣкъ въ Созополъ, който да не знае както произхождението и историята на своята фамилия, тѣй и на повечето по-първи фамилии“. Имало само нѣколко фамилии чисти гърци отъ Цариградъ, островитѣ и с. Бадаракъ (Мала Азия). Видната фамилия Челобоолу (Джелебоолу) произхождала отъ М. Търново. Кардоматсолу — отъ Карнобатъ, х. Теофану — отъ с. Саржмуса, Куртоолу — отъ с. Калово, Балодоолу — отъ Казанлъкъ, х. Георги — отъ Хасакията, киръ Георгаки—отъ с. Дюлгерли, Теодосияди (преди се наричала Цвѣткоолу) — отъ с. Факия и пр. Масата отъ населението било изъ българскитѣ села южно отъ гр. Созополъ — отъ „Хасакията“. Презъ XVIII в. гр. Созополъ се билъ напълно изпразнилъ—жителитѣ му избѣгали въ южна Русия, главно въ гр. Теодосия, та следъ това масово нахлули българи. ↑

СОЗОПОЛСКИТЪ ОКОЛНОСТИ.

Преди да опиша созополскитъ околности и приятни мѣста за разходки, трѣбва да спомена за малката и приятна градинка „Царь Борисъ III“, разположена срещу пристанището, между него и банския плажъ, всрѣдъ пѣсьцитѣ на провлака, който свързва сушата съ Созополския п-овъ. Градинката е оградена съ живъ плетъ, вжтре има пейки и сж посадени нѣкои растения и треви, които могат да вирѣятъ върху тия пѣсьци — рацинусъ и др. Голѣми дървета мжчно могат да хванатъ, изолирани и брулени отъ вѣтъра.

Издигачката поставя за вълнолома камененъ блокъ тежъкъ 30,000 кгр.

Всрѣдъ градината има малка обикновена черква, нова и безъ архитектурно значение — Св. Зосимъ. Сега мѣстното гръцко население за тоя светецъ нищо не знае — счита го за нѣкакъвъ юнакъ или пехливанинъ. Зосимъ е билъ созополски гражданинъ, живѣлъ презъ времето на императора Траяна — II в.сл.Хр. — въ последствие презъ цѣлитѣ срѣдни вѣкове билъ почитанъ като мѣстенъ светецъ. Тукъ, въ тая малка градинка, лѣтовниците идватъ следъ пладне на почивка, особено надвечеръ. Нѣкои отиватъ по-далеко — на хълма, на който се издигатъ най-близкитѣ вѣтърни мелници. Но и тукъ и тамъ надвечеръ често вѣтъртъ свободно и безпокойно духа.

Водолазъ, който долу намества камънитъ, за да бждат поставени грамаднитъ блокове на преградния вълноломъ.

Обаче като най-близка околностъ на сегашния градъ можемъ да считаме островъ Св. Кирилъ (Св. Кирикъ или още Кирикосъ). Той има тригълна форма, тумбестъ е по релефъ и най-голѣмата му височина достига 15 м. надъ морското равнище. Вѣроятно, както се каза на друго мѣсто, на тоя островъ сж дошли първитѣ чуждестранни търговци, първитѣ милетчани, на по-безопасно мѣсто, до неприятелскитѣ и дивитѣ тракийци; вѣроятно, тукъ се е основало първото търговско заселище, което е дало въ последствие началото на чуждестранната колония. Тукъ ще да е началото на *Аполония Черноморска* (Понтийска). Сега островътъ е извънъ града, понеже не е заселенъ, но тукъ е построено рибарското училище.

Между Созополския п-овъ и о-въ Св. Кирилъ морскиятъ протокъ е плитъкъ. Най-голѣмата му дълбочина е на изтокъ, между източния носъ на островчето и гр. Созополъ. Тя тукъ е 8 м., когато на западъ протокътъ е по-плитъкъ — може дори да се забележи пѣсчното и каменисто морско дъно. На тоя западенъ входъ има и нѣколко скали. Необходимо е издълбаването на протока на това мѣсто, за да могатъ параходитѣ свободно да навлизатъ въ него, понеже сега вече е превърнатъ на чудесно затворено и спокойно пристанище. Именно между най-източния носъ на островъ Св. Кирилъ и града е започнатъ преграденъ вълноломъ още презъ лѣтото на 1925. год. Вълноломътъ, обаче, не е билъ довършенъ, дошелъ есенниятъ и зимниятъ бурни сезони, вследствие на което голѣма частъ отъ застроеното е станало жертва на яростнитѣ морски вълни, идещи отъ откритото море откъмъ североизтокъ. Преградниятъ вълноломъ презъ лѣтото на 1926. г. наново е билъ започнатъ, работата е била усилена, а сж биле увеличени по

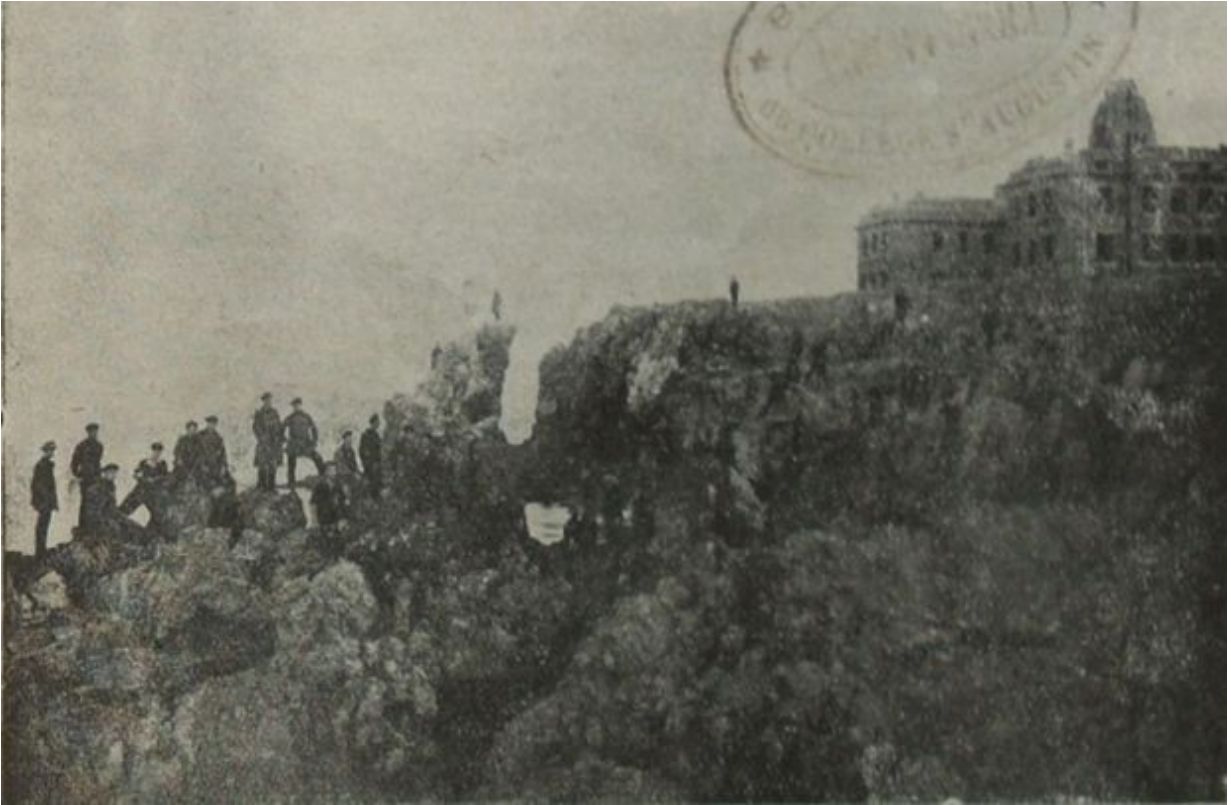
тегло и каменнитѣ блокове, съ които започнали да изграждатѣ вълнолома — на 25 и 30,000 кгр. За строежа на тоя вълноломъ сж докарвани каменни и циментови блокове отъ Бургасъ, поставяни на мѣсто отъ бига, която може да вдига до 40,000 кгр. За предварителното намѣстване поставяния на дъното камененъ материалъ, като основа за грамаднитѣ блокове, е трѣбвало да си служатъ и съ водолази. Водолазътъ бавно е подреждалъ хвърленитѣ за основа камъни, намѣствалъ ги, за да заседнатъ здраво грамаднитѣ блокове, бавно спущани отъ мощната машина. За целта презъ цѣлото лѣто сж били използувани реморкьоритѣ „Раковски“ и „Левски“, както и нѣколко шалупи.

Разядениятъ брѣг на о-въ Св. Кирилъ и Самотната скала. Въ лѣво горе се вижда и малка частъ отъ о-въ Св. Иванъ.

Сега вече тоя преграденъ вълноломъ е привършенъ. По него, като по широкъ и удобенъ камененъ мостъ-коридоръ, вече може да се отиде отъ Созополъ до о-въ Св. Кирилъ — едно хубаво мѣсто за разходка. Отъ друга страна, така се загражда единъ чудно спокоенъ малкъ заливъ, въ който могатъ да почиватъ или да намѣрятъ убѣжище рибарскитѣ лодки, а сжщо и цѣла риболовна малка флота.

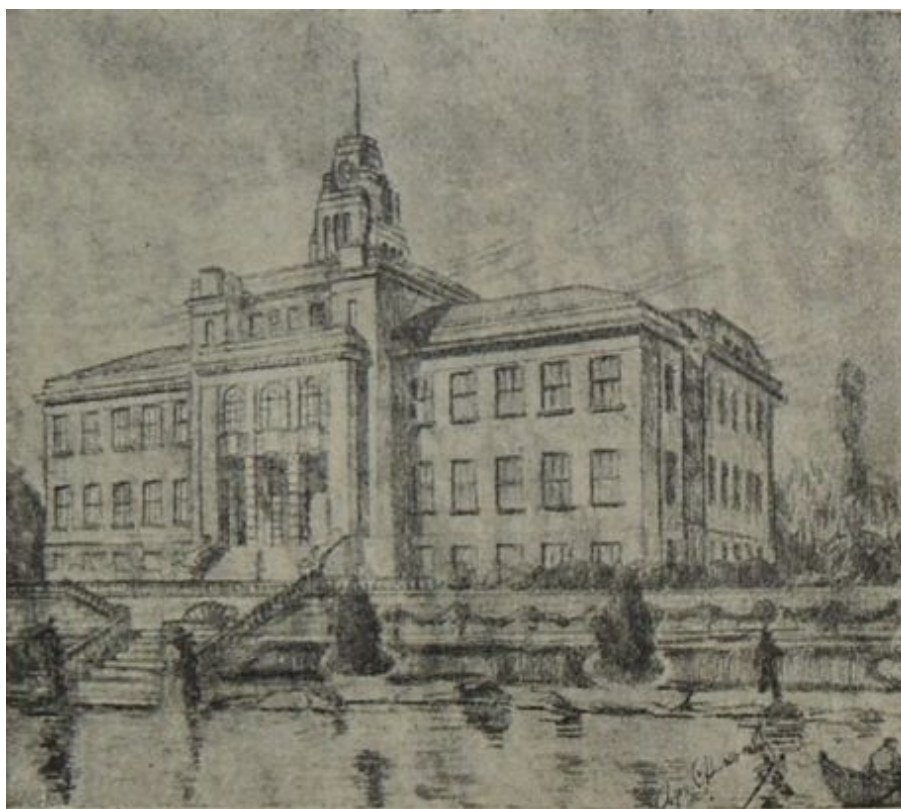

Разядениятъ сев.-западенъ брѣг на о-въ Св. Кирилъ.

Всички брѣгове на това малко островче сж скалисти и стрѣмни. Най-стрѣмни сж обаче на сев.-западъ. Между о-въ Св. Кирилъ и о-въ Св. Иванъ дълбочината на морския протокъ достига 30 м. Особно сж разядени северозападнитѣ скали на островчето Св. Кирилъ. Нѣкои отъ тия скали сж откъснати, но останали да стърчатъ нагоре и си запазили старата височина до 10 и повече метра. Такава е Самотната скала. Нѣкъде се образували високи колони и входове. Другаде морето е нахлуло и разрушило островната скала навътре — изобщо тукъ посетителятъ може да се любува на една миниатюрна фьордова панорама, творение на морскитѣ вълни, които сж въ непрекъснатата борба съ скалитѣ на Св. Кирилъ. Илюзията за фьордовъ брѣгъ е пълна, контрастътъ между тъмночервеникавитѣ стърчащи нагоре андезитни скални колоси и тъмносиньото море е очарователенъ. Картината сжщо се наблюдава и горе отъ рибарското училище, наблюдава се и отъ скалитѣ непосредствено на брѣга, но тя е по-красива и по-вълшебна кога си на лодка и влѣзешъ навътре въ заливчетата, между скалитѣ, обаче морето трѣбва да бжде тихо. Въ бурно и дори при слабо

развълнувано море подобно приближаване е опасно: лодката може да се увлѣче и блъсне о нѣкоя скала.

Планътъ на Рибарското училище на о-въ Св. Кирилъ.

* * *

Друго мѣсто за разходка е о-въ Св. Иванъ. На тоя островъ се отива когато морето е по-спокойно, понеже е отдалеченъ 1600 м. отъ о-въ Св. Кирилъ и гр. Созополъ. Островътъ е сжщо голъ и неприветливъ. Лодкитѣ, съ които се отива на него, спиратъ на западния му брѣгъ, кждето удобно може да слѣзете и се възкачите по скалитѣ нагоре на островното плато. Понеже островътъ е по-голѣмъ, тукъ прехвърлятъ добитѣкъ — крави или овце, които, както се казва, се угоявали много добре. Тоя добитѣкъ не страдалъ за вода — достатѣчно била росната трева сутринъ. Освенъ трева, на острова има и бодливи драки и 4–5 низки брѣстови дървета. Вѣтроветѣ биха изпочупили всѣко изолирано и по-високо дърво. На горната страна има развалини отъ черква — останки отъ миналитѣ християнски сгради, когато островътъ се е

славилъ съ своя манастиръ въ околността, па дори и по-далеко. По-стариятъ манастиръ на острова е носилъ името на Св. Богородица. Императоръ Иоанъ I Палеологъ на 26. юлий 1363. г. е далъ грамота на манастира Св. Богородица. Следъ това манастирътъ билъ преименуванъ на Св. Иванъ Продромъ (Предтеча). Нему сж били подчинени метоси и манастири въ града и на малкия о-въ Св. Кирилъ. А Иоанъ II Палеологъ подарилъ на сжщия манастиръ още единъ, нареченъ Св. Никола, който се намиралъ край морския брѣгъ — кждето е сега едноименното село; вѣроятно тукъ сегашното чисто българско население се е заселило, за да работи манастирскитѣ ниви. Всички манастири сж преживѣли голѣми разорения.

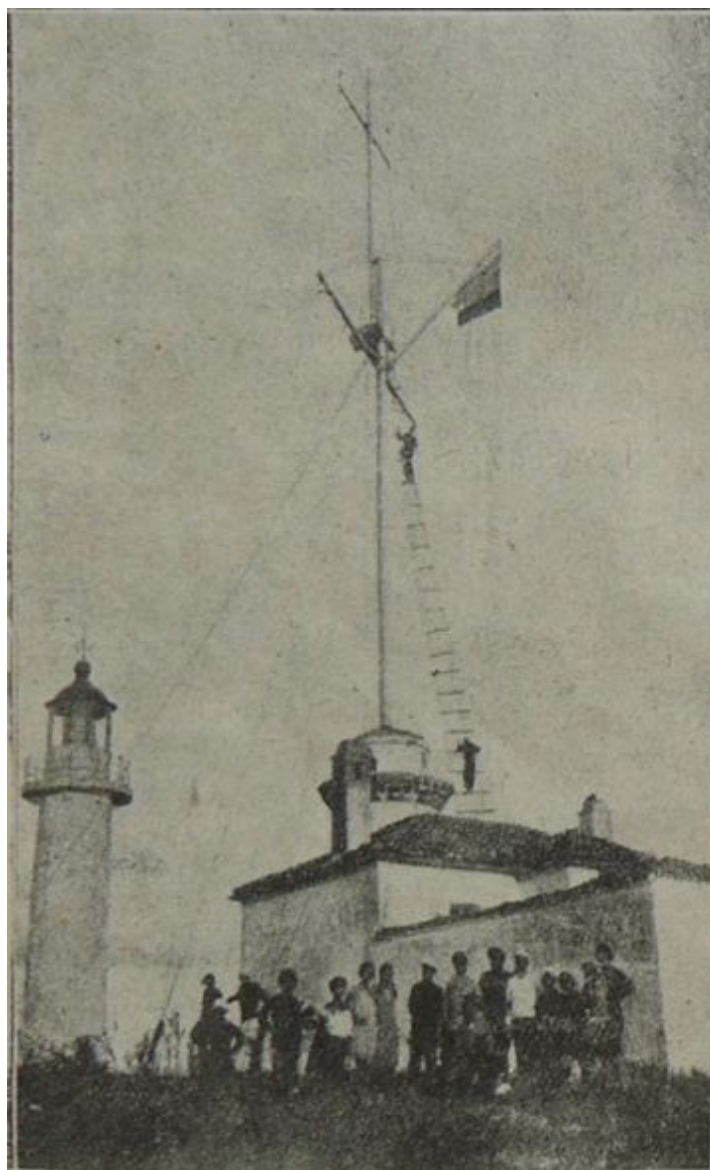
Изгледъ отъ созополския носъ Скамни на северъ. Вижда се „Сфинксътъ“, а далеко голѣмиятъ о-въ Св. Иванъ съ фара и сигналната станция; въ дѣсно е най-малкиятъ о-въ Св. Петъръ.

Но най-интересни постройки сега на тоя островъ сж фарътъ и сигналната станция, на която се издига националното ни знаме. До тѣхъ е постройката, въ която живѣе единъ пазачъ и нѣколко войника. Всичката дъждовна вода, която се излива надъ тая малка сграда, е схваната и чрезъ тржба се събира въ щерна. Отъ тукъ пиятъ вода нѣколкото постоянни жители на тоя островъ. Водата била вкусна и

запазена отъ разваляне. Тоя начинъ за събиране и запазване на вода ни подсѣща какъ сж могли първитѣ островни жители да се сдобиватъ съ прѣсна вода — въ морета и океани. Изкопанитѣ кладенци въ острова не даватъ хубава вода.

Фарътъ на Св. Иванъ посочва входа за Бургаския заливъ и посоката за пристанището. Съ своята блестяща свѣтлина, която ту блѣсва ослѣпително, ту се скрива — той направлява параходитѣ, които идатъ отъ северъ или отъ югъ — отъ Цариградъ.

* * *

*Фарътъ и сигналната станция на о-въ Св. Иванъ — съ посетители
колонисти.*

На юго-западъ отъ Созополъ по каменистия пжть се отива на манастира *Св. Марина* — друго мѣсто за разходка около Созополъ. Полусрутената манастирска сграда е построена въ единъ долъ, кждето високо се издигатъ нѣколко тополи. Обаче, при моето посещение (м. августъ 1926. год.) изворътъ бѣ пресъхналъ. Тукъ, всрѣдъ весели зелени шубраки, може спокойно да си отпочинате. Контрастътъ спрѣмо живота въ града е голѣмъ, затова отиването до манастира *Св. Марина* съставлява едно приятно развлѣчение. Градътъ е еднообразенъ, погледътъ срѣща скали, камъни и струпани кжци, а тукъ, на *Св. Марина*, е зелено и весело. Тукъ се насочватъ волно къмъ небето зеленитѣ съ бѣли стѣбла тополи.

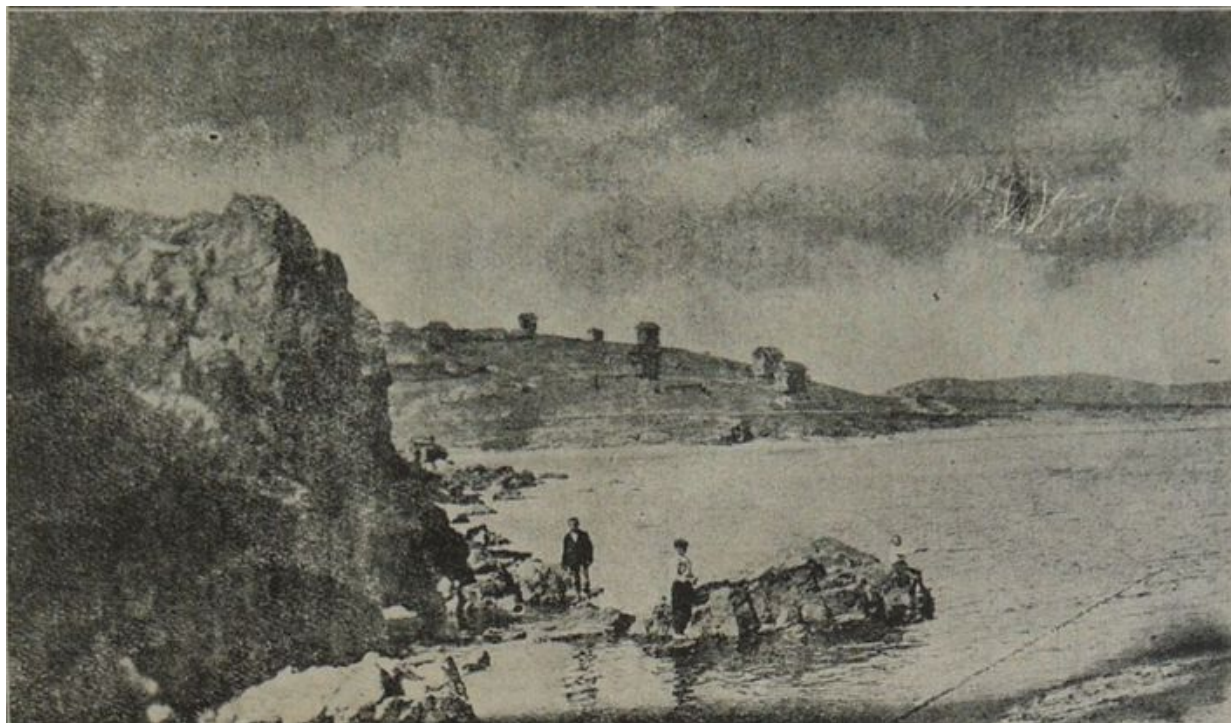
* * *

Още по̀ на западъ, пжтьтъ ви отвежда на созополскитѣ солници. Тѣ се намиратъ навжтре въ дъното на западния заливъ — на Созополския заливъ, въ затлачена лагуна. Между тѣхъ и морето вълнитѣ и вѣтроветѣ сж изхвърлили сиви пѣсѣчни хълмове, нарѣдко обрасли съ треви, истински мъртви дюни. Околнитѣ дъждовни и поройни води се свличатъ татъкъ въ низката блатиста местность, безъ да могатъ свободно да се изтичатъ въ морето. Тукъ се опитали да направятъ „Солници“, безъ обаче да успѣятъ. Отъ начало сж използвали солената вода на нѣколко изкуствено прокопани кладенци. Но това се оказало недостатъчно. Направени били съоржжения да се довежда морска вода. Солената вода, съ помощта на помпа, се е извличала отъ залива (морето) и разпрѣсвала изъ солнитѣ огради. Мѣстността за солницитѣ е равна, низка, блатиста, нездрава, пълна съ комари. Това е свлѣченъ материалъ отъ ребрата на околнитѣ хълмове и наслаганъ въ тоя нѣкогашенъ заливъ, който въ много далечно минало е продължавалъ навжтре въ сушата сегашния Созополски заливъ. На помощъ сж дошли и морскитѣ вълни, които сж изхвърляли морски пѣсѣкъ. „Солницитѣ“ сж вече напустнати, понеже предприемачитѣ не могли да ги оградятъ и избавятъ отъ нахлуване на поройната и

дъждовна сладка вода, която лесно се пръска изъ равнината и обезсолява морската вода, докарана въ солницитѣ. Нуждни сж голѣми и голѣми съоръжения (отводнявания), а всичко това коштува непоносими разходи.

По сжщия пжтъ, който сега се трасира като шосе за Бургасъ, може да се отиде на *Бакърлжка*. Това е хълмъ, който обаче тукъ надъ морското равнище изглежда много високъ — истинска планина. Най-голѣмата му височина е 380 м. Бакърлжкътъ е покритъ съ джбова гора. Тукъ е въ изобилие рудата халкопиритъ, отъ която нѣкога аполонийцитѣ добивали медъ и сѣкли своитѣ автономни бронзови и медни монети. Но има сжщо така хематитъ (за добиване желѣзо) и дори галенитъ (за добиване главно сребро). Досега аполонийски сребърни монети още не сж намѣрени. Днесъ Бакърлжкътъ, както изобщо околнитѣ странджански хълмове и долини, доставятъ изобилень дървень материялъ — главно букъ и джбъ. Изобщо, горската растителность на Странджа планина въ своя съставъ и запазеность представлява едно може би единствено явление въ горската природа на Европа, но въ миналитѣ епохи много разпространено. Тукъ имаме запазени типични растителни горски формации (асоциации) — истински девствени гори, запазени поради рѣдкото население, които бихме могли да обърнемъ въ „национални паркове“ по типа на северо-американскитѣ. Дебелитѣ джбаци се цепятъ и раздробяватъ за дъски, отъ които правятъ бѣчви или бурета, а по-тънкиятъ метериалъ се използва за доброкачествени *дървени вжглища*. Тукашниятъ вжгленъ е много траенъ. Тукъ, както и край цѣлото наше странджанско крайбрѣжие до турската граница на р. Резовска, вие ще видите грамадни купища на открито дървени вжглища, готови за износъ. Има построени и покрити складове. Като работници вжглищари презъ зимния сезонъ тукъ идватъ и селяни отъ родопскитѣ села близу до Пловдивъ — Лѣсково и пр. Презъ зимата на 1926. г. тукъ само отъ с. Лѣсково сж дошли повече отъ 100 души вжглищари съ около толкова мулета. Вжглищата се правятъ отъ работницитѣ, които взиматъ половината отъ продажната имъ стойность, а другата половина остава за господаря на гората. Дървенитѣ вжглища отъ Странджа планина се изнасятъ главно за Цариградъ. Тая връзка между Странджа планина и Босфорската столица е много стара — презъ цѣлитѣ срѣдни вѣкове, презъ турската епоха, та чакъ до сега. Цариградското население още се отоплява съ дървени вжглища (съ

мангали), то си готви съ тѣхъ, а за кафеджиитѣ вжглищата сж една насжщна необходимостъ. Ориенталскиятъ кефъ при чаша кафе се подържа и осигурява чрезъ странджанскитѣ вжглища! Има доста търговци по крайбрѣжието, които сж направили добро състояние отъ тая вжглищна търговия.

Изгледъ отъ северния брѣгъ на бѣжанския п-въ Кротиръ къмъ вътреномелничния хълмъ и плажа.

* * *

На югъ отъ Созополъ, покрай плажа и хълма съ вѣтренитѣ мелници и метохчето Св. Петка (Параскева), се отива на втория плажъ. Той е три-четири пѣти по дългъ отъ първия плажъ. Предъ него се разстила синьото море — по-дълбоко, по свободно и по-бурно, отколкото това при първия плажъ край Созополъ. Затова пъкъ кжпането е по-опасно. Морето предъ плажа лесно мѣни дълбочината си отъ вълнитѣ, което уголѣмява опасността. Обаче на западъ отъ плажа се простиратъ хубавитѣ зелени лозя на созополци. Затова картината тукъ е по-приятна, отколкото на плажа при Созополъ. Далечно на югоизтокъ въ

тоя заливъ, тамъ, където вече морскиятъ брѣгъ взима източна посока, за да затвори залива чрезъ носъ Колокита, се е образувало едно малко почти крѣгло заливче, съ отвесни и високи скалисти стени. Това е *Коруњята*, любимо мѣсто за разходка, както за созополци, така и за лѣтовниците. Високата стенна ограда е отъ пѣсѣчникови скали, обрасли съ брѣшлянъ и други влачеши се треви. Издигатъ се и нѣколко високи дървета — върба, брѣстъ и др. Подобенъ пѣсѣчникъ се намира още на едно мѣсто на брѣга на тоя заливъ, до втория плажъ. Отъ тукъ сж го копали, та е носенъ за строежъ на созополскитѣ къщи още въ отдавнашни времена, което личи отъ развалинитѣ въ града. Пѣсѣчникътъ е сравнително по-лекъ материялъ за строежъ, употребява се и вмѣсто тухли, понеже и по-лесно се дѣла. Образувалъ се е отъ пѣсѣкъ отъ извѣтрѣли скали, бавно свлѣченъ отъ текущитѣ води (дъждове) и споенъ съ малко глина. Обаче днесъ той е така извѣтрѣлъ и разяденъ, щото е станалъ шуплестъ и има изгледъ на бигоръ. Подобно образуване на пѣсѣчници имаме въ мѣстността *Кавацитѣ* и по на югъ до с. Кюприя — това сж свлѣчени пѣсѣчни материяли отъ снагата на Странджа планина все къмъ заливнитѣ брѣгове, които сж по-низки, а не по ребрата на полуостровитѣ, понеже последнитѣ сж по-високи. Коруњята е отлично мѣсто за отмора и прохлада. Долу току до морскитѣ вълни блика чешма съ изобилна прѣсна вода, която подземно ни се изпраца далеко отъ странджанскитѣ хълмове. Не всичката вода обаче е каптирана, голѣма частъ отъ нея се промъква между камънитѣ и стига морето. Горе надъ брѣговетѣ по терасата всичко е посѣто съ лозя. За да се слѣзе долу при чешмата, направенъ е и подзиденъ пѣтъ. Мнозина отъ созополскитѣ важни „търговци на вода“ пълнятъ своитѣ товари съ вода отъ тукъ. Но си доставятъ вода отъ Коруњята и созополци. По-хубавата и по-пивка вода е още по на югъ — въ мѣстността *Кавацитѣ*.

Созополъ — изгледъ отъ бѣжанския п-овъ Кротиръ.

* * *

Не остава освенъ да продължите пътя си все на югъ, безъ да се отбивате въ лѣвия пътъ, който ще ви отведе на Корунята, за да стигнете на Кавацитѣ. Пътътъ минава все изъ созополскитѣ лозя, затова е весель и неуморителенъ.

Мѣстносттата *Кавацитѣ* е около 3 клм. далеко отъ Созополъ. Тя се слави отъ созополскитѣ граждани, понеже отъ тукъ градътъ се снабдява съ вода, носена въ бурета. Тукъ созополската гражданка може да пере, безъ да се скжпи, безъ да пести водата. На западъ, югъ и северъ се разстилатъ лозя, изъ които личатъ плодни дръвчета, главно праскови. Пѣсьчливата почва особно имъ подхожда. Наоколо всичко е зелено. Два изобилни чучура непрекжснато изливатъ дебели струи вода — вкусна, мека — едно богатство за хората заобиколени отъ соленогорчива вода, които „вода газятъ — жадни ходятъ“. Мѣстносттата се нарича „Кавацитѣ“ отъ 4-тѣ грамадни тополи, които разстилатъ своитѣ клоне и

хвърлят широка сѣнка за почивка. Бурята е изкъртила изъ основи една топола, а на друга е отчупила единъ грамаденъ клонъ, който се е спусналъ чакъ до земята.

Плажътъ при Кавацитѣ е единъ отъ най-обширнитѣ. Той се обгражда на северъ отъ далеко вдаденъ въ морето полуостровъ, съ носъ Св. Стефанъ, а на югъ го огражда носъ Св. Агалина. Морето предъ плажа е плитко и удобно за кжпане. Лозята достигатъ близу до плажнитѣ пѣсъци, като се възкачватъ на истински дюневи образувания. Чайки на ята тукъ свободно почиватъ, необезпокоявани отъ посетители. Една едnodневна слънчева баня тукъ като-че-ли струва нѣколко бани направени на созополския плажъ. Толкова вие се чувствувате леко и свободно! Лѣтовниците много често посещаватъ Кавацитѣ.

Но славата на Кавацитѣ предстои да се усили още повече. Созополската община е решила да отведе водата чакъ въ града. Водата е вече каптирана, като ѝ сж намѣрени изворитѣ. На дѣсно отъ пжтя сж издълбани ровове на 6–7 м. дълбочина все въ пѣсъчни натрупвания. Достигнатъ е глинестиятъ пластъ, върху който се стича на струи чиста планинска вода, която изпрацатъ далечнитѣ странджански разклонения. Досега излишната вода се е изливала въ морето като малка рѣчица. Следъ каптажа, на созополската община предстои още едно голѣмо усилие: отвеждане на благодатната вода чакъ въ Созополъ, въ бѣжанския кварталъ и дори на Св. Кирилъ. Това ще бжде едно културно дѣло незапомнено и неотбелязано въ дългата и много пжти славна история на нашия градъ. Снабдяването на града по този начинъ съ прѣсна вода ще бжде събитие, което ще отбележи нова епоха въ историята и развитието на града. По този начинъ сегашното българско владичество надъ града ще бжде ознаменувано съ най-крупното дѣло за благоденствието на созополскитѣ граждани, за развитието и процъвтвяването на града и превръщането му въ едно благоустроено курортно селище всрѣдъ синитѣ води на Черно море.

На 19. августъ (1926. год.) съ моторната платноходка „Хр. Ботевъ“ решихме да направимъ една по-дълга разходка. Заранъта въ 9 ч. излѣзохме изъ созополското пристанище, завихме около Св. Кирилъ и излѣзохме на открито море предъ Созополския п-овъ. Морето бѣ слабо развълнувано, обаче между решителнитѣ мореходци се завърза споръ. Едни казваха, — по-куражлиитѣ, — че морето е тихо, други, — че е развълнувано, а трети твърдятъ, че имало „дебело вълнение“, но

четвърти поправятъ: „не дебело вълнение, а има мъртви вълни“. Изобщо всѣки виждаше и заключаваше съобразно съ страха си, разположението на пищеварителната си система и навтическитѣ си познания и терминология, бързо обогатени презъ лѣтуването му въ Созополъ. Докато се спорѣше за вълнитѣ, нѣкои отъ веселитѣ пѣтници чувствително промѣняха цвѣта на лицето си и прибледняваха. Но ето че ловджийското куче на митническия началникъ изсипа обратно на дъното на платноходката току-що изядения геврекъ. Всички извърнахме лице въ разни посоки — особно тия, които бѣха прибледнѣли и си даваха още куражъ, но чувствуваха осезателно разбунтуването на цѣлата си пищеварителна система и особно на стомаха. Но безсрамието на ловджийското куче на митническия началникъ даде сигналъ и, така да се каже, окуражи всички съ свиващи се стомаси — да бждатъ вече по-решителни и да не гледатъ другитѣ. И ето почнаха всички да се надпреварватъ и показватъ кой съ какво и въ какво количество е закусилъ заранѣта. Оказа се, че пълната и страдаща отъ сърдце съпруга на г-на доктора съ апетитъ е била опустошила заранѣта доста много първокачествено какао; г-нъ банковиятъ директоръ, който бѣ прегърналъ мачтата, се е скжпилъ и хапналъ само нѣколко созополски сухи маслини; благородната му и слабичка съпруга заранѣта се е разправяла съ хубавъ и прѣсенъ пандишпанъ; управителтъ на кооперацията безцеремонно е унищожилъ цѣла кутия мариновани гръцки маслини и т.н. и т.н. Изобщо, малцина гледаха наоколо и се любуваха на приятното пѣтуване. Веселата при тръгване компания сега бѣ съсредоточена въ себе си, — по-точно всѣки изпитваше болезненото свиване на най-важния си пищеварителенъ органъ!

А „Христо Ботевъ“, подпомогнатъ и отъ разперенитѣ платна, порѣше морскитѣ вълни, които идѣха и се сблъскваха все отъ лѣво. Лодката ту се издигаше, ту се снишаваше, но съ бърза сила порѣше вълнитѣ напредъ. Нейниятъ управителъ спокойно държеше лулата и пущаше кълба отъ димъ. Това окуражаваше въ благополучния край на нашето пѣтуване почти половината пѣтници. Защото останалата половина вече бѣ се решила другъ пѣтъ „на дърво безъ коренъ да не се качва“. Но нашиятъ „аргонавтски походъ“ продължаваше. Минахме край скалистия носъ Колокита, сжщо и край н. Св. Стефанъ, после видѣхме обширния заливъ при Кавацитѣ, кждето плажътъ, останалъ много далеко, не се забелязваше. Следъ като минахме и носъ Св.

Агалина, въ дѣсно отъ насъ се отвори единъ още по-обширенъ заливъ. Веселиятъ Лефтераки за всичко ни даваше обяснения, — той е пребродилъ като рибарь цѣлото крайбрѣжие. Лефтераки, дете на морето, постоянно къмъ слабитѣ се обръщаше съ ободрителни думи. Стъпилъ на перваза на лодката, той весело разправяше, свободно се движеше, за да бѣде постоянно съветванъ да се пази.

Но пѣтниците ставатъ нетърпеливи. Всички искатъ да видятъ края на пѣтуването — прочутата р. *Ропотамо*, целта на нашето дрѣзко пѣтуване. „Ами ако спре моторътъ, какво ще правимъ?“ питатъ нѣкои, защото тѣ сж слушали често да се говори за подобни опасни приключения. „Нѣма нищо, успокоява ги Лефтераки, само съ платната ще вървие, понеже вѣтърътъ е благоприятенъ“. — „Дано не спре моторътъ“ — обажда се другъ неутешенъ отъ увѣренията на Лефтераки.

Но ето, че далеко предъ насъ се показва една обширна пѣсъчна дюна, прилична на месемврийскитѣ дюни, прекъсната въ срѣдата отъ гора. Ние все повече се приближаваме. Надѣсно отъ насъ се издига надъ водата голъ, усамотенъ малъкъ островъ — *Св. Тома* — още единъ светия приличенъ на тия, които сж край Созополъ. Голѣмата дюна вече ясно се очертава предъ насъ, обаче ние се отбиваме въ лѣво къмъ скалистия брѣгъ. Тукъ, между тоя брѣгъ и отъ дѣсно храститѣ и трѣстиката, далечни продължения на голѣмата дюна, която насамъ се прекъсва отъ гора, храсти и трѣстика, се показва тѣсно гърло, рѣчно устие. Никакво движение не се забелязва. „Христо Ботевъ“ изви още въ лѣво и предпазливо навлѣзе въ водния ржавъ. Това е рѣка *Ропотамо*, единъ истински воденъ пѣтъ, спокоенъ дълбокъ каналъ.

Въ леса край р. Ропотамо — следъ ядене печена риба на шишъ.

Пжтницитѣ се почувствуваха облекчени. „Христо Ботевъ“ бързо и спокойно цепи водитѣ. Отъ лѣво и дѣсно водна трева образува обширенъ зеленъ килимъ. Тревата е висока до 70–80 см. и образува правилна ограда на рѣката — тревисти брѣгове. Като че ли се намираме и се движимъ изъ булевардъ, ограденъ отъ лѣво и дѣсно съ подредена тревиниста оградна стена. Ние все повече навлизаме нагоре по течението на рѣката. Движение на вода още не се забелязва. Извънъ зеления килимъ се издигатъ гористи хълмове. Но въ подножието имъ високи дървета съ овивни растения даватъ илюзия, че ние се движимъ всрѣдъ единъ тропически лесъ.

Най-после „Христо Ботевъ“ спрѣ на мочурливъ брѣгъ, като се опрѣ о едно съвършено полегнало дърво. Всички изскочихме изъ лодката. Мѣстността е дивна, гората е буйна, овивнитѣ диви лози, брашлянъ, повитъ, *Smilax excelsa* и др. растения сж покрили високитѣ дървета, подъ които можете като изъ пжтеки или тунели да се движите. Тукъ има изворъ съ сладка вода. Ние отседнахме, за да си починемъ. Женитѣ се запретнаха да приготвяватъ обѣдъ. Мжжетѣ приготвиха дълги шишове, на които скоро захванахме да печемъ изобилно

хванатата риба. Следъ обѣдъ нѣкои отъ насъ направиха по една слънчева баня на голѣмата дюна.

Рѣка *Ропотамо* е типична странджанска рѣка, изливаща се въ Черно море. Странджанскитѣ черноморски притоци сж пълноводни, съ дълбоки корита, както старо-планинскитѣ още на северъ отъ Бургасъ, обаче се отличаватъ отъ последнитѣ, че не сж съ затлачени, затворени устия. Наистина, последнитѣ и тука сж малко стѣснени и затлачени отъ морскитѣ вълни, но тѣ още сж достатъчно широки и дълбоки, за да могатъ рѣчните води свободно да се изливатъ въ морето, или за да могатъ малки платноходи свободно да навлизатъ навътре въ рѣкитѣ. Отъ друга страна, благодарение носоветѣ Скополитро и Св. Димитъръ, морскитѣ вълни не могатъ да се движатъ направо срещу устието на р. Ропотамо и да го запълватъ. Така устието е защитено отъ натрупване на пѣсъкъ — плажътъ и дюнитѣ сж по на западъ. Въ най-долното си течение на разстояние 1–1 1/2 км. м. рѣка Ропотамо върви право въ източна посока, докато срещне високитѣ скалисти брѣгове на вдаващия се по-нататкъ носъ Св. Димитъръ, които веднага я отбиватъ на северъ, за да се излѣе въ морето. Въ лѣво, между долината на р. Ропотамо и морето, има скалистъ брѣгъ, обрасълъ съ гора и две обширни пѣсъчни дюни, прекъснати, както се каза, отъ гора. Едната е висока и голѣма като месемврийскитѣ пѣсъчни натрупвания. Вѣроятно, тукъ нѣкога р. Ропотамо направо се е изливала въ морето и въ последствие последователно е била измѣствана все на изтокъ въ сегашното си легло. Така се е издигала и разширявала дюната, резултатъ отъ съвмѣстното действие на морскитѣ вълни и вѣтъра. Заливътъ, въ който се намира островчето Св. Тома, е много обширенъ и откритъ, та е изложенъ на вълнитѣ. Затова пъкъ на западъ срещу вълнитѣ се образували плажове, които откъснали отъ морето сегашнитѣ езера-блата, — или по-добре затворени лагуни — *Алепу* и *Аркутино*, а тукъ на югъ сж отклонили само р. Ропотамо, като сж издигнали грамадна пѣсъчна дюня, нѣгде покрита съ специфичнитѣ треви за подобнитѣ ландшафти. Дюната притежава истински дюневи ондюлации, т.е. дребни вълнения, дѣло на вѣтъра. Подъ действието на вѣтъра се вижда едно истинско задимяване надъ дюневата повърхностъ. Отъ друга страна, по-голѣмитѣ води на рѣката не позволявали заприщването ѝ, за да се образува отъ най-долното течение затворена лагуна, блато или езеро. Но, както се каза

по-горе, отъ най-важно значение за това е посоката на рѣката и оказаната защита отъ полуострова на изтокъ отъ нея.

На 5 ч. сл. об. компанията се приготви на пѣть. „Хр. Ботевъ“ излѣзе благополучно отъ тоя пълноводенъ „тропически“ потокъ и се впусна въ морето. Сега обаче пѣтуването бѣ весело и цѣлата компания зацитира лозунгитѣ на Б. Н. М. Сговоръ: „Българино, обичай морето!“ Или — „Къмъ Черно море и Дунава за напредъкъ!“ и т.н. Тия хубави лозунги, които лесно се изказватъ и препорѣчватъ на публиката на сухо въ театритѣ, сега не ни се виждаха иронични и непостижими, както бѣ заранѣта.

Рибари при Маслинения носъ (Зейтинъ-бурунъ).

Не можахме да направимъ други разходки още по̀ на югъ. Искаше ми се много да премина този полуостровъ, който е заграденъ отъ залива Св. Тома (съ едноимения островъ) и залива Узунджа, кждето е с. Кюприя, да се полюбувамъ на множеството скалисти носове, които праща срещу морскитѣ вълни тоя безимененъ полуостровъ. Особено ми се искаше да видя и носъ „Зейтинъ-бурунъ“, толкова пѣти споменаванъ отъ созополскитѣ рибари.

Но тоя носъ възбуждаше и други интереси у мене: тукъ нѣкои бѣжанци отъ Тракия, запознати съ културата на маслиненото дърво, намѣрили диви маслинени дрѣвчета. Едно таково дрѣвче е било

предадено на помощникъ кмета на гр. Созополъ, г. Черневъ. То било посѣто, но въ послѣдствие изсъхнало. И наистина, ние тукъ се намираме доста на югъ при омекотенъ, благодарение на морето, климатъ. Сигурно културата на маслината ще може да се развива. Самото име на носа „Зейтинъ-бурунъ“, показва за сѣществуването на маслиневи дървета, макаръ въ диво състояние. Така „Зейтинъ-бурунъ“ на български ще означава *Маслиненъ носъ*. Нуждни сѣ проучвания и сериозни опити въ това направление. Известно е сѣщо, че маслината, макаръ въ малки размѣри, вирѣе и на по-северния Кримски полуостровъ, на южнитѣ му изложения. Още покойниятъ царски ботаникъ Д. Илчевъ приемаше, че по нашето странджанско черноморско крайбрѣжие е възможна културата на чаевото дърво, отдавна пренесено и култивирано отъ руситѣ на срещуположния кавказки брѣгъ. Сѣщо така тукъ е възможна и културата на маслиненото дърво. Това ще бѣде една нова и много доходна култура въ България. Нужно е тукъ сѣщо да припомнимъ, че днесъ се правятъ опити за пренасяне чаевото дърво и въ Мала-Азия. Така, вмѣсто джбови и други храсти по странджанскитѣ хълмове, обърнати къмъ Черно море, ние можемъ да имаме чаени и маслиненни плантации.

РИБОЛОВСТВО.

Нашитѣ черноморски градове, възникнали нѣкога като търговски колонии, и сега още сж обърнали погледъ къмъ морето, а връзката имъ съ сушата е случайна, временна. Само нѣкои отъ тѣхъ си създадоха подобни трайни връзки — както напр. Варна и Бургасъ. Созополъ и сега, както нѣкога като Аполония, е свързанъ съ морето и неговитѣ отрасли — риболовство, корабостроителство, търговия и гемиджийство. А сушата предъ него е толкова богата за използване! Ето защо съседното чисто българско село Св. Никола, заето изключително съ използване на тия богатства на сушата — тлъста почва за земедѣлие, гори и пасища за скотовѣдство — и не успѣло досега напълно да ги използва, още не се е свързало съ морето и като че-ли последното не съществува за него. Въ с. Св. Никола нѣма нито единъ рибаръ. Сушата богато възнаграждава труда на селянина, та нѣма нужда той тукъ да се приучва на ново занятие. Обаче, преселилитѣ се въ Созополъ светиниколци скоро сж ставали добри риболовци, моряци и търговци. Наброяватъ се много такива родове. Подобенъ е случаятъ съ българи дошли и отъ други, вече по-вжтрешни, села. Сушата предъ Созополския полуостровъ сжщо така е богата за земедѣлие и скотовѣдство (за говеда, овце и свине). Но тя достатъчно не се използва, при това е по-далеко, не е непосредствено до града. Когато става дума, че българинътъ отбѣгва морето, българинътъ не обича морето и пр., това трѣбва да се разбира не въ смисълъ на една неспособностъ у българина, а като нѣщо временно и като липса у българина на нужда, за да обикне морето. Преди всичко, всички народи сж ставали моряци следъ като сж минали фазата на земедѣлието и следъ като сж били използвали достатъчно богатствата на сушата, върху която сж били заселени. Българинътъ не е използвалъ още богатствата на сушата, за да помисли и за богатствата на морето. Така е било и въ миналото. Обаче първиятъ турски адмиралъ, на име Балтооглу, който при Мухамеда е обсаждалъ съ флота Цариградъ, е билъ ренегатъ българинъ. Подчертахъ сжщо, че светиниколци и други селяни следъ заселването имъ въ Созополъ сж ставали отлични рибари и търговци. А що се касае за отбелязания отъ много души фактъ, че

кжщитѣ на светиниколскитѣ българи-селяни сж обърнати гърбомъ къмъ морето, това е единъ общъ културногеографски и антропогеографски фактъ. Не бива да се приема обратното: тия български селяни да обърнатъ вратитѣ и пр. на своитѣ кжщи и обори точно срещу най-опаснитѣ въ Черно море северни и северо-източни вѣтрове! Но българинътъ тепърва ще става морякъ — всички условия за това сж вече на лице.

Децата-лътовници плетатъ риболовни мрежи.

За занятието на созополскитѣ граждани отъ голѣмо значение е била отъ една страна наследствената традиция отъ първитѣ поселеници, а отъ друга рибното богатство на прибрѣжието. Както нѣкога тракийцитѣ се елинизирвали и свързвали съ морето, така сжщо въ по-последнитѣ епохи, па дори и до скоро, българитѣ се погърчвали и ставали отлични риболовци и търговци, като се откъсвали отъ занятието си на сушата. Тѣ оставали само владелци на имоти и на сухо — гори и пр. — обаче сж възприемали нова култура, на морски народи. На друго мѣсто споменахъ за погърчени български родове Станкови,

Цървенкови, Недѣлчеви Драганови и др. Созополъ е билъ гръцки, както и нѣкога Аполония, но само по културно влияние, а не и по кръвъ.

Риболовството е главниятъ поминѣкъ за созополскитѣ граждани. Последнитѣ сж преди всичко риболовци, лодкари, майстори да плетатъ мрежи — впрочемъ съ последното занятие се занимаватъ главно женитѣ и момичетата, — а къмъ сушата обръщатъ съвсемъ слабо внимание. Тѣ сж само добри лозари. Храни си доставятъ отъ другаде. Земедѣлци и скотовѣдци сж сега само бѣжанцитѣ отъ новия кварталъ и чифлика Равадиново. Малцина созополци притежаватъ нѣкоя крава, конь или чифтъ волове, а доста семейства иматъ само по едно магаре, за да си носятъ вода или дърва.

Созополци сж добри рибари. Тѣ владѣятъ изкуството да ловятъ риба съобразно мѣстнитѣ условия, познаватъ морето много добре — кжде е плитко или дълбоко, владѣятъ изкуството да бждатъ лодкари или гемиджии, познаватъ всички видове риби, тѣхното ловене и сезонното имъ движение или появяване. Доходното риболовство край Созополъ е сезонно, въ връзка съ миграцията на рибата. Созополскиятъ рибарь, понеже е много опитенъ, знае кжде и кога има риба. Появила се днеска на едно мѣсто, той знае тя кжде ще бжде следъ 1 или 2 дни. Той знае пжтищата на скомрията или чироза, на калкана, карагъоза, паламуда и т.н. Всичко това е една цѣла наука. Самитѣ рибари се раздѣлятъ на обикновени работници и майстори-ржководители (началници) или *каравокири*. Последнитѣ сж капитани на чифтни лодки, наречени *аламани*, като имъ се повѣрватъ по нѣколко десетки работници. Такива каравокири по-рано сж идвали все отъ Цариградъ, което показва вѣковната връзка на Созополъ и Босфорската столица. Отъ тукъ сж идвали вѣковнитѣ майстори по риболовството — гърци и италиянци. Вѣрното е, че риболовното изкуство тукъ е било пренесено отъ югъ и усъвършенствуването се подържало сжщо отъ югъ.

Веднага следъ освобождението на България и откжсването на Созополъ отъ Цариградъ, била настанала известна криза въ риболовството на нашия градъ. Прекжснало се лесното идване на каравокирнитѣ гърци и др. отъ Цариградъ. Следъ дълго време, обаче, се създали мѣстни такива началници, които напълно замѣстили сезонно прииждащитѣ. Сега съ изселването на голѣма частъ отъ гърцитѣ сж заминали доста такива началници каравокири, за които най-много съжбяватъ риболовнитѣ търговци. Наистина, следъ време пакъ ще се

създадат мѣстни, обаче, сега липсата е чувствителна. Риболовниятъ търговецъ или наемателъ на далянь е повѣрилъ сждбата си на тия началници, често пжти своенравни, дори капризни, но винаги старателни въ своята работа, понеже взиматъ и процентъ отъ заловената риба (въ пари следъ продажбата ѝ).

Единъ много примитивенъ начинъ за ловене на риба, практикуванъ и сега отъ децата въ Созополъ и нѣкои по-свободни граждани, е ловене на риба чрезъ суха трева, свързана съ дълго вжже. Тоя лекъ вързопъ се захвърля на опредѣлено мѣсто предъ другитѣ растящи въ водата тревы и следъ малко време се извлича на сухо. Въ него все ще останатъ оплетени малки рибки, които се събиратъ. Не е ли това единъ отъ най-първобитнитѣ начини за ловене на риба? Не е ли билъ той известенъ още на крайбрѣжнитѣ първобитни тракийци, които не сж смѣли да нагазватъ по на вжтре въ морето?

Известно е, че риболовството има голѣмо значение за съвременнитѣ държави. То доставя доброкачествена храна за населението. За отглеждането на тая храна нищо не е изразходвано, нито нѣкакъвъ трудъ е употребенъ. Риболовството, заедно съ понататъшното обработване на рибата, дава препитание на маса отъ народа. Риболовството подготвя народитѣ къмъ морски животъ, толкова полезенъ въ днешно време. Морското могъщество на много древни и съвременни държави е започнало съ обикновено риболовство. Рибата е между най-полезнитѣ и питателнитѣ храни — богата е съ бѣлтъчни вещества, соли и особно съ йодъ, който се съдържа въ морската риба. У насъ въ България риба се внася отъ другаде — главно отъ Турция. По статистикитѣ имаме посочени рибари всичко около 200 души, но тѣ се занимаватъ и съ други занятия, а само презъ „сезона“ се отдаватъ на риболовство. Въ нашето Черно-море се срѣщатъ около 20 вида риби, отъ които само нѣкои иматъ стопанско значение, а другитѣ иматъ само наученъ интересъ. Най-важни сж: скомрия (чирозъ), паламудъ, карагъозъ, хамсия, стафридъ, леферъ, кефалъ, сребърна риба и др.

Презъ цѣлата година въ созополскитѣ води се лови нѣкоя дребна риба: попчета, барбуни, кефалъ, леферъ, хамсии, стафриди и др. Пролѣтъта се лови калканъ; тукъ излазятъ вкусни миди и стриди. Ние имаме крайморски и рибарски градове като Анхиало, Месемврия, въ които презъ известни месеци на годината вие не можете да вкусите риба, понеже такава не се лови. Въ Созополъ това не е така. Защото

тукъ *винаги* има хора, които ловятъ риба, на които това е занятие; *защото Созополъ е най-рибарскиятъ български градъ*. Следъ него иде Месемврия. За да бжде пръвъ рибарски български градъ Созополъ, причинитѣ сж физикогеографски. Най-изобилната и най-доходната пасажна риба край нашето крайбрѣжие е скомриятъ или чирозтъ. Отъ цѣлата уловена риба въ Черно-море, 75% е мигриращата риба. Тая риба именно тукъ по странжанското крайбрѣжие съ центъръ Созополъ, изпъстрено съ многобройни носове и заливи, се насочва при своето движение, въ поставенитѣ и чакащи я мрежи. Тия условия така благоприятни ги нѣма никжде другжде. Затова къмъ Варна, Анхиало, Василико и Ахтополъ ловитбата ѝ е по-слаба. Най-богата е ловитбата въ сектора южно отъ Бургасъ до с. Кюприя — центъръ на тоя секторъ е Созополъ. Затова Созополъ справедливо наричатъ градъ на скомриитѣ, на чирозитѣ или на паламудитѣ.

Чистене на скомрии. Отдѣлятъ се дробчетата за правене на гарузы.

Главнитѣ пасажни риби край Созополъ, които сж и най-доходни, понеже се ловятъ въ голѣмо количество, следователно ловятъ се за износъ сж *скомриятъ и паламудтъ*. Паламудитѣ край нашето крайбрѣжие идатъ отъ северъ къмъ югъ презъ месецитѣ септемврий и октомврий. Тѣ тръгватъ отъ рускитѣ води на северъ и се отправятъ все край брѣга на югъ. Следъ тѣхъ иде скомриятъ презъ ноемврий и частъ отъ декемврий. Всички риби, които идатъ отъ северъ, сж тлъсти, а когато идатъ отъ югъ сж мършави. Изключение правятъ само карагюзитѣ, които идатъ тлъсти и много вкусни отъ югъ. Множеството заливчета и носове благоприятствуватъ ловенето имъ; въ свръзка съ тѣхъ е движението на рибнитѣ тлъпи, а носоветѣ улесняватъ сжщо така

поставянето на мрежитѣ на голѣмо протяжение, 180–350 метра. На връщане презъ пролѣтѣта нѣкои отъ пасажнитѣ риби пакъ тука се посрѣщатъ, само че на другия край на носовѣтѣ. Такъвъ е случаятъ съ скомрията, която презъ пролѣтѣта вече иде отъ югъ, но е мършава, вследствие на което е годна само за сушене — *чирози*. Отъ черния дробъ на скомрията, сполучливо осолень, приготвяватъ *гарузъ*, вкусно мезѣ за вино или бира, което обаче има само мѣстно значение и не достига за износъ.

Чистене на чирози.

Най-голѣмо количество риба се лови чрезъ мрежи, поставени на специални мѣста. Това е единъ *далянъ*. Далянитѣ отъ 1918. г. насамъ сж държавна собственостъ. Държавата ги дава на търгъ подъ наемъ. Има едни много доходни, а други — по-слабо доходни. Но разноскитѣ за еднитѣ и другитѣ сж едни и сжщи. Затова наемателитѣ отбѣгватъ да наематъ по-слабо доходнитѣ, понеже при слаба година може да бждатъ разорени, тѣй като наемътъ ще трѣбва да се плаща. Слабата доходностъ зависи отъ нѣколко обстоятелства: или рибата малко ще измѣни движението си и не ще се овре въ мрежитѣ, или тя е малко, или че времето е особно (бурно постоянно море и пр.). По-преди далянитѣ сж били частна собственостъ, всѣки е билъ притежание на нѣколко души: единъ ималъ единъ дѣлъ (акция), другъ петъ дѣла и т.н. Използували сж ги общо и съобразно числото на дѣловетѣ си подѣляли прихода. За контролата собственицитѣ се редували годишно. При тая експлоатация рискътъ при неуспѣхъ е билъ по-малкъ: само се изгубвали направенитѣ разноски, понеже наемъ не се плащаль на никого.

На западъ отъ о-въ Св. Кирилъ по направление на Св. Никола се поставя единъ отъ най-голѣмитѣ и най-доходнитѣ редове отъ мрежи за

скомрии. Това е далянътъ нареченъ *Милосъ*. Далянътъ е нареченъ така поради обилната въ него ловитба: „милосъ“ значи мелница, воденица, т.е. нѣщо, което меле и дава доходъ. Поне така сега обясняватъ гърцитѣ името на даляна — и не ще да е имало воденица (вѣтрена) на островчето, която да е дала името си и на даляна. И нашиятъ народъ съ воденицата свързва нѣщо най-доходно. Скомрийнитѣ тълпи, идящи отъ северъ, навлизатъ въ голѣмия Созополски заливъ и на излазяне се намъкватъ въ преграднитѣ мрежи.

Вториятъ важенъ далянъ за скомрии е при носъ Ативоло, отвждъ Св. Никола, по направление на носъ Атия: той обгражда другъ заливъ. Скомрийнитѣ, пѣтувайки изъ голѣмия Бургаски заливъ отъ северъ къмъ югъ, навлазятъ въ малкитѣ заливчета между н. н. Атия и Ативоло или между н. Сотира (при с. Св. Никола) и островчето Св. Кирилъ и на излазяне предъ тѣхъ се изпрѣчватъ редоветѣ отъ мрежи. Всички мрежи за скомрии се поставятъ на западъ отъ носоветѣ, които източно или юго-източно обграждатъ заливчетата, за да се преградятъ по този начинъ изходитѣ на движущата се на голѣми маси риба. На югъ отъ Созополъ до с. Кюприя, Василико и Ахтополъ, понеже цѣлото направление на брѣга е южно, мрежнитѣ редове се поставятъ на северъ отъ носоветѣ, поради сжщитѣ причини. Редоветѣ мрежи за чирози, напротивъ, се поставятъ отъ югъ на сжщитѣ носове, отъ кждето иде рибата. Така далянитѣ се използватъ ту отъ едната страна на носоветѣ, ту отъ другата. Далянътъ при о-въ Св. Иванъ не е отъ многодоходнитѣ. Много доходенъ е далянътъ при носъ Зейтинъ бурунъ.

Но риба се лови и чрезъ мрежи на открито море, разбира се, пакъ близо до брѣга, съобразно движението ѝ, — паламудъ и др. Това става чрезъ мрежи. Така щото при далянитѣ рибата се чака сама да се яви, тукъ не се проявява голѣмо изкуство и всѣки работникъ-рибаръ може да извърши работата. Друго е ловенето на риба съ мрежи на открито. Тукъ вече се проявяватъ способноститѣ на каравокиритѣ, на които се повѣрватъ по две доста голѣми лодки. Такива чифтове се казватъ *аламани*. Каравокиринътъ трѣбва да познава движението на рибата — това става ноцно време — знае каква дѣлбочина има мѣстото, ще стигнатъ ли мрежитѣ му и т.н. Иначе трудътъ му отива напраздно.

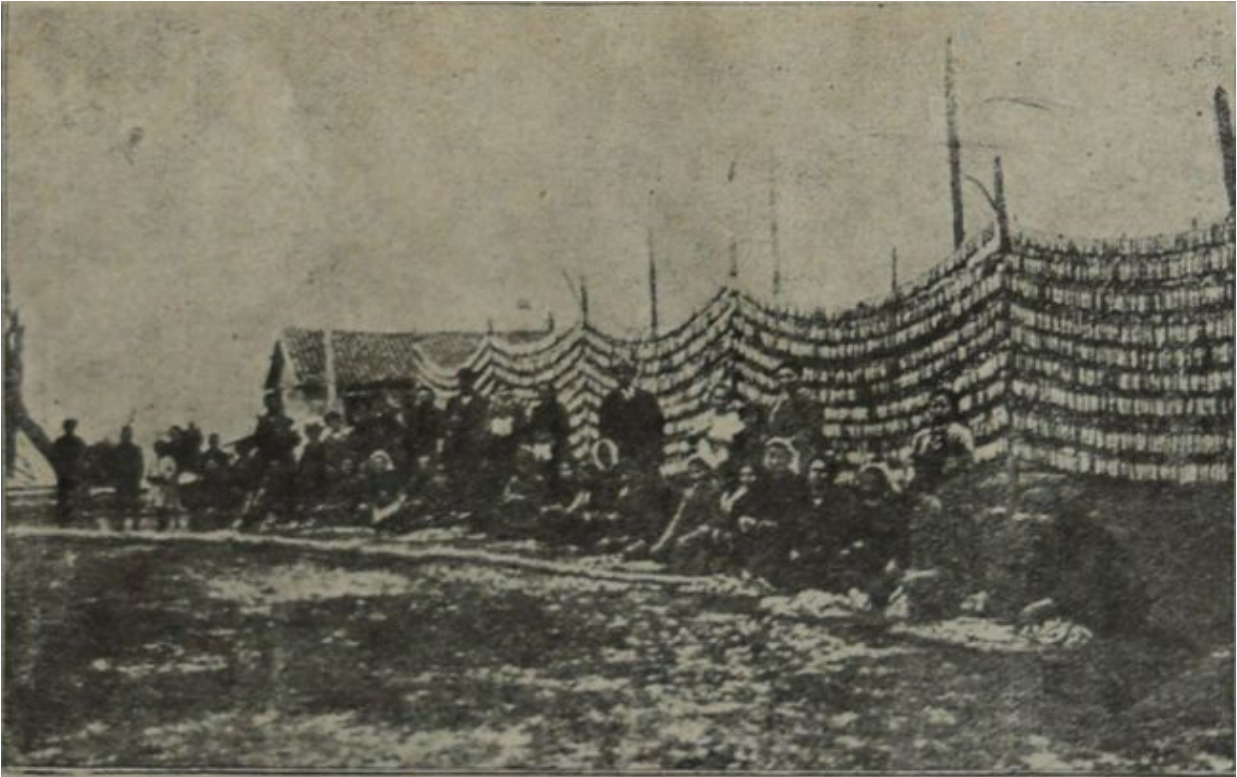
Ловътъ нѣкога е много изобиленъ. Въ далянитѣ изведнѣжъ улавятъ по нѣколко стотици хиляди скомрии или, споредъ сезона, чирози. Но всичко това е дѣло на случайността, понеже нѣкоя година

ловът е съвсемъ незначителенъ. Така, край нашето Черно море нѣкоя година се улавятъ 12–15,000,000 скомрии, а друга година само до 500,000. Следъ ловитбата иде почистването и осоляването — особно за чирозитѣ. Това се върши отъ жени и деца. Преди нѣколко години единъ тюленъ подплашилъ скомриитѣ при с. Кюприя, отпразилъ ги къмъ редоветѣ мрежи и ловитбата била толкова изобилна, щото е трѣбвало телеграфически да искатъ превозни срѣдства отъ Бургасъ. Но нѣкога тия животни вършатъ и пакости: оплитатъ се о мрежитѣ и ги разкъсватъ.

Известно е, че по нашето черноморско крайбрѣжие има тюлени. Но това животно е рѣдко, та трудно се срѣща. Най-много го има на югъ отъ Созополъ. Тѣ се криватъ въ скалитѣ. Край Корунята на скалитѣ често си почивалъ единъ — истинско голѣмо черно куче или малаче, както твърдятъ хора, които сж го виждали. Унищожението на тия рѣдки животни е забранено. Тѣ иматъ хубава мека кожа.

Въ свръзка съ риболовството, въ Созополъ е развито плетенето на мрежи и корабостроителството. Мрежитѣ се плетатъ отъ деца и жени, но и отъ възрастни. Има доста добри майстори, които строятъ хубави лодки, аламани и гимии. Часть отъ материала се набавя отъ съседнитѣ гори — джбови основи, дъски и греди (скелети).

Чистене и сушене на чирози — веселитъ дни за Созополъ.

Като градъ на риболовството, разположенъ край най-богатото съ риба българско крайбрѣжие, Созополъ има голѣмо бждеще. Затова тукъ е избрано и мѣстото за модернизиране българското морско риболовство: на о-въ Св. Кирилъ, макаръ още недовършено, се издига грамадно и великолепно здание — първото българско рибарско училище. Между острова и града преградниятъ вълноломъ, вече привършенъ, загражда чудесно малко пристанище, запазено отъ морскитѣ вълни, съвършено удобно за една малка риболовна флота.

По този начинъ бждещето на Созополъ, като рибарски градъ, ясно се очертава. Проучването на нашия черноморски риболовъ отъ специално ангажираната холандска компания, особено много ще подпомогне гр. Созополъ. За въ бждеще не бива само да чакаме рибата, но да я диримъ. Последното до сега твърде малко се практикуваше. Отъ друга страна, ще трѣбва за въ бждеще да се газии да се дири рибата на по-голѣми дълбочини, а не да се чака, както е напр. съ калкана, сезонното му излазяне къмъ брѣговетѣ, на плитко — на 30–40—50 м. дълбочина. Ще трѣбва нашиятъ риболовецъ да го дири на 100 м., на 150 м. Холандскитѣ рибари изследвачи сж добили задоволителни резултати.

Предстои образуването на едно холандско-българско риболовно дружество. Необходимо е да се използва вѣковната опитност на холандцитѣ като риболовци.

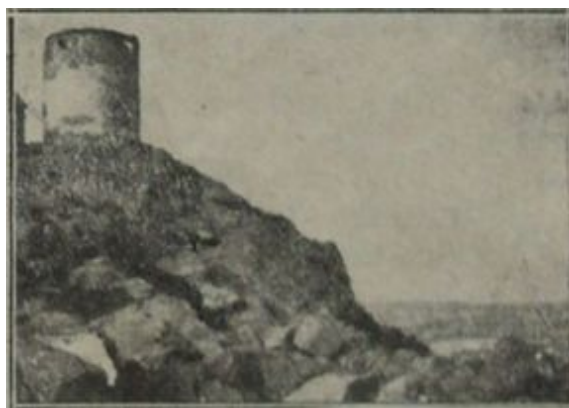
ВЪТЪРЪТЪ И НЕГОВОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА КРАЙБРЪЖНИТЪ ЖИТЕЛИ.

За крайморското население вѣтроветѣ иматъ голѣмо значение, тѣ представляватъ голѣма ценностъ за него. Мѣстниятъ жителъ го използва, за да си меле брашно (вѣтърни мелници), да пресушава чрезъ помпи блата (въ Холандия), а най-вече при мореплаването. Платноходитѣ безъ вѣтъръ не могатъ и пладноходството безъ вѣтъръ е немислимо. За платноходството отъ особено значение е обстоятелството, че крайморскитѣ или крайбрѣжните вѣтрове сж значително по правилни, по-постоянни спрямо вѣтроветѣ въ вжтрешността на сушата. Благодарение на това, че вѣтърътъ е ценностъ отъ първостепенна важностъ за крайморския жителъ, последниятъ е билъ принуденъ да го изучава, да го наблюдава, да го цени, да му дава имена и да различава единъ вѣтъръ отъ другъ вѣтъръ. Нѣма по-добри вѣтропознавачи отъ крайморскитѣ жители. Въ това отношение условията сж ги заставили тѣ да станатъ и най-добритѣ практики-метеоролози. Такива практики-метеоролози сж били всички велики мореплаватели въ миналото. Съ своитѣ познания, тѣ сж се налагали надъ моряцитѣ, които сж имъ бивали повѣржавани, тѣ се налагали надъ суевѣрията и предразсждѣцитѣ на дадено време. Всѣкжде другаде на сушата метеоролозитѣ-практици сж твърде голѣма рѣдкостъ и тѣхнитѣ познания сж ограничени въ познаване на много малкъ брой, 1–2, мѣстни вѣтрове. Крайморскиятъ жителъ-рибаръ или морякъ, напротивъ, познава имената и действието на всички мѣстни вѣтрове. А знайно е, че движението на атмосферния въздухъ — вѣтърътъ отъ най-старо време е фрапиралъ въображението на човѣка и чрезъ промѣнитѣ, които докарва той върху климата на дадено мѣсто.

Най-малката ветрена мелница въ Созополъ — почивка при безветрие.

Още при пръв разговоръ съ обикновенъ рибарь на Созополъ или Месемврия васъ ви поразява фактътъ, че той познава много ветрове, кой до колко е полезенъ или вреденъ за платноходството, както и че той дава отдѣлно, самостоятелно име на всѣки ветрърь. Рибаритѣ и мореходцитѣ тукъ сжщо си позволяватъ да предвиждатъ времето: за деня — отъ утрото, или за следващия день. Затова за ветроветѣ, които духатъ въ Созополъ и околността му, ще кажа нѣколко думи, въз основа на най-добритѣ мѣстни наблюдатели практики.

Изоставената ветрена мелница.

За голѣмо съжаление метеорологическа станция въ града нѣма. Тя би ни дала най-ценни метеорологически данни. Бургаската станция е по-навжтре къмъ сушата и тя не може да ни даде точни данни за Созополъ, понеже, известно е, че дори на по-къси разстояния метеорологическитѣ станции констатираатъ различия въ валежитѣ или ветроветѣ, а камо ли тукъ, когато Бургасъ е по-вжтрешенъ градъ спрямо Созополъ. Но и въ Месемврия нѣма метеорологическа станция.

Но въ случая насъ ни интересуватъ вѣтроветѣ въ Созополь. Вѣтроветѣ, както е известно, се опредѣлятъ отъ атмосферното налѣгане, но наблюдения на последнитѣ като не сж правени, то ние не можемъ научно да обяснимъ созополскитѣ вѣтрове. Вѣтърътъ духа отъ мѣсто съ по-високо атмосферно налѣгане къмъ мѣсто съ по-низко атмосферно налѣгане и силата (скоростъта му) зависи отъ разликата въ тия налѣгания. Колкото разликата е по-голѣма, толкова по-голѣма е силата. Затова имаме: *тихо време*, когато скоростъта на вѣтъра не надминава 1 м. за секунда; *слабъ вѣтъръ* (отъ 1 до 4 м.), *умѣренъ вѣтъръ* (4–8 м.), *доста силенъ* (8–12 м.), *силенъ* (12–16 м.), *свиперъ* (16–25 м.) и *ураганенъ* (повече отъ 25 м. въ секунда). При това положение — липса на точни наблюдения — азъ ще се опитамъ, възъ основа на данни събрани отъ населението и лични наблюдения, да опредѣля посоката и ще се ограничи да посоча само имената на самитѣ вѣтрове. Въ случая би ми дошелъ на помощъ единъ *анемометъръ*, който би ни далъ и скоростъта на вѣтроветѣ, или поне единъ обикновенъ *вѣтропоказателъ*, който да ни даде посоката на разнитѣ вѣтрове и тѣхното постоянство. Известно е, че двата елемента, които трѣбва да наблюдаваме за всѣки единъ вѣтъръ, сж посока на вѣтъръ и сила (скоростъ) на вѣтъра. Посоката, а следъ това и силата (скоростъта) на созополскитѣ вѣтрове, както се каза по-горе, ще посоча възъ основа наблюденията на практики мѣстни граждани. Отъ друга страна, за началото и посоката на вѣтроветѣ трѣбва да се има сжщо предвидъ отклонението на дѣсно, което тѣ изпитватъ въ нашето полукълбо.

Възъ основа на тия данни е изработена *Роза на вѣтроветѣ* въ Созополь или собствено карта на вѣтроветѣ, отъ която се вижда само посоката и името на главнитѣ и най-чести вѣтрове, които духатъ въ града и иматъ значение изобщо за климата му и частно за корабоплаването и риболовството. А известно е, че отъ географска гледна точка по-важно е да се знае посоката на вѣтъра, а не неговата сила. Отъ тая *Роза на вѣтроветѣ* сжщо така се вижда, че преобладаватъ вѣтроветѣ, които духатъ откъмъ морето — отъ дѣсно, т.е. отъ полукръга северъ-изтокъ-югъ, а сжщо така отъ югъ и югозападъ. Преобладаването се доказва отъ известността имъ. Тукъ сж известни най-много имена на вѣтрове, а за другитѣ посоки сж известни само малко собствени имена на вѣтрове и то главно идящитѣ отъ главнитѣ посоки. Така щото при едно изчисление на главната годишна

посока на вѣтроветѣ чрезъ една истинска *анемометрична роза* би се установилъ господствуващиятъ презъ годината вѣтъръ идящъ откъмъ морето. Нека имаме предвидъ обаче, че тая анемометрична роза е повече за деня, а не и за нощта, за денонощието, понеже практицитѣ наблюдатели, естествено, винаги повече сж се интересували за дневнитѣ вѣтрове.

Нека сега опишемъ силата, действието и значението на всѣки вѣтъръ:

Трамондана е северенъ и повече зименъ вѣтъръ. Често пжти той духа много силно. Тоя вѣтъръ причинява силни вълни, обаче поврѣхностни, — тѣ не засѣгатъ морската вода на по-голѣма дълбочина. Името е италиянско (*tramontana*) и означава на италиянски сжщо *северенъ вѣтъръ*.

Леванти (италиянски *levante*, т.е. изтокъ) е източенъ вѣтъръ, както показва и името му, иде отъ съвършено свободното открито море. Той причинява най-голѣмитѣ подводни вълни.

Грео е точно североизточенъ вѣтъръ. Той сжщо иде отъ свободното море и причинява голѣми подводни вълни.

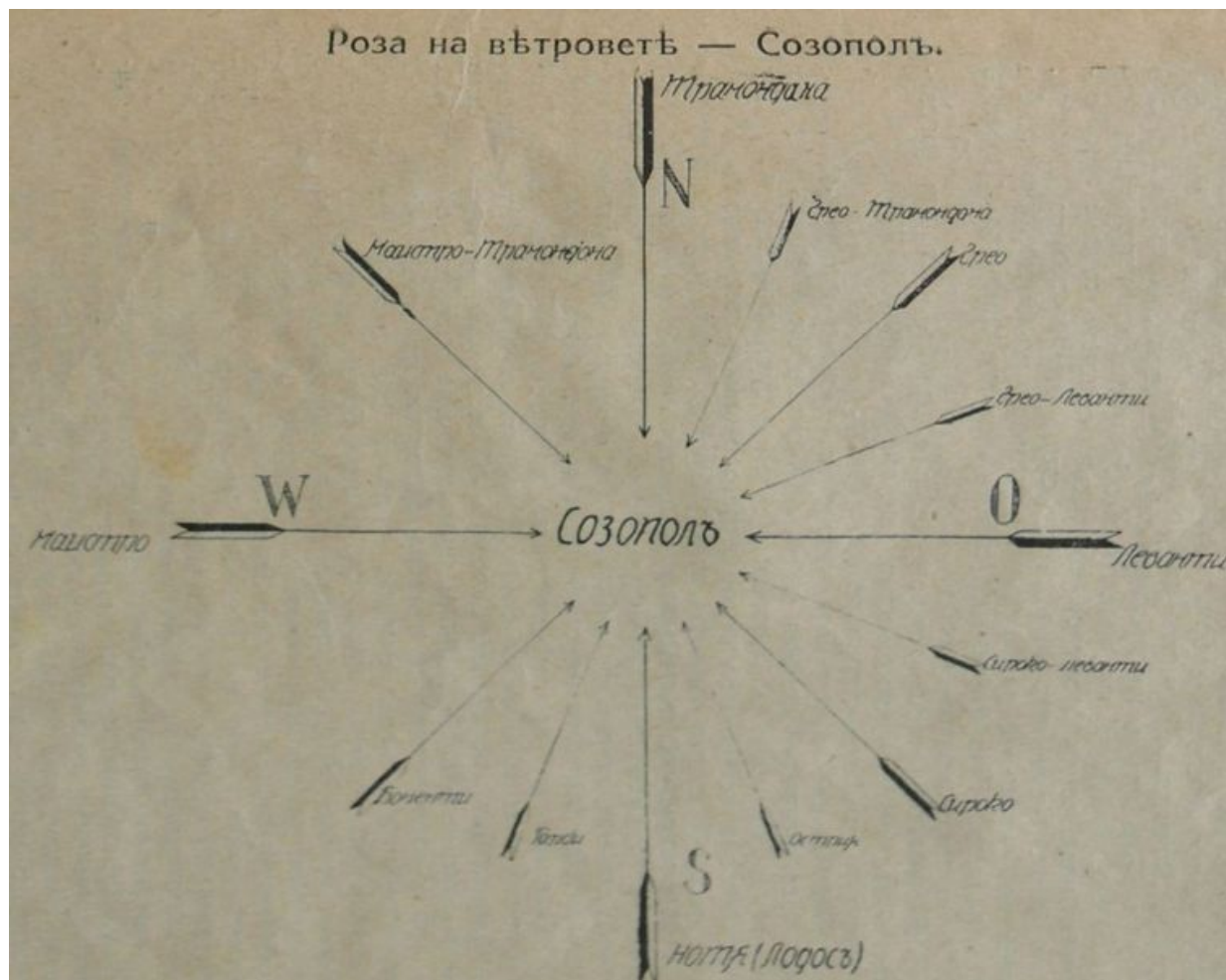
Грео-леванти иде отъ посоката между грео и леванти, това е североизточенъ-източенъ вѣтъръ. Той сжщо причинява голѣми подводни вълни.

Трамондана-грео е между тия два вѣтъра. Той прилича на трамондана и като него причинява силни, но поврѣхностни морски вълни.

Нотя (или *лодосъ*) иде точно отъ югъ. Той често носи следъ себе си дъждъ. За вълнението на морето той нѣма значение, но платноходитѣ го използватъ за Месемврия, Анхиало или Бургасъ. На италиянски *noto* означава юженъ вѣтъръ. Името „лодосъ“ е турско, обаче на турски „лодосъ“ означава юго-източенъ вѣтъръ (справка *Dictionnaire Turc-français par Bianchi et Kieffer*).

Сироко (арабски *scirosso*) е точно югоизточенъ вѣтъръ. Той е много добъръ и приятенъ морски вѣтъръ и духа обикновено отъ 10 ч. сутринята до 10 ч. вечерята. Сироко представлява *морска бриза*, затова духа дене следъ засилване на слънцето, т.е. следъ като настъпи барометриченъ минимумъ надъ сушата, а барометриченъ максимумъ надъ морето. Като приятенъ и прохладенъ морски вѣтъръ, сироко е известенъ далеко навжтре къмъ сушата, кждето българското население

го нарича *моренинъ*. Името „сироко“ е арабско, предадено на италиянците, които го употребяват за южния сахарски горещ вѣтъръ. Те сж го пренесли и въ Созополъ.

Главнитѣ вѣтрове, които духатъ въ Созополъ.

Острия (италиянски *ostro*, т.е. юженъ вѣтъръ) иде между нотя и сироко, южно-югоизточенъ. Това е опасенъ и лошъ вѣтъръ за созополци. Следъ него много често иде дъждъ и времето се разваля.

Сироко-леванти иде между тия два вѣтъра и причинява доста голѣмо вълнение. Духа презъ сжщото време, презъ което и сироко.

Маистро иде точно отъ западъ. Това е вѣтъръ вечерникъ. Той е напжтниятъ и най-добриятъ вѣтъръ използванъ отъ платноходитѣ за Цариградъ. Маистро духа отъ 10 ч. вечерьта до 10 ч. сутриньта. Тоя вѣтъръ винаги духа следъ дъждове, което е много естествено, тъй като при валежъ се образува барометрически минимумъ надъ по-топлото

море. Въ такъв смисъл това е една *сушева бриза*. Названието на вѣтъра е сѣщо италианско — *maestro, maestrale* — вѣтъръ, който по име отговаря на южно-французкия вѣтъръ *mistral*. На италиански *albero maestro* означава главната мачта на платноходенъ корабъ.

Боненти (италиански *ronente*, т.е. западъ) е точно югозападенъ вѣтъръ и, както маистро, иде следъ дѣждъ и духа отъ 10 ч. вечерята до 10 ч. сутринята, като *бриза*.

Гарби иде между нотя и боненти — южно-юго-западенъ вѣтъръ. Понѣкога той докарва дѣждъ. Обаче гарби е единъ отъ неприятнитѣ вѣтрове за созополци: той е сухъ, опасенъ и изгаря лесно посѣвитѣ. На италиански *garbino* означава юго-западъ. А на арабски *гарбъ* сѣщо означава *западъ* (гарби, прил. м. р. западенъ).

Маистро-трамондана е северо-западенъ вѣтъръ. Той много често духа следъ дѣждове. Но за созополци е много неприятенъ, понеже причинява най-голѣмо вълнение и най-голѣма опасностъ за созополското пристанище, изложено къмъ сѣщата посока.

Преди пладне и къмъ полунощъ временно настѣпва кѣсо безвѣтрие — тихо или добро време. Наричатъ го *бонаца* (италиански *bonazza*, добро време). Въ Созополъ и Месемврия му даватъ още името *галини*, което на грѣцки езикъ означава тихо, спокойно море.

Отъ гореизброенитѣ вѣтрове, *бризи* сѣ маистро и боненти, а сѣщо сирокко и сирокко-леванти. Първитѣ два вѣтъра идатъ отъ сушата къмъ морето, затова сѣ сушеви бризи, а вторитѣ два сѣ морски бризни вѣтрове. Затова тѣ сѣ постоянни денонощни вѣтрове, разбира се, при нормално състояние на атмосферата. Тѣ се дължатъ на разликата въ температурата презъ денонощието (рано сутринъ и късно презъ вечерята) на сушата и водата (морската повърхнина). Бризитѣ сѣ най-характерни вѣтрове за тропическитѣ страни, а сѣщо и за странитѣ въ умѣренитѣ широчини. Това сѣ денонощни вѣтрове подложени на единъ постояненъ, редовенъ режимъ. Денонощната разлика въ температурата надъ сушата и морето причинява денонощно колебание на атмосферното налѣгане, особно характерно за такива мѣста. Морската бриза се дължи на следното: презъ деня сушата се нагрѣва по-бърже и по-силно, скоро тукъ атмосферното налѣгане става по-слабо, отколкото надъ съседното море — морската бриза се появява къмъ срѣдата на сутрешния полуденъ (10 ч. пр. пладне). Презъ нощта сушата се изстудява по-бърже и повече, а върху морето, което остава по-топло,

налъгането, спрямо това надъ сушата, става по-низко, затова къмъ 10 ч. вечерята се появява вѣтъръ отъ сушата къмъ морето — сушева бриза.

Обаче тоя редъ на морски и сушеви бризи може да се създаде редовно само тогазъ, когато общото атмосферно налъгане слабо варира, е по-постоянно. Това сж екваториялнитѣ области, кждето атмосферната ситуация е по-постоянна, по-стабилна и денонощното колебание на барометъра е по-силно. Въ умѣренитѣ широчини, като у насъ, тия условия по-рѣдко се създаватъ, а въ по-голѣмитѣ широчини — още по-рѣдко. — Бризи се срещатѣ край моретата и океанитѣ, а сжщо и край нѣкои езера.

Отъ особна важность сж известни метеорологически практически наблюдения. Така, следъ вѣтроветѣ гарби, нотя или острия, времето се разваля и иде дъждъ. Следъ дъждове духатъ маистро, маистротрамондана и боненти. Маистро и боненти духатъ отъ 10 ч. вечерь до 10 ч. сутринь, а сироко и сироко-леванти духатъ отъ 10 ч. сутринята до 10 ч. вечерята.

Горнитѣ названия на вѣтроветѣ, почти всичкитѣ, сж известни и въ Месемврия, а отчасти и въ Анхиало. Отъ тукъ тѣ сж били пренесени, сжщо не напълно, и въ другитѣ крайчерноморски селища (напр. въ чисто българското с. Кюприя), а сжщо дори и въ селищата въ вжтрешността (с. Саржмуса и пр.).

Вижда се сжщо така, че имената на вѣтроветѣ сж италиянски — тѣ сж донесени отъ венецианцитѣ и генуезцитѣ, гемиджии и търговци презъ срѣднитѣ вѣкове край нашето Черно море. Две имена дори има арабски („сироко“ и „гарби“), чрезъ италиянцитѣ сжщо дошли у насъ, а тѣ сж ги взели отъ северноафриканскитѣ араби.

Г-нъ Сава Н. Ивановъ, който най-добре е проучилъ отъ насъ българитѣ Черно море, въ две кжси свои статии между друго се опитва да опредѣли господстващитѣ вѣтрове по българското черноморско крайбрѣжие (сп. „Морски сговоръ“, год. III, броеве 3 и 4). Въ първата си статия той завършва: „Въ заключение може да се каже, че изобщо черноморскитѣ басейнъ и прилежащитѣ му брѣгове сж подчинени презъ по-голѣмата частъ отъ годината и главно презъ зимата на господството на вѣтроветѣ отъ севернитѣ направления“. А въ втората статия заключава: „Въ Бургаския районъ презъ годината господствуватъ източнитѣ вѣтрове; само презъ студенитѣ месеци (ноемврий — февруарий) тамъ преобладаватъ западнитѣ и северозападнитѣ вѣтрове“.

Или другаде: „На югъ отъ Бургасъ презъ лѣтото господствуватъ източнитѣ вѣтрове, а презъ зимата — югозападнитѣ“. За цѣлия западенъ басейнъ на Черно море г. Ивановъ приема презъ зимата господството на севернитѣ вѣтрове — стремещи се къмъ Мраморно море, съ по-слабо атмосферно налѣгане. Зимнитѣ вѣтрове се отличавали съ „настойчивость и сила“. А срѣдната максимална скоростъ по нашия черноморски брѣгъ била 21 м. въ секунда, която е, значи, доста голѣма, и, споредъ по-горната наша таблица, ще имаме много силенъ или свирепъ вѣтъръ при тая скоростъ. Въ Варна е била наблюдавана скоростъ до 30 м. въ секунда (на 6.ІІІ.1907 год.), която отговаря на ураганенъ вѣтъръ.

РАЗЛИЧНИ КУЛТУРНИ СЛЕДИ ВЪ СОЗОПОЛЪ.

Тия следи или влияния ние можемъ да проследимъ по останалитѣ вещественни паметници, по название на предмети, вѣтрове или по дадени географски имена. За античното, елинското влияние ние сждимъ по надгробнитѣ надписи, запазени до сега въ нашитѣ или чужди музеи, по запазенитѣ статуи и предмети и по описания на старитѣ автори. Разкопкитѣ, които не сж досега сериозно правени, биха ни дали ценни данни за тая начална епоха. Безспорно е, че елинската култура е била силно проявена въ нашия гр. Созополъ.

Обаче, по всичко изглежда, че римското влияние не е било силно и не е оставило никакви следи. Още по-слабо е било българското владичество презъ срѣднитѣ вѣкове — и то не е оставило следи.

Византийското културно влияние презъ срѣднитѣ вѣкове, което можемъ да наречемъ и християнско-гръцко влияние, за разлика отъ античното, сжщо не е оставило нѣкои особно ценни следи. То е било многовѣковно, обаче е било слабо по сила. Презъ това време е имало други много по-силни въ културно отношение народи, съ по-нова за тогавашното време култура, които сж дали сжщо значителенъ отпечатъкъ въ живота на нашия градъ презъ онази епоха.

Отъ византийско време ние имаме развалини отъ черкви, параклиси съ слаба стойностъ, но имаме много названия на острови и носове. Обаче всичко това говори за немощъ, нежели за сила, за господство. Черквитѣ изглежда да не сж били монументални. Параклиситѣ, както и въ Месемврия, сж сжщо много, и тѣ сж строени въ знакъ на благодарностъ къмъ нѣкой светецъ или светица, или за да се измоли неговата защита — въ знакъ на слабостъ. Монументалнитѣ черковни постройки, каквито срѣщаме въ Месемврия, въ Созополъ ги нѣма. Вѣрно е, че Созополъ е преживѣлъ повече и истински катастрофи, каквито не е преживѣлъ гр. Месемврия, но не само на разрушението се дължи настоящата липса на подобни срѣдновековни византийски постройки. Единъ спасенъ при корабокрушение търговецъ — издига параклисъ, макаръ параклисъ само отъ 4–5 кв. м.

безъ никаква архитектурна стойность. Сжщото прави спасилиятъ се рибарь.

Немощността на гръцко-византийското културно влияние ясно се прозира и въ географскитѣ названия. Навсѣкжде вие срѣщате следи отъ светии. Вмѣсто да застане на почвата на борбата съ стихииитѣ и спънкитѣ, които срѣща на своя пжть, гръко-византиецътъ се чувствува немощень. Той пада на колѣне, вдига ржце и глава нагоре и дири закрила, помощъ, спасение, животъ отъ Бога или отъ нѣкой модень за времето светець или светица. Да проучатъ вѣтрове, да имъ дадатъ име и ги направятъ известни на себе си — до толкозь той не можаль да се издигне. И досега гърцитѣ, живуци въ Созополь, не сж се освободили отъ тая немощъ. При разкази за злополучни пжтувания, напр. безвѣтрие или особно буря, както често се случва при пжтуване между Созополь и Бургасъ съ платноходи, тѣ винаги разправятъ, че били паднали на молитва. Островитѣ носятъ имена Св. Анастасия, Св. Кириль, Св. Иванъ, Св. Петъръ, Св. Тома и носоветѣ Св. Никола, Св. Димитъръ и т.н. Гръко-византиецътъ винаги е прибѣгвалъ за помощъ къмъ нѣкой светець и винаги е билъ привидно, външно религиозень или пкъ е билъ много суевѣренъ. Вече въ съвсемъ друго, въ ново време, той обаче е продължаваль да следва и да живѣе съ легендитѣ на елинската фантазия.

На плажа подъ вътреномелничния хълмъ — колонията закусва.

Обаче не е било така съ италианското влияние презъ срѣднитѣ вѣкове, дори и съ турското влияние при турското владичество. Италианскитѣ градове наследили практическия и наученъ ми­рогледъ на римската култура. Влиянието на дветѣ италиански републики Венеция и Генуа, макаръ тѣ да сж толкова далеко, е било много голѣмо не само край нашето крайбрѣжие, но и по другитѣ крайбрѣжия на Черно море. Собствено тѣхнитѣ следи сж голѣми изъ цѣлото срѣдиземноморско крайбрѣжие. Не току така случайно Колумбъ е билъ генуезецъ. Италианскитѣ републики, макаръ да не сж били политически владѣтелки на нашия градъ, обаче културнитѣ следи, които оставили сж твърде много очебийни. Италианското влияние ние виждаме въ *названията на всички вѣтрове (трамондана, сироко, поненти и пр. пр.)*, а това е свързано съ влияние върху риболовството, корабоплаването и търговията. Въ византийско време италианцитѣ сж били културнитѣ господари на нашето крайбрѣжие. Името *аламани* — чифтъ голѣми лодки, карани съ *ржце* при риболовство, е сжщо италианско. Групата работници — рибари, които работятъ въ единъ далянъ или при чифтъ аламани, се казва *чурмо* (сіурта), рибарската чорба се казва *левечеро*^[1], малкото предно трижгълно платно на

платноходката се казва *флоко* (flosco, fosc). Изобщо въ названието на вѣтрове, платна, принадлежности за вѣтрове и риболовство личи италианското надмощие. Тукъ, въ нашитѣ черноморски води, италианцитѣ сж били риболовци, моряци и търговци презъ срѣднитѣ вѣкове, били сж културтрегери, мѣстното население е било подчинено и използвано. Турското господство е оставило следи въ названието на нѣкои вѣжа. Нѣкои вѣжа сжщо се наричатъ съ гръцки имена, а сжщо и нѣкои отъ мрежитѣ. Това е лесно обяснимо: търговци и моряци сж били венецианцитѣ и генуезцитѣ, а гръцитѣ сж били допустнати или сж били използвани само въ риболовството и то като обикновени работници. Казахъ на друго мѣсто, че Созополското риболовство въ миналото се направлявало отъ Цариградъ. А известно е, че Венеция и Генуа сж гледали да разпореждатъ най-напредъ въ Цариградъ, кждето сж имали политически представители, колонии, привилегии и монополи.

Така щото, съвременното мореплаване и риболовство край нашето Черно море, съвременната навтическа терминология и традиции, датуватъ отъ срѣднитѣ вѣкове и сж почти изключително италиански.

Съвременното българско господство ще отбележи сжщо така много трайни следи. Созополъ е български градъ едва отъ 50 години, но и въ тоя кжсъ периодъ ние сме направили доста нѣщо. Собствено на Созополъ българската държава и българскиятъ народъ спрѣха вниманието си едва отъ нѣколко години насамъ. На о-въ Св. Кирилъ сега се издига великолепна сграда, рибарско практическо училище. Това е пръвъ паметникъ по своя родъ — и по архитектура и по предназначение. Преградниятъ вълноломъ е друго дѣло на българското културно господство. А докарването на сладка вода въ Созополъ, прекарването ѝ дори на о-въ Св. Кирилъ, което вече е започнато съ каптиране водитѣ въ мѣстността Кавацитѣ, е паметникъ, какъвто миналитѣ епохи не сж могли и да си помислятъ, а камо-ли да зарегистратъ.

Но отъ нѣколко години е започнато и българизирането на града, да се даде български националенъ образъ на гр. Созополъ. Въ това отношение трѣбва да се работи съ предвидливостъ и съ широки разбирания. Побългаряването на Созополъ и цѣлото наше черноморско крайбрѣжие безспорно е наложително. И то трѣбва да стане. Но да

стане планомерно и съ огледъ къмъ бждещето. Доста българскиятъ народъ е бивалъ изолиранъ и изтикванъ отъ морскитѣ брѣгове. Време е вече да си създадемъ своя морска култура.

---

[1] Тая чорба се прави есенно време отъ надробени скомрии, малко надробенъ лукъ и подкиселена съ оцетъ. ↑

МОРЕЛЪЧЕНИЕ И КЛИМАТИЧНИ БЕЛЕЖКИ.

Както се каза на друго мѣсто, нѣмаме метеорологически наблюдения въ Созополъ, за да говоримъ възъ основа на данни за неговия климатъ. Въ случая нѣма да използвамъ и метеорологическитѣ наблюдения въ други черноморски пунктове (Варна, Бургасъ и пр.). Ще кажа нѣколко думи за климата възъ основа на лични наблюдения и общи заключения. Той е умѣренъ и здравъ. Поради влиянието на морето, лѣтнитѣ южнобългарски горещини тукъ не се чувствуват, тѣ се умекотяватъ. Само зимата понѣкога, но не продължително време, е студена. Нѣма мъгли и неприятни влаги презъ зимата. Пролѣтътъ, лѣтото и есенътъ сж приятни сезони, особно последнитѣ два сезона. Лѣтнитѣ горещини се умекотяватъ благодарение бризитѣ вѣтрове — маистро, боненти, сирокко и сирокко-леванти. Понеже есенътъ е мека, затова курортниятъ сезонъ продължава презъ септемврий, октомврий, дори и ноемврий. Обаче използва се само свежиятъ въздухъ, но не и слънцето или морето за бани. Известно е, че по крайбрѣжията зимата настѣпва по-късно, понеже морето по-дълго задържа топлината. Но Созополъ не може да се използва достатъчно добре и като есененъ курортъ, още по малко като зименъ курортъ, както е случаятъ съ срѣдиземноморскитѣ градове, понеже Черно море е по-северно море.

Черно море, разположено въ континенталната европейска зона, има минимумъ температура 4.5° презъ м. януарий и е по-топло съ 4° отъ брѣга; максимална температура има презъ м. августъ, 24.5° , — също е съ 2° по-топло отъ брѣга. Срѣдиземно море при Солунъ презъ зимата е съ 9.2° по-топло отъ сушата, а лѣте — само съ 1° . Отъ това се вижда, че Черно море е по-слабъ топлиненъ източникъ за отоплюване прилежащата къмъ него суша презъ зимата, отколкото Срѣдиземно море. Но все пакъ то е такъвъ източникъ. Много по-голѣмъ източникъ за затопляне прилежащитѣ имъ страни сж моретата: Бѣло, Срѣдиземно и Адриатическо. Отъ особна важностъ за зимата е и обстоятелството, че при изравняване на европейския антициклонъ съ срѣдиземноморския циклонъ, созополското крайбрѣжие е открито и

изложено на студенитѣ северо-източни или северни вѣтрове. Но все пакъ гр. Созополъ се намира между януарскитѣ изотерми 1° и 2° — има януарската температура на Гюмюрджина, но не и на по-южнитѣ отъ тоя градъ земи.

Поради лѣтните бризни вѣтрове, свежестъта на които се чувствува дори изъ созополскитѣ улици, въ града нѣма комари. А знайно е, че цѣлата близка и далечна околностъ на Созополъ представлява гнѣздо на опасни маларични комари. Населението на много вжтрешни села просто се изражда и унищожаватъ отъ малария. Въ Созополъ рѣдко успѣватъ нѣкои комари да се пренесатъ благодарение на добитъка. Връзката между Созополъ и маларичната суша е свободна, открита — безъ дървета и безъ жилища, чрезъ които да се пренесатъ комаритѣ въ града. Това е низкиятъ пѣсъченъ провлакъ, който свързва Созополския полуостровъ съ сушата — шията на полуострова.

Тая изолация на Созополъ отъ маларичната суша трѣбва да се подържа. Наистина, вече сж построени нѣколко здания на тоя провлакъ, обаче созополската община е длѣжна, въ интереса на здравето на града и подържането му като *курортно мѣсто*, да спре понататъшното застрояване на провлака.

Благодарение на мѣстните вѣтрове и морето, отъ Созополъ се създава едно изолирано здравно мѣсто, единъ здравословенъ и приятенъ оазисъ. Такова щастливо е положението на Месемврия, което прави тия два наши крайморски градове *единствени курорти или здравни станции за лѣтуване*.

Известно е, че португалската столица Лисабонъ се слави съ приятния си и здравъ климатъ, съ прозрачното си небе и пословицата казва: „вижъ Лисабонъ, па после умри“. Особността на лисабонския климатъ се дължи на вѣтровото редуване, на вѣтроветѣ бризи. Сутринъта бризата иде отъ изтокъ, т.е. отъ сушата, хладна презъ нощъта; по обѣдъ тя иде отъ югъ, вечеръ иде отъ западъ къмъ нагорещената суша, а презъ нощъта иде отъ северъ. Тия промѣни правятъ атмосферата здрава, чиста и приятна.

Лътовници въ Созополъ.

Такава смѣна, подобно редуване на вѣтроветѣ имаме и въ нашитѣ курортни градове край Черно море — въ Созополъ и Месемврия. Но нашата фантазия не е така силна и подвижна като португалската или италиянската, за да създадемъ подобни поговорки за нашитѣ черноморски градове. А това тѣ съ право заслужаватъ. Само че ние ще ги оценимъ, когато ги познаемъ. Въпросътъ е, че не ги познаваме.

Созополъ има всички условия, за да бжде една санитарна станция, — за слънчеви и пѣсьчни бани, за въздушни и морски бани. Морелѣчението у насъ е въведено въ по-широки размѣри едва преди десетина години. Известно е сжщо, че най-чистиятъ въздухъ отъ микроби е надморскиятъ въздухъ. Морелѣчението въ медицината изобщо се препоръчва не отъ преди много време.

Пловдивски семейства на плажа.

Но исторически морелѣчението е твърде много старо, практикувано е било още отъ древнитѣ народи. Пилатъ Понтийски, който си оми съ вода рѣцете и разпна Исуса, както е разпналъ и много други евреи, по онова време се е лѣкувалъ на плажа край Яфа отъ подагра. Подаграта е болестъ на ставитѣ на краката — тя е „аристократическа“ болестъ, появява се у по-охолнитѣ и то у тия, които прекарватъ неподвиженъ животъ. Обаче отъ подагра е отишълъ да се цѣри на месемврийскитѣ пѣсъци въ 679. г. и византийскитѣ императоръ Константинъ Брадати (Погонатъ). Случаятъ заслужава да се разправи тѣй, както го намираме у Теофанесъ, византийски историкъ. Аспарухъ съ своитѣ българи се установилъ въ делтата на р. Дунавъ. Той прескочилъ южния дунавски рѣжавъ и разширилъ държавата си до линията на днешнитѣ градове Кюстенджа — Черна-вода. Най-последно императоръ Константинъ Погонатъ се решилъ да прогони българитѣ — като си послужилъ съ флота и съхопѣжни войски. Но поради неудобствата, за византийцитѣ войната била трудна и бавна. Това изтощавало византийцитѣ. „Тѣй като, продължава Теофанесъ, императорътъ страдалъ отъ подагра и билъ принуденъ да се върне въ Месемврия да прави бани, заедно съ петъ бързи кораби и съ своята свита, той оставилъ стратегитѣ и войската, като имъ

заповѣдалъ да се оттеглятъ и принудятъ българитѣ да излѣзатъ отъ укрепленieto“ и пр.

Така щото, Константинъ Погонатъ страдалъ отъ подагра и съ петъ бързи кораба и съ свитата си заминалъ за Месемврия, за да прави бани. Явно е, че банитѣ сж не само обикновени морски, а и слънчеви на месемврийския плажъ. Болниятъ императоръ е можелъ да прави морски бани и въ столицата си Цариградъ, но той избралъ курортното мѣсто Месемврия съ своя лѣковитъ плажъ.

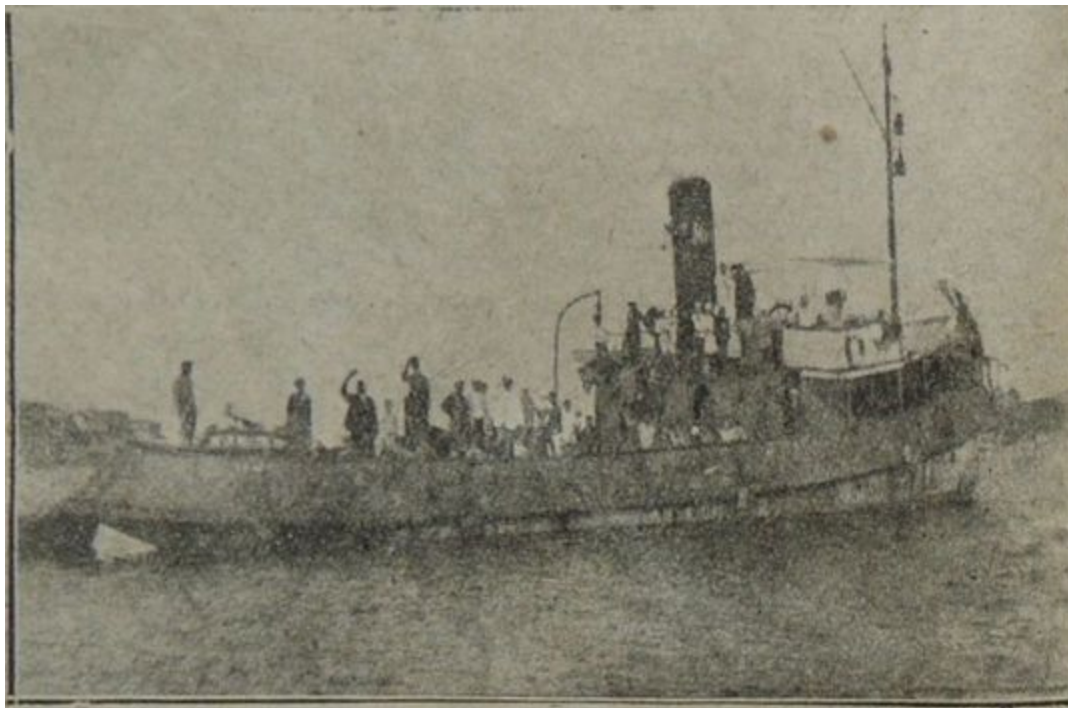
ЛЪТУВАНЕ НА ПЛОВДИВСКАТА ДЕТСКА КОЛОНИЯ ВЪ СОЗОПОЛЪ.

Пловдивскиятъ клонъ на Б. Н. М. С. е основанъ презъ м. януарий 1922. г. Тукъ, въ вжтрешността на България, въ центъра на Тракийската низина, неговата задача е много трудна — да запознае българина съ морето, да го привърже къмъ него и да го научи какъ морето трѣбва да се използва. Една отъ задачитѣ на Морския сговоръ е сжщо да използва морето и като здравна и лѣчебна станция. Ведно съ това, става запознаване съ благата на самото море. Детското въображение лесно рисува морски ширини. Морето е мечта за детето. Да се заведатъ на море децата на пловдивчани, децата на сушата, това ще рече да се задоволи едно съкровено желание на тия деца. Край синитѣ морски води, всрѣдъ здрава природа, децата живѣятъ волно и приятно. Събрани въ едно общежитие, децата укрепватъ тѣлеснитѣ си и душевни сили, обогатяватъ ума си съ нови познания и преживѣвания. Въ общежитието у тѣхъ се пробуждатъ и развиватъ социалнитѣ чувства — да привикватъ и живѣятъ като социални сжщества, равни на другитѣ деца, членове на сжщото общество и общежитие.

Идеята да се устрои детска морска колония край Черно море се е появила у клона презъ м. декемврий 1925. г. Затова отрано се и направиха запитвания, събраха се сведения и най-после клонътъ, съ съдействието на Созополския клонъ на Б. Н. М. С., реши колонията да се устрои въ гр. Созополъ.

Колонията отъ Пловдивъ трѣгна на 13.VII.1926. г. вечеръта: 19 деца на членове на Пловдивския клонъ отъ Б. Н. М. С., 15 деца придадени отъ пловдивското д-во „Майчина грижа“ и 3 деца отъ Борисовградския клонъ на Б. Н. М. С. — всичко 37 деца. На гара Ямболъ къмъ колонията се присъединиха още 9 деца отъ мѣстния клонъ на Б. Н. М. С. съ 2 ржководителки. Така колонията се увеличи — всичко 46 деца и 6 д. ржководители: за гл. ржководителъ Ат. Георгиевъ, адвокатъ въ Пловдивъ, който ще престои въ Созополъ до пристигане на главния ржководителъ А. Разбойниковъ, Пловд. окр. учил. инспекторъ; ржководителъ Ник. х. Колевъ, у-лъ по гимнастика въ III Пловд.

прогимназия; Киро Любенов — домакинъ, сжщо учителъ по гимнастика и надзирателки учителкитѣ г-жи Зл. Р. Димитрова, М. Калева и г-ца Троя Панайотова.

Бургаско пристанищно параходче „Левски“, съ което колониститѣ отпътуваха за Созополъ.

Рано сутринъта на 14. юлий, колонията благополучно пристигна въ Бургасъ, посрещната отъ г. Динковъ, пратеникъ на Созополския клонъ на Б. Н. М. С. Тукъ веднага децата бѣха разпредѣлени на 3 групи, съобразно възрастьта имъ, и всѣка група бѣ опредѣлена и повѣрена на една отъ учителкитѣ надзирателки. Следъ това подъ редъ всички потеглиха за пристанището, кждето ги чакаше катерътъ „Левски“ — пристанищно параходче. Последното, заедно съ колониститѣ, се отби на носъ Атия. Следъ това продължи пжтя си край о-въ Св. Анастасия, с. Св. Никола, за Созополъ. Голѣма частъ отъ децата бѣха хванати отъ морска болестъ. Морето бѣ доста развълнувано. Успокоиха се и се развеселиха всички, когато наближи Созополъ. Малкитѣ аргонавти отъ Пловдивъ видѣха, че не се пжтува лесно по море.

Въ Созополъ, на пристанището, бѣха посрещнати отъ Упрателното тѣло на Созоп. клонъ на Б. Н. М. С., начело съ

председателя г. Дечевъ, мичманъ Пъевъ и др. Колониститѣ бѣха отведени въ прогимназията, опредѣлена за тѣхно жилище. За всѣки колонистъ имаше по единъ желѣзенъ креватъ, възглавница и сламеникъ — пълень съ морска трева *димня*. Всички деца колонисти си носѣха долни дрехи, чаршафи, калѣфи за възглавници и одеяло. Колониститѣ бѣха разпредѣлени по полъ и възраст въ 3-тѣ стаи, ведно съ надзирателкитѣ учителки. Всички деца бѣха щателно прегледани — градскиятъ лѣкаръ г. д-ръ Серджалински прегледа момчетата, а окол. лѣкаръ г. д-ръ Димитровъ прегледа момичетата. За нѣкои отъ децата бѣха дадени специални нареждания при използване слънчевитѣ или морскитѣ бани. Колонията изобщо редовно прибѣгваше до помощта на горепоменатитѣ лѣкари.

Веднага следъ това бѣ изработена и окачена на стената следната дневна програма: Ставане сутринъ въ 6 1/2 ч., закуска въ 7 1/2 ч., до 8 1/2 ч. свободни забавления въ училището и учил. дворъ. Въ 9 ч. тръгване за плажа; на плажа — въздушни и слънчеви бани, гимнастически упражнения подъ ржководството на г. Н. х. Колевъ, закуска и морска баня. Обѣдъ отъ 12 1/2 до 1 часа. Спане, почивка, четене — до 4 часа. Закуска въ 4 часа. Следъ 4 1/2 ч. разходка или малки излети на цѣлата колония. Вечеря въ 7 1/2 ч. Игри, пѣсни и забави до 9 1/2 ч., следъ това лѣгане и спане.

Програмата редовно се прилагаше. Игри на плажа, припичане на слънце, гимнастически упражнения, кжпане въ морето — всичко това бѣха весели и приятни забавления за децата. Неприятно бѣ лющенето на кожата на гърба и раменетѣ, което колониститѣ изпитаха още следъ втората слънчева баня. Но и тая неприятность лесно премина.

Колониститѣ обгорѣха и почернѣха, но заедно съ това се закалиха и укрепнаха.

Въ 4 1/2 ч. колонията заедно съ ржководителитѣ си излазяше на разходка. Главното мѣсто за разходка бѣ пристанището, край подхълмовия кладенецъ и горе на вѣтреноводеничния хълмъ. Возенето на лодки бѣ една отъ много приятнитѣ забави. Въ случая много услужваха рибаритѣ отъ рибарското училище, както и любезниятъ началникъ на училището г. Илчевъ. Колонията нѣколко пжти посети о-въ Св. Кирилъ, а сжщо и фара на о-въ Св. Иванъ. Нѣколко разходки се предприеха и по-далеко — по сухо: на Кавацитѣ, на втория плажъ, на Корунята, на манастиря Св. Марина, на Солницитѣ и пр.

Трѣбваше всичко да се види, всичко да се използва. Нѣколко пжти цѣлата колония замина за Кавацитѣ на пране. Слънчева и морска баня и тукъ колонията правѣше — на обширния плажъ при Кавацитѣ.

Детската колония — свободни упражнения на плажа.

Забавителни бѣха надвечеръ гимнастическитѣ игри, хора и пѣсни на колонията край пристанището. Това ставаше почти всѣка вечеръ. Всички забави ржководѣше неуморимиятъ гимнастикъ-ржководител на колонията г. Н. х. Колевъ. Събрани на кръгъ, децата слушаха нарежданията или командуването на своя учителъ. Или започваха леко хоро съ народна пѣсень. Маса лѣтовници, созополски граждани, гражданки и деца, заобиколили децата отъ колонията, следѣха всичкитѣ забави и игри. Затова много отъ пѣснитѣ на пловдивската детска колония се изучиха отъ мѣстното население и се пѣеха следъ напуцане Созополъ. И гърци и българи повтаряха пѣснитѣ на пловдивскитѣ деца или играеха тѣхнитѣ хора. Често пжти следъ това виждахъ созополски деца, кжпейки се, да пѣятъ и играятъ, подражавайки на децата отъ пловдивската колония. По моитѣ наблюдения, пловдивската детска колония остави трайни следи на редъ и сдушевностъ въ Созополъ.

Една отъ по-голѣмитѣ разходки на пловдивската детска колония бѣ отиването на частъ отъ децата съ миноносеца „Строгий“ въ Месемврия. Децата отъ колонията видѣха още единъ черноморски градъ, както и обширния му пѣсѣченъ плажъ, кждето направиха баня. При тихо море, отиването и връщането не бѣ съпроводено съ неприятности.

Детската колония — леки борби на плажа.

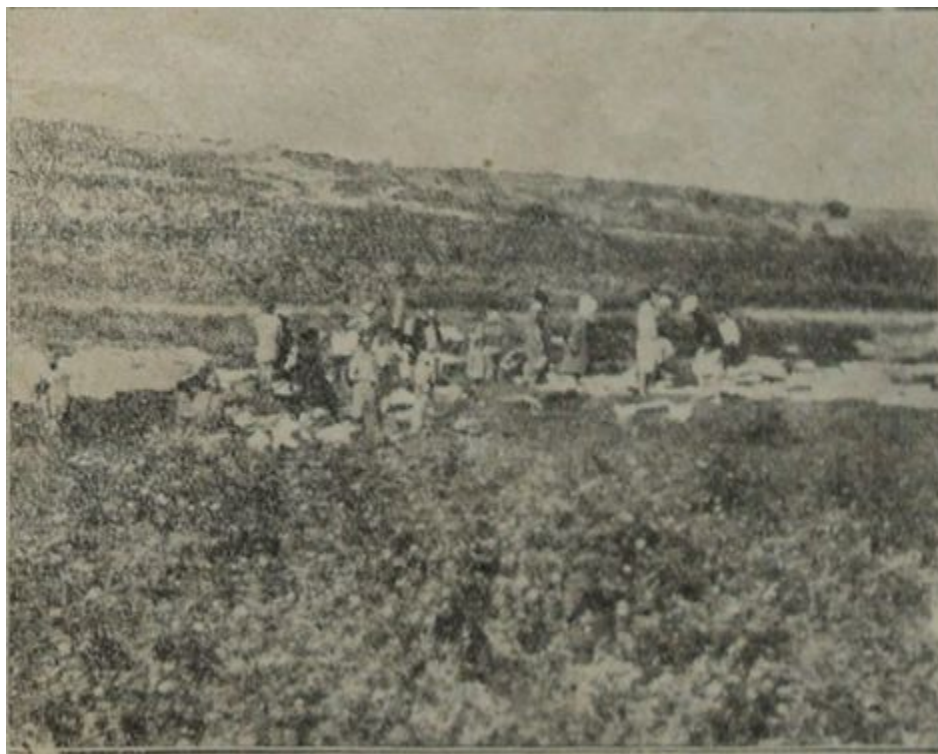
Едно от хубавитѣ мѣста за разходка бѣха скалитѣ на носѣ Скамни, крайниятѣ пунктѣ на Созополския полуостровѣ. Скалитѣ тукѣ сж разядени отѣ морскитѣ вълни, образувани сж островчета и канали, изѣ които шуми пѣнестата и гѣста морска вода. Въ лѣво сж натрупани подѣ брѣга безредно скали. Една е издигната и прилича на истински сфинксѣ. Далечно се виждатѣ островитѣ Св. Иванѣ и Св. Петърѣ.

На 13. августѣ 1926. год. децата отѣ пловдивската детска колония направиха последна баня на созополския плажѣ. Сжщия денѣ, 4 ч. сл. обѣдѣ, тѣ трѣгнаха за Бургасѣ съ сжщото параходче „Левски“, а следния денѣ заранѣта благополучно пристигнаха въ Пловдивѣ, точно следѣ едномесечно отсѣствие.

Пловдивската детска лѣтна колония съ едномесечното си лѣтуване въ Созополѣ блѣскаво изпълни една своя задача. Децата прекараха единѣ месецѣ въ общежитие, подѣ ржководството на преданни ржководители и възпитатели, на чистѣ въздухѣ, добре хранени, отлично задоволени душевно — забави, игри, разходки, къпане въ море — изобщо най-любимитѣ развлѣчения за детето.

Едномесечното прекарване на колонията въ Созополѣ коштува на Пловдивския клонѣ отѣ Б. Н. М. С. сумата 59,000 лева. Сумата е изразходвана като пѣтни пари (отиване и връщане) на лѣтовницитѣ, храна и други разноски за единѣ месецѣ — за 46 деца и 6 души ржководенѣ персоналѣ, заедно съ една готвачка (всичко 53 души). Тукѣ влазятѣ и разноскитѣ за перачки, сжщо за две служачки, наети за по-

грубата работа (метене и пр.). Тая сума е събрана като такса отъ децата — колонисти: едни платиха по 1,500 лв., а други по 1,250 лв. Пловдивската Поп. Банка внесе 4,000 лв., банка „Задруга“ 2,000 лв., Окр. Пост. Комисия 5,000 лв., а Градскиятъ Общ. съветъ 7,500 лв. Но освенъ това клонътъ отъ сжщата сума купи инвентаръ за 10,000 лв., който се запази за бждещитѣ лѣтни колонии (сждове и пр.). За 15 колонисти, деца на бедни пловдивски граждани, таксата е платена отъ дружеството „Майчина грижа“, което изпрати тия деца въ колонията.

На Кавацитъ — детската колония на пране.

Ще си позволя да цитирамъ нѣкои бележки изъ дневника на колонията, редовно воденъ презъ всичкото време:

„16. юлий, 1926. год. Времето хубаво. Децата здрави. Лека-полека започнаха да се опознаватъ и сближаватъ, а отначало странѣха помежду си. По-голѣмитѣ полагатъ грижи за по-малкитѣ. Отъ 10 до 12 часа бѣха на плажа: игри, препичане на слънце и морска баня. Привечеръ направихме разходка на поляната до пристанището.

Домакинътъ г. К. Любеновъ полага голѣми старания, за да организира продоволствието на колонията. Храна презъ деня: въ 7 1/2 ч. млѣко, въ 10 1/2 ч. на плажа по 1 яйце; обѣдъ — зеленъ фасуль съ месо и гарнитура кисело млѣко, втора порция компотъ отъ сливи; 4 1/2 ч. закуска сирене; вечеря — зеленъ фасуль съ месо и гарнитура кисело млѣко, втора порция — компотъ отъ сливи. Следъ вечеря — забави и пѣсни. Дежурна учителка Зл. Димитрова“.

Въ дневника за 20. юлий, между друго, е казано: „Въ залива до пристанището сж хвърлили котва миноносцитѣ «Строгий» и «Дръзкий». Времето хубаво. Следъ пладне съ лодки заведохме децата на миноносеца «Строгий». Децата разгледаха подробно миноносеца“.

„21. юлий, срѣда. Времето хубаво. Морето спокойно. Слънчева и морска баня. Следъ пладне направихме разходка съ гребни лодки до о-въ Св. Кирилъ, дето е построено величествено държ. практическо риболовно училище, което колониститѣ разгледаха съ голѣмъ интересъ. Отидохме и разгледахме сжщо постройката на вълнолома, който сега усилено се строи и ще свързва острова съ града Созополь. Храна презъ деня: 7 ч. сутринята млѣко“

и т. н.

„22. юлий, четвъртъкъ. Времето добро. Морето леко развълнувано. Сутринята на 2 конски талиги натоварихме дрехитѣ за пране на колониститѣ, казани за вода, 3 корита, канчета, дърва и суха храна. Заминахме за мѣстността Кавацитѣ, 3 клм. далеко отъ града. Направихме разкошна слънчева и морска баня. Плажътъ е голѣмъ. Следъ обѣдъ децата почиваха подъ сѣнкитѣ на кавацитѣ. Всички бѣха весели и доволни. Децата правѣха разходка изъ пѣсъчнитѣ

хълмове и край морето. Разгледахме какъ се каптира водата, която ще бжде отведена въ Созополъ. Съ всичко бѣха запознати отъ кондуктора г. Увалиевъ. Направихме нѣколко снимки. Въ 6 часа си тръгнахме за града. Храна презъ деня: сутринъта — чай съ сирене, въ 10 ч. по 1 яйце; обѣдъ — кашкавалъ и сирене; 4 ч. сл. об. — сирене. Вечеря — тасъ кебапъ и кисело млѣко. Дежурна М. Калева“.

На 23. юлий е отбелязано, че сутринъта било облачно, а по обѣдъ валѣлъ проливенъ дъждъ. Но следъ това времето се оправило и колонията съ лодки посетила голѣмия о-въ Св. Иванъ, кждето разгледали фара и сигналната станция. Направили и снимки.

„3. августъ, вторникъ. Времето хубаво. Морето тихо. На плажа направихме три снимки — гимнастически упражнения, закуска и кѣпане. Следъ обѣдъ направихме други снимки — на лодки и въ параходчето «Левски». Храна презъ деня: 7 ч. млѣко, 10 ч. кашкавалъ, обѣдъ — супа съ фиде, кюфтета съ сосъ и диня; въ 4 ч. на поляната при пристанището — закуска съ халва; вечеря — пържени кюфтета, кисело млѣко и диня. Дежурна Тр. Панайотова“.

Така е следвалъ животътъ на колонията въ Созополъ — нагледъ монотоненъ, а въ сжщностъ винаги забавителенъ, винаги веселъ. Ту хубаво време, тихо или бурно море, ту пържени кюфтета, халва или кисело млѣко — днитѣ сж вървѣли полезно и приятно.

На Кавацитъ — морска баня.

Децата се завърнаха въ Пловдивъ обгорѣли и закалени. Но да се види нагледно резултатътъ отъ почивката и храненето имъ, ще приведа само нѣколко цифри. Още на втория день следъ пристигането си въ Созополь, на 15.VII, всички деца сж били претеглени. Общото имъ тегло тоя день е било 1,512 клг. — 46 деца, т.е. срѣдно едно дете е тежало 32.87 клг. На 30.VII, значи следъ 15 дни, сж били претеглени сжщите деца — общо тегло 1,562.1 клг. или срѣдно едно дете вече е тежало 33.96 клг. На 13. августъ е имало трето и последно претегляне: общо тегло 1,597.2 клг., срѣдно едно дете е тежало 34.72 клг. Ако сравнимъ общото тегло на децата колонисти при пристигането имъ съ последното общо, тегло, ще видимъ, че има една разлика — едно увеличение общо отъ 85.2 клг. Това прави на дете увеличение съ по 1.85 клг. Ако се взремъ въ списъка на децата колонисти, ще видимъ че нѣкои действително сж направили голѣмо увеличение на теглото си само за единъ месецъ — съ повече отъ 3 клг. Разбира се, трѣбва да се има предъ видъ, че на подобни курорти не се очаква голѣмо увеличение на теглото презъ време на самото лѣтуване. Благодатнитѣ последици отъ морелѣчението се чувствуватъ въ последствие — презъ есенъта и зимата — и то повече въ закрепване и въ каляване на организма.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.